

Rıdvan YILDIZ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

ARALIK 2017

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**VAN/ÇAVUŞTEPE KALESİ URARTU
DÖNEMİ TAŞ KAPLAR,
ÖĞÜTME TAŞLARI
VE BİLEME TAŞLARI**

Rıdvan YILDIZ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

ARALIK 2017

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI**

**VAN/ÇAVUŞTEPE KALESİ URARTU DÖNEMİ TAŞ KAPLAR, ÖĞÜTME
TAŞLARI VE BİLEME TAŞLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÖĞRENCİNİN ADI-SOYADI
Rıdvan YILDIZ**

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU

VAN, 2017

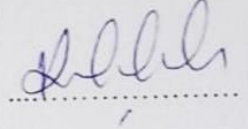
KABUL VE ONAY SAYFASI

Rıdvan YILDIZ tarafından hazırlanan “Van/Çavuştepe Kalesi Urartu Dönemi; Taş Kaplar, Öğütme Taşları ve Bileme Taşları” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi Arkeoloji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU

Arkeoloji, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

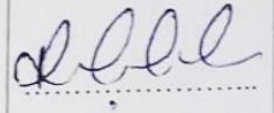
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan: Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU

Arkeoloji, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

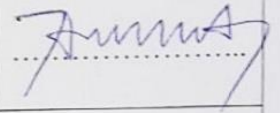
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye: Doç. Dr. Ali Yalçın TAVUKÇU

Arkeoloji, Atatürk Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye: Yrd. Doç. Dr. Hanifi BİBER

Arkeoloji ABD – Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Yedek Üye :

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

.....

Tez Savunma Tarihi:

29/12/2017

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.

.....
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

Ridvan YILDIZ

29/12/2017

Yüksek Lisans
Rıdvan YILDIZ
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARALIK, 2017
**VAN/ÇAVUŞTEPE KALESİ URARTU DÖNEMİ TAŞ KAPLAR, ÖĞÜTME
TAŞLARI VE BİLEME TAŞLARI**

ÖZET

Çavuştepe Kalesi, Van ili Gürpınar ilçesinin Çavuştepe köyünde yer almaktadır. Kale, Urartu Kralı II. Sarduri (M.Ö. 764 -734) tarafından Gürpınar ovasına uzanan Bol Dağları'nın batı ucunda kurulmuştur.

Kalede ilk kazılar 1961-1986 yıllarında yapılmıştır. Uzun bir aradan sonra 2014 yılında kazılar tekrar başlamıştır. 2014 ve 2016 yılları arasında yapılan kazılarda taş kaplar öğütme taşları ve bileme taşları olarak 48 adet eser ortaya çıkarılmıştır. Eserler form ve kullanım amaçlarına yönelik tipolojik değerlendirme yapılarak ele alınmıştır.

Çalışmamızda ele aldığımız eserler ilk çağlarda günlük hayatta en çok kullanılan aletlerdir. Taş kaplar genel olarak ürünleri saklamak ve taşımak için kullanılır. Öğütme taşları başta tahılları öğütmek için kullanıldığı bilinmekle beraber ilaç ve boya yapımı için kullanıldığını bilmekteyiz. Bileme taşları tarımda, mutfakta ve savaşta kullanılan kesici aletlerin keskinleştirilmesinde kullanılmaktadır. Burada bileme taşları form olarak Dikdörtgen Prizma, Dikdörtgen Yassı ve Silindirik olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Urartu, Çavuştepe, Taş Kaplar, Öğütme Taşları, Bileme Taşları

Sayfa Adedi : 146

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU

(M.Sc. Thesis)

Rıdvan YILDIZ

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

DECEMBER, 2017

**(VAN/CAVUSTEPE CASTLE URARTIAN PERIOD STONE POTS, GRINDING
STONES AND WHETSTONES)**

ABSTRACT

Çavuştepe Castle is located in Çavuştepe village of Gürpınar district at Van province. It was founded by Sarduri II the King of Urartu (764-734 BC) at the western end of the Bol Mountains extending to the Gürpınar plain.

The first excavations at the castle were made in 1961-1986. After a long time, the excavations started again in 2014. Between 2014 and 2016, 48 pieces of stone pots were found like grinding stones and whetstones. The works have been handled by making a typological evaluation for the form and usage purposes.

The work we studied in our work are the most used tools in daily life in the early ages. Stone pot generally used for store and transport products. Grinding stones were mainly used for grinding cereals. We also know that it was used for medicine and paint. Whetstones are used to for art of cutting tools in agriculture, kitchen and war. Here, the whetstones are evaluated by me as Rectangular Prism, Rectangular Flat and Cylindrical.

Key Words : Urartian, Cavustepe, Stone Pot, Grinding Stone, Whetstone

Quantity of Page : 146

Scientific Director : Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU

TEŞEKKÜR SAYFASI

Tez araştırmamın ve yazımının gerçekleşmesinde büyük katkıları bulunan Danışmanım Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU'na, süreç boyunca görüşlerini aldığım Yrd. Doç. Dr. Hanifi BİBER ve jüri üyesi olarak tezle ilgili değerli geri bildirimlerini paylaşan Doç. Dr. Ali Yalçın TAVUKÇU'ya ve araştırmalarını paylaşmaktan çekinmeyen Arş. Gör. Dr. Sabahattin ERDOĞAN'a ve bu süreçte her zaman yanımda olan, desteklerini esirgemeyen sevgili ailem ve sevdiklerime teşekkür ederim.

Rıdvan YILDIZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR SAYFASI	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
RESİM VE HARİTALAR DİZİNİ.....	xiii
ÖNSÖZ	xiv
GİRİŞ	xv
1. ANADOLU’DA TAŞ KAPLAR ÖĞÜTME TAŞLARI VE BİLEME TAŞLARI (Orta Demir Çağın Sonuna Kadar)	1
2. TAŞ KAPLAR, ÖĞÜTME TAŞLARI VE BİLEME TAŞLARININ YAPIMINDA KULLANILAN MALZEME VE YAPIM TEKNİKLERİ	9
2.1. Malzeme Kaynakları ve Taş İşçiliği	9
2.2. Malzeme	9
2.2.1. Andezit	10
2.2.2. Bazalt.....	10
2.2.3. Kumtaşı	10
2.2.4. Mermer	11
2.2.5. Klorit	11
2.2.6. Porfir	11
2.3. Yapım Teknikleri	11
3. VAN/ÇAVUŞTEPE KALESİ COĞRAFİ KONUMU VE ARAŞTIRMA TARİHÇESİ.....	13
4. VAN/ÇAVUŞTEPE KALESİ URARTU DÖNEMİ TAŞ KAPLAR, ÖĞÜTME TAŞLARI VE BİLEME TAŞLARI.....	14
4.1. Taş Kaplar	14

4.1.1. Çanaklar	16
4.1.1.1. Dik Gövdeli Çanaklar	16
4.1.1.2. Eğik Gövdeli Çanaklar	16
4.1.2. Tabaklar	17
4.1.3. Kâse Formlu Kaplar	17
4.2. Öğütme Taşları	18
4.2.1. Alt Öğütme Taşı	19
4.2.2. Üst Öğütme Taşı	20
4.3. Bileme Taşları	21
4.3.1. Dikdörtgen Prizma Formlular	22
4.3.2. Dikdörtgen Yassı Formlular	23
4.3.3. Silindirik Formlular	23
5. KATALOG	25
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	50
7. KAYNAKLAR	56
8. LEVHALAR	62
9. HARİTALAR	141

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
An. Ar.	Anadolu Araştırmaları, İstanbul.
AMGM	Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü
AS	Anatolian Studies
AST	Araştırma Sonuçları Toplantısı
ay.	Aynı yazar
Kat. No.	Katalog Numarası
KST	Kazı Sonuçları Toplantısı
Res. Lev.	Resim Levhası
s.	Sayfa
Şek. Lev.	Şekil Levhası
TTKY	Türk Tarih Kurumu Yayınları
vd	ve diğerleri

ŞEKİLLER DİZİNİ

ŞEK. LEV. I-XXIV	Van/Çavuştepe Kalesi kazı arşivine aittir.
ŞEK. LEV. XXV/a:	Yay matkap çizimi, (R. Yıldız, 2017).
ŞEK. LEV. XXV/b:	Çatallı matkap çizimi, (R. Yıldız, 2017).
ŞEK. LEV. XXV/c:	Taş kap işleme aşamaları çizimi, (R. Yıldız, 2017).
ŞEK. LEV. XXVI/a:	Taş kapların tanımlamasında kullanılan açıklamaların şekil üzerindeki gösteriminin çizimi, (R. Yıldız, 2017).
ŞEK. LEV. XXVI/b:	Taş kapların gövde yapısına göre gruplandırmasını gösteren çizim (R. Yıldız, 2017).
ŞEK. LEV. XXVII/a:	Öğütme taşlarının tanımlamasında kullanılan açıklamaların şekil üzerinde gösterimi (R. Yıldız, 2017).
ŞEK. LEV. XXVII/b:	Bileme taşlarının tanımlanmasında kullanılan açıklamaların şekil üzerinde gösterimi (R. Yıldız, 2017).
ŞEK. LEV. XXVIII:	Urartu mutfağında taş eserlerin kullanımını gösteren canlandırma (R. Yıldız, 2017).
ŞEK. LEV. XXIX/a	Taş kap, Hallan Çemi, (Rosenberg ve Davis, 1992: 1-18).
ŞEK. LEV. XXIX/b	Mermer kap, Höyücek (Duru ve Umurtak, 2005:127).
ŞEK. LEV. XXIX/c	Bazalt kap, Beycesultan (Lloyd-Mellaart 1962, 270, Fig.3.8).
ŞEK. LEV. XXIX/d	Porfir kap, Çavuştepe Kalesi (Erzen, 1978:43, Res. 30).
ŞEK. LEV. XXIX/e	Bezemeli taş kap, Ayanis (Çilingiroğlu, 1996: Lev. II Fig. 2).
ŞEK. LEV. XXX/a-b	Bezemeli taş kap, Karmir Blur (Piotrovskii, 1967: 68, Fig. 48/70, Fig. 51).
ŞEK. LEV. XXXI	Taş kaplar, Bastam (Kleiss 1988: 72, Abb. 80-81).
ŞEK. LEV. XXXII/a	Alt öğütme taşı, Armavir Blur (Martirosyan, 1974: 154).
ŞEK. LEV. XXXII/b	Alt öğütme taşı, Bastam (Kleiss 1988: 72, Abb. 80-81).
ŞEK. LEV. XXXII/c	Üst öğütme taşı, Armavir Blur (Martirosyan, 1974: 154).
ŞEK. LEV. XXXII/d	Üst öğütme taşı, Bastam (Kleiss 1988: 72, Abb. 80-81).
ŞEK. LEV. XXXIII/a	Alt ve üst öğütme taşı çizimi (R. Yıldız, 2017).

- ŞEK. LEV. XXXIII/b El değirmeni çizimi, (R. Yıldız, 2017).
- ŞEK. LEV. XXXIII/c Çarklı bileme taşı çizimi, (R. Yıldız, 2017).
- ŞEK. LEV. XXXIV/a Dikdörtgen prizma formlu delikli bileme taşı, Armavir Blur (Martirosyan, 1974: 154).
- ŞEK. LEV. XXXIV/b Dikdörtgen prizma formlu delikli bileme taşı, Bastam (Kleiss 1988: 73, Abb. 83).
- ŞEK. LEV. XXXIV/c Silindirik formlu delikli bileme taşı, Armavir Blur (Martirosyan, 1974: 154).

RESİM VE HARİTALAR DİZİNİ

- RES. LEV. XXV-XLIV Van/Çavuştepe Kalesi kazı arşivine aittir.
- RES. LEV. LIX/a: Taş kap, Körtik Tepe (Özkaya ve Çoşkun, 2011: 117, Fig. 15).
- RES. LEV. LIX/b Taş kap, Göbeklitepe (Schmidt, 2007: 566).
- RES. LEV. LIX/c: Taş kap, Sardes (Cahill, 2010: 316, Res. 20).
- RES. LEV. LX/a: Üst öğütme taşı, Çatalhöyük (Baysal, 2005: 67).
- RES. LEV. LX/b Alt öğütme taşı, Aşıklı höyük (Aşıklı Höyük kazı arşivi).
- RES. LEV. LX/c Öğütme taşı, Sardes (Cahill, 2010: 127, Res. 2).
- RES. LEV. LXI/a Ayanis Kalesi Öğütme taşı buluntu durumu (Erdem 2015: 42: Res. 20).
- RES. LEV. LXI/b Alt ve üst öğütme taşı, Ayanis Kalesi (Erdem, 2015: 41, Res. 19).
- RES. LEV. LXII/a Bileme taşı, Aşıklı Höyük (Esin, 1991).
- RES. LEV. LXII/b: Bileme taşı, Yassıhöyük (Gordion Müzesi arşivi).
- RES. LEV. LXII/c: Bileme taşları, Körtik Tepe (Özkaya ve Çoşkun, 2011: 124, Fig.26).
- RES. LEV. LXIII/a: Bileme taşı, Göbeklitepe (Göbeklitepe kazı arşivi).
- RES. LEV. LXIII/b: Bileme taşı, Çayönü (Özdoğan, 2007: 90).
- RES. LEV. LXIII/c: Bileme taşı, Luristan.
- RES. LEV. LXIII/d: Yivli (çatalı) bileme makinası ve taşı (Gül vd., 2015).

Harita 1: Türkiye Fiziki Haritası (Google Earth).

Harita 2: Çavuştepe Kalesi Coğrafi Konumu (Google Earth).

Plan 1 : Çavuştepe Kalesi Planı (Erzen, 1978: Res. 1)

ÖNSÖZ

İnsanoğlu dünyaya geldiği ilk andan itibaren yaşamını sürdürebilmesi için çeşitli aletlere ihtiyaç duymuştur. En başta beslenme, barınma ve korunma gibi ihtiyaçların giderilmesi için bazı aletler yapmıştır. İnsanlar ilk çağlarda taşı işleyerek basit aletler yapmıştır. Alet yapımı için taş malzemenin kullanılması hem doğada bol miktarda bulunması hem de işlenebilir olması tercih sebebidir. Gelişen şartlara bağlı olarak insanlar zamanla çeşitli aletler yapmıştır.

Neolitik Çağ'ın Akeramik evresinde insanların taş kaplar ürettiği görülmektedir. Tarımsal faaliyetlerinin başlamasıyla elde edilen tahılları işlemek için öğütme taşlarının kullanıma girdiğini görmekteyiz. Maden çağlarıyla birlikte metal aletlerin üretilmesi ve bunların içinde kesici aletlerin keskinleştirilebilmesi için bileme taşlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Taş eserlerin insanoğlunun hayatındaki önemine vurgu yaparken bu ön bilgi ile birlikte Tezimiz konusu olan, “Van/Çavuştepe Kalesi Urartu Dönemi Taş Kaplar, Öğütme Taşları ve Bileme Taşlarını” ele almamız, özellikle bileme taşları hakkında çok az çalışmanın yapılması diğer taş eserlerinde daha çok kataloglamaya yönelik olmasıdır. Ayrıca bu eserlerin geçmişten günümüze gelişimi ve insanoğlunun hayatındaki önemini yeni veriler ışığında aktaramaya çalışılmıştır.

Bu konunun hazırlanması sırasında ortaya çıkan bilimsel sorunların çözümünde her daim desteklerini esirgemeyen değerli fikirleriyle bana yön veren ve kazı malzemesini çalışmam için imkân sağlayan danışmanım Sayın Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Tezin hazırlanması aşamasında bana değerli vaktini ayırıp destek olan Arş. Gör. Dr. Sabahattin ERDOĞAN'a teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca bu çalışma sırasında bana moral verip destekleyen eşim ve bütün aile fertlerine teşekkürlerimi sunarım.

Rıdvan YILDIZ

VAN 2017

GİRİŞ

Van/Çavuştepe Kalesi'nin tarıma elverişli bir ovaya kurulmuş olması ve kalede yer alan pitoslu depo odaları bu kalenin daha çok tarıma dayalı olarak kurulduğunu göstermektedir. Çalışma kapsamında incelediğimiz ve tarımsal faaliyetlerin önemli elamanları olan taş kaplar, öğütme taşları ve bileme taşları burada yürütülen kazılarda bol miktarda ortaya çıkarılmıştır.

Bu çalışmanın konusunu Van/Çavuştepe Kalesi'nde 2014-2016 yılları arasında yürütülen arkeolojik kazılarda ele geçen taş kaplar, öğütme taşları ve Bileme taşları oluşturmaktadır. Anadolu'da yürütülen kazılarda yerleşim alanlarında yoğun olarak ele geçmesine rağmen, bu eserler topluca ele alınıp yayını yapılmamıştır. Yapılan kazı çalışmalarında daha çok katalog bilgisi şeklinde olmuştur. Bu çalışmaların arkeolojik ve kültürel önemine yeterli katkıyı sağlamadığı bilinmektedir. Ayrıca bu eserler ile ilgili değerlendirme eksikliği de söz konusudur. Bu eserler üzerine çalışmamızın asıl belirleyici sebebi olan Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU başkanlığında, benimde içinde bulunduğum ekip tarafından yürütülen Van/Çavuştepe Kalesi kazılarında ortaya çıkarılan taş eserlerin yeni veriler ışığında değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varmamızdır.¹

Bu çalışmanın amacı, Çavuştepe Kalesi'nde daha önce taş eserlerde göz önüne alınarak yeniden değerlendirilmesidir. Değerlendirme yapılırken taş eserler kendi içinde; taş kaplar, öğütme taşları ve bileme taşları olarak bölümlere ayrılmıştır. Üç bölüme ayırdığımız eserlerin işlevleri ve kullanım amaçları üzerinde durulması hedeflenmiştir. Ayrıca Urartu krallığının diğer merkezlerinde ele geçen eserlerle benzer ve farklı yönlerinin olup olmadığını ortaya çıkarmak bir diğer amacımızdır.

Bu çalışma kapsamında Çavuştepe Kalesi'nde 2014-2016 yılları arasında ele geçen 14 adet taş kap, 15 adet öğütme taşı ve 19 adet bileme taşı olmak üzere toplam 48 eser incelenmiştir. Bu eserlerin fotoğrafları çekilmiş, çizimleri yapılmış ve katalogları oluşturulmuştur. Katalogda envanter bilgisi, malzemesi, ölçüleri, tanımı ve

¹ Çalışmaya başladığımız dönem, 2011 Van depremleri nedeniyle zarar gören Van Müzesinin yeni yerine taşınması dönemine denk gelmekteydi. Taşınma işlemi kapsamında Müze envanterinde bulunan eserler paketlenildiğinden önceki dönemlere ait Çavuştepe Kalesi taş malzemeler tez kapsamına dahil edilememiştir.

durumu belirtilmiştir. Ayrıca her kataloğa eserin fotoğrafı ve çizimi eklenmiştir. Levhalarda yer alan eserlerin çizim ve fotoğrafları katalog numarası sırasına göre düzenlenmiştir. İşlevlerine göre sınıflandırılarak katalogları oluşturulan eserlerin tipolojik değişim süreçleri belirlenmeye çalışılmıştır. Eserler kataloglamanın yanı sıra tarihsel, kültürel ve sosyal açıdan da değerlendirilmiştir.

Bu çalışmaya öncelikle konunun daha iyi kavranabilmesi için, taş eserler hakkında hazırlanmış çalışmalar incelenerek başlanmıştır. Bu amaçla Kazı Sonuçları Raporları incelenmiştir. Daha sonra Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Bilkent Üniversitesi Kütüphaneleri, Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde kaynak taraması yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Anadolu'da taş kaplar, öğütme taşları ve bileme taşlarının ortaya çıkarıldığı merkezlere yer verilmiştir. İkinci bölümde eserlerin yapımında kullanılan malzeme ve üretim tekniklerine değinilmiştir. Üçüncü bölümde Van/Çavuştepe Kalesi tarihi coğrafyası ve araştırma tarihçesi hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde çalışmanın ana başlığı olan “Van/Çavuştepe Kalesi Urartu Dönemi Taş kaplar, Öğütme Taşları ve Bileme Taşları” konusuna yer verilmiştir. Burada taş kaplar, öğütme taşları ve bileme taşları ayrı başlıklar altında anlatılmış ve her eser kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır. Ayrıca eserler diğer Urartu yerleşmelerinde ve çağdaşı Anadolu ve Assur İmparatorluğu merkezlerinde ele geçen örneklerle karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak Çavuştepe Kalesi'nde ele geçen taş eserlerin farklı işlevlerde kullanıldığı anlaşılmıştır. Ele alınan eserlerin Urartu merkezlerinde ve kültürlerde benzer örnekleri tespit edilmiştir. Ayrıca Urartuların Anadolu uygarlıklarından var olan kültür aktarımını devam ettirdiği de anlaşılmıştır.

1. ANADOLU’DA TAŞ KAPLAR ÖĞÜTME TAŞLARI VE BİLEME TAŞLARI (Orta Demir Çağın Sonuna Kadar)

Arkeolojik olarak insanoğlunun diğer canlılardan ayıran en önemli farkı düşünebiliyor olması ve bunun sonucunda alet yapabiliyor olmasıdır. Paleolitik dönemden beri insanlar, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çevrelerinde buldukları taşları işleyerek ya da doğal halleriyle kullanmaya başlamışlardır. Ancak, ilk taş aletlerin ortaya çıkmasından önce de insanoğlunun izleri bugüne ulaşmayan türde malzemelerden aletler yapmış oldukları düşünülebilir. Çünkü taş aletler günümüze kadar sağlam gelebilirken, ahşap gibi pek çok organik malzemeden yapılmış dayanıksız aletler doğal nedenlerden dolayı çürüyüp yok oldukları için günümüze kadar gelememektedir (Arsebük, 1995: 11-26). Bundan dolayı farklı kültürlerle ilişkin günümüze kalan en önemli kanıtlar taş aletler oldukları için bunların ayrıntılı olarak incelenmesi büyük önem arz etmektedir (Baykara, 2014: 152).

Anadolu, coğrafyası Buzul Çağ sonrasında insanlar için uygun yerleşim alanlarından biridir. Paleolitik Çağ merkezlerinden olan Karain, Belbaşı, Yarımburgaz, Baradız gibi pek çok yerleşimde yapılan kazı ve araştırmalarda çok sayıda taş alet ortaya çıkarılmıştır (Türkcan, 2010: 6). Taş alet üretme teknolojisi Alt Paleolitik dönemden son Paleolitik döneme kadar gelişim göstermiştir. İnsanlar taş el baltalarıyla birlikte zaman içinde kompozit ve mikrolit türü aletler üretmişlerdir. İnsanlar Neolitik dönemde yerleşik hayata geçmesiyle birlikte kullanacağı aletler çeşitlendirmek ve ihtiyaca göre alet üretmek zorunda kalmıştır. Bunların başında taş kaplar gelmektedir. İlk çağlarda taşı yontarak kabaca kap haline getirip kullanmışlardır. Öğütme taşlarının ilk örnekleri ise Üst Paleolitik Çağ’da, kayaçları öğütüp elde edilen boya ile duvar resimlerinin boyandığı tespit edilmiştir (Baykal, 1980: 3). Yerleşik hayata geçen insanoğlu tarımsal faaliyetlerde bulunmuş ve bu nedenle öğütme taşlarını yoğun olarak kullanmıştır.

Kalkolitik Çağ’dan sonra madeni işleyerek metalden eserler üretmeye başlayan insanlar, yaptıkları kesici aletleri keskinleştirmek için doğada bulunan, yüzeyi parlak ve yumuşak taş türlerini bileme taşları olarak kullanmışlardır. Bileme taşlarının maden çağlarından önce de kullanıldığı tespit edilmiştir (Özdoğan, 2007: 90). Bu dönemde

ele geçen bileme taşlarının, obsidyen, çakmaktaşı veya kemikten yapılmış kesici aletlerin bilinmesinde ya da zımparalanmasında kullanmış olmalıdırlar.

Bu aletler, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak için yaptığı aletlerdir. Bu nedenle yerleşim yerlerinde yapılan kazılarda bu aletlerden bol miktarda ortaya çıkabilmesi olasılığı bulunmaktadır.

Taş kaplar: Neolitik Çağ'ın Akeramik evresinin en belirgin simgesi olan taş kaplar, farklı kültürlerde görüldüğü gibi, Anadolu kültür tarihinin de elzem örnekleri arasındadır. Üretildikleri dönemin lüks malları arasında değerlendirilen taş kaplar, günlük gereksinimlerin karşılanmasıyla beraber mezarlarda ölü hediyesi olarak kullanmak için üretilmişleridir (Özkaya vd, 2008: 356). İnsanların yerleşik hayata geçmesiyle gıdalarda çeşitliliğin artması ve artan nüfusla taş kap üretimi giderek artmıştır. Gıdaların hazırlanarak tüketilmesi, korunması ve taşınması ihtiyacı insanları daha fazla taş kap üretmeye yöneltmiştir. Anadolu'da yapılan kazı ve araştırmalarda çeşitli taş malzemeden değişik formlarda birçok taş kap ele geçmiştir. Yapılan taş kapları, taşın türü o bölgede yer alan taş yatakları ile doğru orantılıdır (Güngör, 2001: 12). Taş kapların büyük çoğunluğunu klorit denilen siyah renkli taş malzemeden oluşturmaktadır. Bununla beraber bazalt, andezit, mermer kumtaşı, porfir gibi malzemeden yapılmış taş kaplarda ortaya çıkarılmıştır (Rosenberg, 1998: 29).

Taş kap üretimi Neolitik Çağ'dan sonra Kalkolitik, Tunç Çağları ve Demir Çağı'nda da devam etmiştir.

Anadolu'nun başlıca Neolitik Çağ merkezlerinden, Hallan Çemi 1990 yılında Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında bölgede yapılan barajlar nedeniyle sular altında kalma tehlikesi nedeniyle, burada yapılan arkeolojik araştırmalar sonucu çok sayıda taş kap parçaları ele geçmiştir (Rosenberg ve Togul, 1990: 17, 1991: 241-254). Ayrıca "C" biçiminde planı olan 2. ve 3. yapılarda benzer örneklerde birçok taş kap bulunmuştur (Rosenberg ve İnal, 1994: 122-130). Bu kaplar içerisinde üzerinde hayvan figürü olan örnekler ilgi çekicidir (Rosenberg ve Davis, 1992:1-18) (Şek. Lev. XXXIX/a).

Güneydoğu Anadolu bölgesindeki Neolitik döneme ait yerleşim birimlerinde çok sayıda taştan yapılmış aletler ele geçmiştir. Bu yerleşimlerden Körtik Tepe'de yapılan kazılarında kendi aralarında biçim, bezeme ve boyut açısından farklılık

gösteren taş kaplar ortaya çıkarılmıştır. Bunlardan bazıları üzerinde yer alan insan figürleri bilinen ender uygulamalar arasında yer alırlar (Özkaya vd., 2011: 317). Ayrıca Körtik Tepe de klorit malzemeden yapılmış kâse formu kaplarda ele geçmiştir, bu kapların genellikle ağız kenarında delik bulunmaktadır (Özkaya ve Coşkun, 2007: 85) (Res. Lev. LIX/a). Körtik Tepe’de mezarlarda taş kapların kırılarak konulduğu tespit edilmiştir, bu da bize taş kapların kullanım alanları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır (Özkaya ve Coşkun, 2007: 85) (Res. Lev. LIX/a).

Güneydoğu Anadolu’da önemli bir Neolitik yerleşmesi olan Çayönü yerleşmesinde silindirik şekle sahip taş kaplar ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca değişik formlarda ve bazıları bezemeli taş kaplar da ele geçmiştir (Özdoğan vd. 1994: 103-122).

Diyarbakır ili Hilvan ilçesinde yer alan ve bugün Atatürk Barajı altında kalan Nevalı Çori’ de yapılan kazılarda farklı hayvan figürleri işlendiği taş kaplar ele geçmiştir. Bunun dışında kireçtaşından yapılmış taş kaplarda ortaya çıkarılmıştır (Sevin, 2003: 47).

Anadolu’da Neolitik Çağın önemli kült merkezi olan Şanlıurfa ili sınırları içerisinde yer alan Göbeklitepe’ de yapılan arkeolojik kazılar sonucu 35 numaralı dikili taş a ait olan ana kayanın şekillendirilmiş platformu üzerinde iki adet büyük ve ortası yayvan tabak formunda taş kap ve bir adet küresel formda taş kap ortaya çıkarılmıştır (Schmidt, 2009: 250) (Res. Lev. LIX/b).

Günümüz Karakaya Baraj Gölü suları altında kalan Caferhöyük’te yapılan arkeolojik kazılarda mermer kaplar ele geçmiştir. Bu mermer kaplar Güneydoğu Anadolu’da mermer kaynaklarından elde edilmiş mermer taşlarının büyük bir ustalıkla işlendiğini göstermektedir (Sevin, 2003: 49).

İç Anadolu bölgesinde yer alan Neolitik yerleşmesi Çatalhöyük’te kült odaları olarak değerlendirilen mekânlarda taş kaplar ele geçmiş ve bunlar lüks mallar olarak değerlendirilmiştir (Mellaart, 2003: 154).

Akdeniz bölgesinde Neolitik dönemi temsil eden Höyücek yerleşmesinde Tapınak Dönemi’ndeki yapılarda mermer çanaklar ele geçmiştir (Duru ve Umurtak, 2005:127) (Şek. Lev. XXIX/b). Neolitik dönemde mermer gibi sert malzemenin işlenmesi ve ince çeperli kapların yapılması Höyücek yerleşmesini önemli bir yere yapmaktadır.

Anadolu’da taş kaplar Neolitik Çağ’dan sonra Kalkolitik Çağ’da da üretimi ve kullanımı devam etmiştir. Ege Bölgesinin Neolitik Çağ yerleşmesi olan Beycesultan’da yapılan arkeolojik kazılarda Kalkolitik Çağ tabakasından bir adet dört ayağı olan bazalt taş kap bulunmuştur (Lloyd ve Mellaart, 1962: 270) (Şek. Lev. XXIX/c). Bazalt gibi çok sert malzemenin işlenip ve ayaklı kap yapılması kalkolitik çağda Anadolu’da taş işleme ustalığının ne kadar ilerde olduğunu göstermektedir.

İç Anadolu’da Kalkolitik Çağ merkezi olan Köşk Höyük yerleşmesinde Kalkolitik Çağ’a ait 2 evreden oluşan yapının birinci evresindeki ana oda ve kuzeydoğuda bulunan depo yapısından oluşmaktadır. Bu depo yapısında yürütülen çalışmalarda bir adet taş kap ortaya çıkarılmıştır (Özcan ve Faydalı, 2003: 61).

Doğu Anadolu’da yer alan Diyarbakır ili Ergani ilçesindeki Girikihacıyan yerleşmesinde yapılan kazılarda bazalttan yapılmış bir taş kap ortaya çıkarılmıştır (Watson ve Le Blanc, 1990).

Taş kaplar Tunç Çağları’nda, Neolitik ve Kalkolitik dönem kadar olmasa da üretildiği ve kullanıldığını görmekteyiz. Bunun sebebi seramik üretiminin yanında metal kapların yaygınlaşması da etkili olmuştur. İç Anadolu da yer alan ve önemli Tunç Çağ yerleşmesi olan Kaniş Karum’u Ib katında obsidyenden yapılmış çift kulplu bardak ele geçmiştir (Özgüç, 1986: 58). Ib katında bulunan evin tabanında çok iyi işlenmiş bazalttan üç ayaklı çanak ortaya çıkarılmıştır (Özgüç, 1955: 55-63).

Çankırı il merkezinin güneyinde kalan Eldivan ilçesinin, Büyükhacıbey köyü sınırları içerisinde yer alan İnandıktepe’de yürütülen arkeolojik kazılar neticesinde IV tabakadaki mutfakta bulunan bazalttan yapılmış üç ayaklı taş kap ender örneklerdendir (Özgüç, 1988: 43).

Aksaray ili Yeşilova ilçesinde yer alan Acemhöyük yerleşmesinde Sarıkaya Sarayı’nın 17 numaralı odasında bazalt taşından yapılmış tabak parçası ele geçmiştir (Özcan, 1988: 400). Ayrıca mermerden yapılmış kadeh ve gövde parçaları da ortaya çıkarılmıştır (Özcan, 1988: 403).

Malatya ilinde yer alan Arslantepe Höyüğü’nde yürütülen kazılarda Tunç Çağı VIB tabakasından kalsisten yapılmış küçük kâse ortaya çıkarılmıştır (Frangipane, 1994, Fig. 158).

Demir Çağların başlamasıyla artık seramik ve metal eserlerin sayısı artmış ve taş kap üretimi giderek azalmıştır. Ancak Anadolu’daki Demir Çağ yerleşmelerinde

az da olsa taş kaplar ortaya çıkarılmıştır. Demir Çağ uygarlığı Lidyalıların merkezi olan İkiztepe Tömölüs'ünde yapılan kazılarda taştan oyulmuş kâse ve tabaklar ortaya çıkarılmıştır. Bunlardan jasper taşından yapılmış tabak ilgi çekicidir (Cahill, 2010: 191-316, Res. 20) (Res. Lev. LIX/c).

Öğütme Taşları: Uzun yıllar boyunca arkeolojide öğütme taşları ilgi görmeyen buluntu grubu içerisinde yer almıştır. Bu eserler arkeologlar tarafından eski kültürler hakkında pek fazla bilgi vermeyen buluntular olarak değerlendirilmiştir. Kazılarda ortaya çıkan bu aletler o yerleşmede ilk çağlarda yaşamış insanların tarımsal faaliyetlerde bulundukları konusunda kısıtlı bir bilgiden fazla bir veri sağlamayan kaba taş parçaları olarak görülmüştür (Baysal, 2005: 68). Avcı ve toplayıcı toplumların üzerinde yapılan araştırmalarda Paleolitik dönemden itibaren bu aletlerin çeşitli formlarda yoğun olmasa da kullanıldıklarını ortaya çıkarmıştır (Gebauer ve Price, 1992: 1-10). Neolitik Çağ'da insanların yerleşik hayata geçmesi, bununla beraber tarımsal faaliyetlerin başlaması bu aletlerin yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir (Esin, 1978: 7-8). Bu alet grubu sadece tarım ürünlerinin öğütülmesinde kullanılmamıştır. Çatalhöyük yerleşmesinde insanların duvarlara çizdiği resimlerin boyanması için kayaları öğütüp boya yaptığı söylenmiştir (Baysal, 2005: 71). Ayrıca Anadolu'da önemli bir tıp merkezi olan Alliano'i' de ele geçen öğütme taşları üzerinde yapılan analizlerde ilaç yapımında kullanılan çeşitli bitki izlerine rastlanmıştır (Korkut, 2002: 240).

Öğütme taşları, insanların yerleşik yaşama geçmesiyle birlikte buluntu topluluğunun önemli öğeleri arasına girmiştir. Yerleşimlerin iç mekânlarında yapılan arkeolojik kazılarda çok sayıda öğütme taşları ortaya çıkarılmıştır (Davis, 1982: 75). Öğütme taşları yapı olarak alt ve üst taşlardan oluşmaktadır. İlk çağlarda taşın doğal yüzeyine müdahale edilmeden kullanılırken Neolitik dönemle birlikte taşlara belirli bir form verilerek kullanılmıştır. Alt taş boyut olarak daha büyük ve özenli yapılmıştır. Kullanım yüzeyi düz veya eyer biçimdedir. Üst taş ise genellikle dar ve uzun yapıdadır. Elle tutulan üst kısmı dışbükey şeklinde olurken kullanım yüzeyi düzdür. Bu taşlar genellikle bazalt ve andezit malzemeden yapılmıştır. Alt taş olarak belirttiğimiz parçanın üzerine konulan ürünler genellikle iki elle tutulan üst taş tanelerin üzerinden ileri geri hareketlerle öğütme işlemi gerçekleştirilmiştir

(Güldoğan, 2003: 419). Öğütme taşlarının işlevlerinin tam olarak anlaşılması için ele geçtikleri yerleşim alanındaki buluntu durumu, yapılacak olan taş ve taş üzerindeki kalıntıların analizleri belirlemektedir (Kazlowski ve Kempisty 1990: 351).

Anadolu hemen her dönemde yoğun olarak yerleşim görmüştür. Yapılan arkeolojik kazılarda Neolitik, Kalkolitik, Tunç ve Demir Çağları'na ait yerleşimlerde yoğun olarak öğütme taşları ortaya çıkarılmıştır. Neolitik Çağın en önemli merkezlerinden olan Çatalhöyük' te birçok öğütme taşı ele geçmiştir Çatalhöyük'te önemli sahnelerin bulunduğu duvar resimler yer almaktadır. Bu resimlerin boya hazırlanmasında öğütme taşlarının kullanıldığı söylenmektedir (Melaart 1975 ve Baysal, 2001: 68) (Res. Lev. LX/a).

İzmir'in Bornova ilçesinde bulunan Yeşilova Höyüğü'nde yapılan kazılarda III. Katman Neolitik tabakasında kalıntılarla aynı seviyede dağınık ya da öbekler halinde bol miktarda öğütme taşı ele geçmiştir. Ayrıca Neolitik dönem III. 1A ve B evrelerinde 4 numaralı evde yapılan çalışmalarda öğütme taşları ele geçmiştir (Derin, 2009: 479).

Diyarbakır ili Bismil ilçesinde yer alan Körtik Tepe Höyüğü'nde yürütülen arkeolojik kazılarda öğütme taşları ortaya çıkarılmıştır. Burada açılan mezarlarda öğütme taşlarına rastlanmıştır. Ayrıca ortaya çıkarılan yuvarlak planlı yapının temelinde öğütme taşlarının kullanıldığı tespit edilmiştir (Özkaya, vd. 2009: 515).

İzmir'in Kemalpaşa ilçesine bağlı Ulucak' ta yürütülen arkeolojik kazılarda tabaka VIa: Mekân 42 diye adlandırılan alanda öğütme taşlarının ele geçtiği belirtilmiştir (Çevik, 2012: 144).

Neolitik dönemin devamında Kalkolitik Çağ'da da öğütme taşlarının kullanımının devam ettiğini hem form olarak hem de cins olarak aynı özellikleri taşıdıklarını görmekteyiz.

Batı Anadolu'da Denizli ili sınırları içinde olan Beycesultan Höyüğü'nde yürütülen kazılarda 7 nolu mekân olarak adlandırılan alanda depo kapları ve ocaklarla birlikte öğütme taşları ele geçmiştir (Abay ve Dedeoğlu, 2011: 314).

Aksaray ili sınırları içinde yer alan Güvercinkayası Höyüğü öğütme taşları yoğun olarak ele geçtiği yerdir. Burada yürütülen kazılarda 6K açmasının güneydoğu köşesinde öğütme taşı ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca M5 odasının kerpiç duvarını dibinde büyük bir öğütme taşı ortaya çıkarılmıştır (Gülçur ve Endoğlu, 2000: 48-50).

Şanlıurfa ili Kumartepelerinde yapılan arkeolojik kazılarda Kalkolitik tabakada alt öğütme taşları ele geçmiştir (Roodenberg, 1985: 4).

Anadolu Tunç Çağları'nda da yoğun olarak yerleşim görmüştür. Bu çağda da öğütme taşlarının kullanımı devam etmiştir. Samsun İkiztepe Höyüğü Anadolu'da yer alan en önemli Tunç Çağı buluntusu veren yerlerden biridir. Burada yürütülen kazılarda 3. tabakada öğütme taşları ortaya çıkarılmıştır (Bilgi, 2011: 93).

İç Anadolu'nun önemli yerleşmelerinde olan Alacahöyük'te yürütülen arkeolojik kazılarda eski Hitit dönemine ait öğütme taşları ortaya çıkarılmıştır (Koşay vd., 1967:197, Res. 32c).

Kütahya ilinde bulunan Seyitömer Höyüğü'nde yürütülen kazılarda IV tabakasında öğütme taşları ortaya çıkarılmıştır (Bilgen vd., 2009: 346).

Diyarbakır'da yer alan Salat Tepe höyüğünde yürütülen arkeolojik kazılarda L3 açmasının 4. yapı katında öğütme taşları ortaya çıkarılmıştır (Ökse vd., 2009: 320).

Kilis'te yer alan Oylum Höyük'te yürütülen arkeolojik kazılarda mekân içinde korunmuş halde bazalt taşından yapılmış öğütme taşı ele geçmiştir (Özgen vd., 2011: 499).

Demir Çağ'ın önemli uygarlığı olan Lidyalıların kenti Sardes'te yapılan kazılarda mekân içinde platform üzerinde öğütme taşları ortaya çıkarılmıştır. Bu in-sitü buluntu öğütme taşlarının kullanımına yönelik önemli bilgidir (Cahill, 2010: 126).

Bileme Taşları: Genellikle dere yataklarında su aşındırmasıyla doğal olarak biçimlenerek parlak bir yüzeye sahip doğal taşlardır (Güldoğan, 2008: 254). Ayrıca doğada bulunan kumtaşı ve steatit gibi malzemeler işlenip bileme taşları yapılmıştır. Maden çağlarıyla beraber temel ihtiyaçların karşılanması için metalden kesici aletler yapılmaya başlanmıştır. İnsanlar bu aletlerin daha kesici olabilmesi için doğada bulunan taşı kullanmışlardır. Bu taş malzemeyi kullanırken metale zarar vermeyen aynı zamanda fazla aşındırmayan yumuşak türleri tercih etmişlerdir. Bu nedenle genellikle kumtaşı ve sabuntaşı kullanılmıştır. Mutfak, atölye ya da tarımda kullanılan; bıçak, hançer, kılıç, mızrak ve orak gibi aletler kullanıma bağlı olarak zamanla kesiciliğini kaybetmektedir. Bu aletler temel gereksinimleri karşıladıklarından dolayı sürekli keskin olmaları gerekmektedir. Bu nedenle bileme taşlarına sürekli olarak ihtiyaç duyulmuştur.

Genellikle dikdörtgen yassı, dikdörtgen prizma, silindirik ve yivli olan bileme taşları farklı tekniklerle bileme işlemi gerçekleştirilmektedir. Bileme taşları form olarak fazla bir değişime uğramadan hala günümüzde kullanılmaktadır. Bileme işi ustalık gerekmektedir. Aksi takdirde kesici alet keskinleşeceği yerde daha da körelebilir. Ayrıca metal yanlış bilemeden dolayı aşınarak zarar görebilmektedir. Silindirik bileme taşları bir elde tutulup diğer elde tutulan kesici aletin üzerinden ileri geri hareketlerle bileme işlemi gerçekleştirilmektedir. Dikdörtgen yassı ve prizma olan bileme taşları ise daha çok bir tezgâh üzerine konulup kesici alet üzerinde ileriye doğru sürtünerek bileme işlemi yapılmaktadır. Yivli bileme taşlarının kullanımı ise, taş avuç içine yerleştirildikten sonra kesici alet yivin arasına yerleştirilip ileri doğru hareket ettirilerek bileme işlemi gerçekleştirilir. Bileme yapılırken taşın üzerine az miktarda dökülen yağ ile kesici aletlerin daha iyi bilenmesi sağlanmaktadır.

Bileme taşları genellikle mutfak ve atölye gibi kesici aletlerin bulunduğu mekanlarda bulunmaktadır. Anadolu’da yapılan arkeolojik kazı ve araştırmalarda bileme taşlarının yoğun olarak ele geçtiği mekânlar mutfak ya da atölye olarak değerlendirilmiştir (Bilgi, 1998: 489).

Önemli yerleşim yerlerine baktığımızda; Aksaray ili sınırları içinde yer alan Aşıklı Höyük’te yürütülen kazılarda obsidyen parçaları ve öğütme taşları ile birlikte birçok bileme taşı ortaya çıkarılmıştır (Esin, 2013:106). Ayrıca 4 M açmasının “G V” mekânında geometrik kazı bezekli bileme taşı ortaya çıkarılmıştır (Res. Lev. LXII/a) (Esin, 1992: 132). Bu tür bileme taşı ender örnekler arasındadır. Form olarak dikdörtgen prizma olan bu bileme taşı muhtemelen tek yüzeyinden faydalanılmıştır.

Tunç Çağın önemli merkezi olan Samsun İkiztepe ‘de 7. Mimari tabakanın molozu içinde 1 bileme taşı ele geçmiştir. Ayrıca 8. Mimari tabakadan da bileme taşı ele geçmiştir (Bilgi, 1998: 489).

Aksaray ilinde bulunan Tepecik – Çiftlik te yürütülen kazılar sonucu buranın bir yerleşim yerinden ziyade bir atölye olduğu düşünülmektedir (Todd, 1980: 93). Burada birçok bileme taşı ele geçmiştir (Bıçakçı ve Faydalı, 2001: 31).

Köşk Höyük’te Kalkolitik döneme ait tabakada konutlar arasında kalan alanda H/11 plan karesinde I küllükte dikdörtgen biçimli bir bileme taşı ele geçmiştir (Özkan vd., 2001: 338).

Diyarbakır Körtik Tepe de yürütölen arkeolojik kazılarda birçok bileme taşı ele geçmiştir (Özkaya, 2016: 37, 2011: 95-96). Ayrıca ele geçen içbükey biçimde düzgün aşınmış bazı bulgular özellikleri itibari ile bileme taşları olarak değerlendirilmiştir (Res. Lev. LXII/c). Körtik Tepe yerleşmesinde yoğun olarak bu tür bileme taşlarının ele geçmesi ilginçtir.

Yivli bileme taşları olarak değerlendirilen bu buluntu gurubunun özellikle Neolitik dönem yerleşmelerinde ele geçtiğı görölmektedir. Genel olarak bileme taşları maden çağlarına tarihlendirilmektedir. Fakat ele geçen buluntular insanların Neolitik dönemde de alet yaptığı ve bileme taşlarına ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

2. TAŞ KAPLAR, ÖĞÜTME TAŞLARI VE BİLEME TAŞLARININ YAPIMINDA KULLANILAN MALZEME VE YAPIM TEKNİKLERİ

2.1. Malzeme Kaynakları ve Taş İşçiliğı

Urartu Krallığı Doğı Anadolu'da ihtişamlı kale, tapınak ve sulama kanalları gibi mimari yapılar inşa etmiştir. Bu yapılarda kullanılmış taşlar krallık tarafından işletilen taş ocakları ve atölyelerden sağlandığı ileri sürölmüştür (Belli, 2000: 415).

Urartu krallığının hâkim olduğı doğı Anadolu bölgesi andezit bazalt ve kireç taşı gibi zengin taş yataklarına sahiptir. Bu taş türeleri Urartuların görkemli mimari eserleri oluşturmaları için büyük bir kolaylık sağlamıştır. Urartular devasa taşları kesip işlemede demirden yapılmış el aletlerinin büyük bir etkisi olmuştur. Demirden yapılan murç ve keski gibi aletler taşların işlenmesinde ve taşınmasında kolaylık sağlamıştır. Demir el aletleri ile kayalar oyarak kale, sur yatakları yapılan düzgün planlı mezar odaları, kaya platformları, anıtsal kapılar, kaya merdivenleri ve sarnıçların daha kolay yapılmasını sağlamışlardır (Belli, 2000: 67).

2.2. Malzeme

Taş eserler başlıca andezit, bazalt, kumtaşı, mermer, klorit, porfir gibi çeşitli taş malzemeden yapılmışlardır.

2.2.1. Andezit

İşlenmesi çok zor olan bir taştır. Gözeneksiz bir yapıya sahiptir. Orta derecede ağırlığa sahip olan bir volkanik taştır (İzbırak, 1961: 34). Yeşilimsi ve koyu gri renktedir.

Doğu Anadolu Bölgesinde Van Gölü'nün batısı, kuzey ve kuzey doğusunda yükselen volkanik Nemrut Süphan, Aladağ ve Tendürek Dağları'nın püskürüğü olan andezit adacıklar geniş bir alana yayılmaktadır. Dayanıklı olmasından dolayı mimaride sıkça kullanılmıştır.

Andezit ezgi taşları, el değirmenleri ve çeşitli kapların yapımında da kullanılmıştır. Özellikle Ayanis kalesinde ele geçen ve üzerinde bezemelerin olduğu kaplar bu taştan yapılmıştır (Çilingiroğlu, 1997: 44).

2.2.2. Bazalt

Volkanik bir taş olan bu malzeme plajyoklas ve ojit minerallerinden oluşmuştur. Bazalt taşları doğada akıntı halinde ya da kütle damar halinde bulunabilirler. Yeni oluşum olan bu volkanik taşlar, oldukça sert ve ağır bir malzemedir. Siyah renkte olan bazaltlarda ufak olan feldispat billurları görülmez. Bu malzemenin bazılarında ojit denilen silap renkli iri prizma şeklinde tanecikler, bazılarında ise koyu yeşil renkli, çatlaklı olivin denilen cama benzeyen toprak biçimleri görülür. Bazaltın içinde kuvars bulunmadığı için parçalanıp dağıldığında killi topraklar oluşur. (Sür, 2001:136).

Türkiye'de bazalt yayılımı oldukça fazladır. Diyarbakır, Elâzığ, Eskişehir, Gaziantep, Kastamonu, Kahramanmaraş, Sivas, Tekirdağ, Şanlıurfa, Van, Manisa, Adana ve Ankara çevresinde bazalt bulunmaktadır (Temur, 1998: 43).

2.2.3. Kumtaşı

Bu taş türü kum tanelerinin, doğal bir çimento ile birbirine yapışmasından ve basınçla birleşmesinden meydana gelmişlerdir. Hava koşullarına karşı dayanıksız bir malzeme olmakla beraber kolay şekillenen ve işlenebilen bir taştır. Doğada sıkça rastlanan bu taş malzeme sert ve iri taneli olanlardan değirmen taşı yapılır. Son derece ince taneli ve sık yapılı olanlardan ise bileme taşı yapılmıştır (İzbırak, 1961: 51). Ayrıca bu taş malzeme mimaride de sıkça kullanılmıştır.

Van gölgesi kumtaşı yatakları bakımından oldukça zengindir. Edremit Kadembas, Yoncatepe Kalesi, Kurubaş geçidi, Zimzim Dağı, Aşağı ve Yukarı Anzaf kumtaşı yataklarının yer aldığı önemli bölgelerdir (Belli, 2000: 416).

2.2.4. Mermer

Kireçtaşı ve dolomitin yüksek sıcaklık veya basınç şartları altında başkalaşıma uğrayarak yeni yapı ve doku özellikleri kazanmasıyla ortaya çıkan kayalara denir. Genellikle mermerlerin içinde grafit, hematit, limonit, pirit, mika, klorit, tremolit, volastonit gibi mineraller bulunur (Temur, 1998: 43).

2.2.5. Klorit

Bu malzeme kristal görünüşleri mikalara benzer fakat belirgin kristalleri enderdir. Genellikle damarlı masif veya küçük saçılmış taneler halinde. Dilinim (001) mükemmel, dilinim pulları bükülebilir fakat elastik değil, sertlik 2-2.5 yoğunluk 2.6-3.3 tür. Parlaklık camsı yeşilin tonları, sarı, beyaz, kırmızı, saydam, yarı saydam. Bilesim formülü (t-0-t) yapısında talk ve brusit tabakalarının bir araya gelmesiyle oluşur. Klorit çok yaygın olarak bulunan bir mineraldir, genellikle piroksen, amfibol, biyotit, granat gibi minerallerle birlikte bulunur (Çelik, 1993: 94).

2.2.6. Porfir

Gözle görülmeyecek kadar ince taneciklerin hamuru içine gömülü, gözle iyi görülebilen taneciklerin serpili olduğu taştır. Çeşitli nedenlerle tazeliğini kaybetmiş eski dış püskürüklerdendir. Doğada yalın halinde bulunur (İzbırak, 1961: 36).

2.3. Yapım Teknikleri

İnsanlar günlük ihtiyaçlarını karşılamak için bazı araç gereçlere ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle çevresindeki cisimleri inceleyerek onlardan alet yapımına girişmiştir. İnsanları alet yapımı için başvurduğu malzeme ilk taş olmuştur. Taş malzemesi çok sert olması nedeniyle taş alet yapmak için çeşitli teknikler kullanmak gerekmektedir. Taş kapların yapımında genel olarak; oyma, kesme, aşındırma ve heykeltıraşlık teknikleri kullanılmaktadır (Hodges, 1976: 107). Taş eserler yapmak için ustalık ve sabır gereklidir. Çünkü kırılabilir ve yapılan iş boşuna gidebilir. İlk insanların en çok kullandığı alet çakmaktaşı olmuştur. Bu taşı çeşitli araç gereçlerin yapımında da kullanmışlardır. Bir malzemeyi işleyebilmek için ondan daha sert bir malzeme kullanılması gerekir. Bu nedenle ilk yardımcı malzemeler obsidyen ve çakmaktaşı olmuştur. Taşları işleyen aletlerin ve karşısındaki işlenecek olan taşı

aşındırması için çeşitli yöntemler vardır. Ağızları çeşitli genişlikte bıçaklar ve kalemler kullanılmış olmalıdır. Ağzı geniş bıçaklar tas kap yapımında tercih edilen aletlerdi. Yumuşak özellikte olan taş çeşitlerinden steatit, kalsit, kireçtası, mermer gibi taşlar çakmaktaşı aletlerle kesilmiştir (Hodges, 1976: 107-108). Aynı yumuşak taşları delmek için bugünkü tekniklerden çok farksız olarak ilkel matkaplar kullanılmış olmalıdır (Şek. Lev. XXV/a-b).

Neolitik Çağın Akeramik evresinden beri üretilen taş kaplar öncelikle, dış hatları kabaca şekillendirildikten sonra içi el yordamıyla, sürtme taş yöntemiyle boşaltılma işlemi yapılmıştır. Muhtemelen ilk dönemlerden beri, kaba dış hatlarının verilmesi için özel olarak üretilmiş kesici ve yongalayıcı özellikteki obsidyen ile çakmaktaşı aletler yardımıyla gerçekleştirilebilmiştir. Dış cephesi oluşturulan kap boru türü bir matkapla farklı ölçülerde iki delik açılır sonra boşlukta kalan kütle kırılarak içinden çıkarılmıştır (Şek. Lev. XXV/a). Böylelikle başka tür bir matkabın çalışabilmesi için yer açılmıştır. Kütlenin içi ise ucu çatallı bir sopanın ucuna sabitlenmiş obsidyen ya da çakmaktaşı aletler ile oluşturulan basit bir matkap sayesinde sürtme tas yöntemiyle boşaltılabilmıştır (Şek. Lev. XXV/b) (Özkaya vd., 2002: 241). Bunu, kapların iç yüzeyindeki rahatlıkla görülebilen yatay aşınma izlerinden anlayabiliriz (Özkaya ve Coşkun, 2007: 89). Derin olmayan daha çok tabak formundaki kaplar ise malzeme yontularak kabaca kap formu verilir ve daha sonra obsidyen benzeri sert ve aşındırıcı aletler ile malzemenin içi oyularak kap oluşturulmuştur (Şek. Lev. XXV/c).

Bu kapların dış yüzeyine ise dinsel içerikli ve süsleyici örgeler, figüratif betimlemeler, çeşitli aletlerle kazınarak işlenmiştir. Kullanılan birçok taş türünün parlatılmaya ve cilalanmaya uygunluğu, estetik kaygıların gelişimine paralel olarak uygulanmış ve birçok kaliteli yapımın yüzeyi bir gereklilikmişçesine perdahlamıştır. Üretilen taş eser son olarak kemik aletlerin ya da ince kumun vazo üzerinde zımparalanmasıyla oluşturulmuştur (Özkaya ve Coşkun, 2007: 89).

Öğütme taşları genellikle volkanik taş olan bazalttan yapılmıştır (Özdoğan,1999: 32, Res. 56). Bazalt taşın sert ve gözenekli olması öğütme taşı olarak kullanılmasına sebep olmuştur. Öğütme taşını yapmak için taş kaplar için kullanılan yöntemlere ihtiyaç duyulmamaktadır. Kazı raporlarında düz veya eyer biçimde oldukları belirtilmiştir. Sağlam ele geçen öğütme taşları yaklaşık 27 cm ile 50 cm

arasında uzunluğa sahip, genişlikleri ise 12 cm ile 28 cm oldukları saptanmıştır (Koşay ve Vary, 1964: 231) (Şek. Lev. XXVII/a).

Bileme taşları kesici aletlerin keskinleştirilmesinde kullanılır. Genel olarak çok sert olmayan kumtaşından üretilmişlerdir. Ortalama 8 cm uzunluğunda ve 3 cm genişliğinde üretilmişlerdir (Şek. Lev. XXVII/b). Bunların içinde bu ölçülerin dışında üretilenlerde bulunmaktadır. Kullanım alanı olarak daha çok mutfak ve atölyelerde tercih edilen bu aletler ayrıca ekin biçmede kullanılan aletlerin keskinleştirilmesinde, tarlalarda ve savaşta kılıçların bilenmesinde de savaş alanlarında kullanılmışlardır. Bileme taşının malzemesi yontularak avuç içine yerleşecek boyuta getirilmiştir. Bunların bazılarında delik açılmıştır. Bileme taşına delici alet yardımıyla 0,5 cm çapında bir delik açılarak ya bir yerde asılı durması ya da insanların yanında taşıyabilmesi için ipe geçirilerek kullanılmış olmalıdır.

Bu formların dışında bileme taşları da üretilmiştir. Neolitik çağ yerleşmesi olan Çayönü'nde steatit taşından yapılan bileme taşı ele geçmiştir. Eser dikdörtgen formda ve ortasında “U” biçimli 0,6 cm genişliğinde 0,4 derinliğinde bir yiv yer almaktadır (Özdoğan, 2007: 90).

3. VAN/ÇAVUŞTEPE KALESİ COĞRAFİ KONUMU VE ARAŞTIRMA TARİHÇESİ

Çavuştepe Kalesi, Van-Hakkâri karayolu üzerinde, Van kent merkezine 26 km uzaklıkta, Gürpınar ilçesinde yer almaktadır Kale, Urartu kralı II. Sarduri (M.Ö. 864-835) tarafından geniş Gürpınar ovasına uzanan Bol Dağları'nın batı ucuna kurulmuştur (Harita 2). Kale, 1884 yılında Dewgantz'ın Viyana'ya Çavuştepe Köyü'nde bulduğu bir yazıtı götürmesi ve bu yazıtın D.H. Müller tarafından yayınlanmasından sonra dikkatleri üzerine çekmiştir (Müller, 1885: 24). Alman tarihçi C. F. Lehmann-Haupt 1898- 1899 yıllarında kalenin saray kesimi ve saray kuzey sur duvarlarının çizimini yapmıştır. 1956 yılında İngiliz arkeolog Charles A. Burney tarafından ziyaret edilmiştir.

Kalede 1961-1986 yılları arasında Prof. Dr. Afif Erzen başkanlığında kazılar gerçekleştirilmiştir (Erzen, 1978: 1-71). Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle 2014 yılında Van Müze Müdürlüğü başkanlığında yeni dönem kazılara başlanmıştır. Kazılar 2015 yılından itibaren Prof. Dr. Rafet Çavuşoğlu başkanlığında devam etmektedir (Çavuşoğlu vd., 2015: 358).

Çavuştepe Kalesi, Aşağı Kale ve Yukarı Kale olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Aşağı kale, Doğu-batı yönünde uzanan dar ve uzun bir kaya masifi üzerinde yer almaktadır. Geniş sur duvarlara çevrelenmiş kale hem savunma hem de geniş alan kazanılması amaçlanmıştır. Aşağı kalenin batı ucunda saray bölümü oluşturulmuştur. Sarayın çekirdek kısmını iki yan koridor ve bir merkezi salon oluşturmaktadır. Koridorların kuzeyinde ve güneyinde bu iki koridora açılan magazinler ve depolar yer almaktadır. Merkezi salonda ana kayaya oyulmuş, biri iki ağızlı üç adet sarnıç yer almaktadır. Aşağı kalenin orta kısmında depo odaları ve geniş kabul salonu ile tapınak yer almaktadır. Tapınak rizalitli olup ön cephesi bazalt taşlarından yapılmıştır ve tapınağın girişinde yer alan yazıtta tapınağın tanrı İrmuşini'ye adandığı anlaşılmaktadır. Aşağı kalede önemli diğer bir yapı ise pitosların bulunduğu depo odaları yer almaktadır. Aşağı kalenin doğu kesiminde ise Uçkale olarak nitelendirilen yapı yer almaktadır Bugüne kadar hiçbir Urartu kalelerinde rastlanmayan özenli işçilikte ve doğu-batı ekseninde çift rizalitli dikdörtgen planlı bir çıkıntı meydana getirmektedir (Erzen, 1978: 1-56).

Yukarı kale, Aşağı kaleden 30 m yükseklikte doğuda kalan bölümde inşa edilmiştir. Kale iyi bir tahkimat sistemiyle korunmuş durumundadır. Burada batı surlarının dış bölümünde ana kayanın işlenmesiyle meydana getirilmiş, genişçe bir platform yer almaktadır. 1978 yılında yapılan kazılarda kare planlı bir tapınak ortaya çıkarılmıştır. İrmuşini tapınağında bahsi geçen Haldi tapınağı olduğu söylenmektedir (Erzen, 1978: 34).

Van/Çavuştepe Kalesi'nde 2014-2016 yılları arasında Aşağı kale olarak belirtilen kısımda yer alan Saray Alanı, Kuzey Koridoru, Güney Koridoru, Depo Odaları ve Tapınak alanında çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Çavuşoğlu vd., 2015: 358). Bu çalışmalar neticesinde ele geçen taş kap, öğütme ve bileme taşları konumuz kapsamında incelenmiştir.

4. VAN/ÇAVUŞTEPE KALESİ URARTU DÖNEMİ TAŞ KAPLAR, ÖĞÜTME TAŞLARI VE BİLEME TAŞLARI

4.1. Taş Kaplar

Çavuştepe Kalesi'nde 2014-2016 yılları arasında yürütülen kazılarda; toplam 14 adet taş kap ortaya çıkarılmıştır. Bu eserler 1 adet dik gövdeli çanak (Kat. No. 1,)

7 adet eğik gövdeli çanak (Kat. No. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8), 2 adet tabak (Kat. No. 9, 10) ve 4 adet kâse formunda (Kat. No. 11, 12, 13, 14) değerlendirilmiştir.

Urartular günlük gereksinimlerini karşılamak için çanak-çömlek ve metal kapların yanında taştan kaplarda yapmışlardır. Taş kap üretiminde bazalt, andezit kumtaşı ve porfir gibi malzemeyi kullanmışlardır (Kleiss, 1971: 56). Urartu Krallığı M.Ö. 8. yüzyılda genellikle üzerinde bezeme bulunmayan kalın cidarlı, kaba ve basit profilli taş kaplar üretilmiştir. Buna karşın M.Ö. 7. yüzyılda II. Rusa'nın (M.Ö. 685 – 645) kurduğu Ayanis (Çilingiroğlu, 1996: 195) (Şek. Lev. XXIX/e), Toprakkale (Lehman Haupt, 1907: 71) ve Karmir Blur (Piotrovskii, 1967: 69) (Şek. Lev. XXIX/a-b) yapılan kazı ve araştırmalarda ince işçilikli ve üzerinde bezeme bulunan taş kaplar ortaya çıkarılmıştır. Urartu taş ustaları bezemeli örneklerin dışında madeni kapları taklit ederek daha ince ve estetik kaplar üretmişlerdir (Erzen, 1978: 45) (Şek. Lev. XXIX/d). Örneğin Çavuştepe (Erzen, 1978: 45) ve Toprakkale (Lehman Haupt, 1907: 71) de ele geçen “phiale” olarak adlandırılan yivli madeni kapların M.Ö. 7. yüzyılın ikinci yarısında taklitlerinin yapıldığını Karmir Blur (Piotrovskii, 1967: 69) ve Toprakkale (Lehman Haupt, 1907: 71) örneklerinde görmekteyiz. Çavuştepe Kalesi'nde önceki yıllarda yapılan kazılarda üzerinde geometrik bezeme bulunan bir taş kap ortaya çıkarılmıştır (Güngör, 2001: 36). Bu taş kap muhtemelen Çavuştepe Kalesi'nin II. Rusa dönemine ait olmalıdır. Buna karşın 2014-2016 yılları arasında yapılan kazılarda ele geçen taş kaplar üzerinde herhangi bir bezemeye rastlanmamıştır.

Urartular taş kap üretim tekniği olarak ilk önce kütleyi yontarak kabın dış çevresini oluşturmuş, içini oyarak kabaca kap formunu oluşturmuş olmalıdır. Kabın içi ve dışı zımparalanarak işlemi tamamlamışlardır. Bunun M.Ö. 7. yüzyılda kurulan Ayanis Kalesi'nde ele geçen bir grup bezemeli kapların işlenmesinde keski kalem ve burgu aletler kullanıldığı, ayrıca yüzeyinin sert bir madde ile perdahlandığı tespit edilmiştir (Çilingiroğlu: 1996: 184).

Çavuştepe'de incelediğimiz dönem içinde ele geçen taş kapların tamamı volkanik kayaç olan bazalt ve andezit türü taş malzemeden üretilmiştir. Bu taş türünün işlenmesi ve kap haline getirilmesi oldukça zordur. Bunun için Urartulu taş ustaları kap yapmak çeşitli demir aletleri kullanmış olmalıdırlar. Taş kaplar çeşitli demir aletlerle kütle yontularak kap formuna getirilir, daha sonra içi oyularak kap oluşturulmuş olmalıdır (Kleiss, 1971: 56).

Bu çalışmamızda taş kapları, çanaklar, tabaklar ve kâseler olarak değerlendirilmiştir. Çanak formu kaplar gövde yapılarına göre dik ve eğik gövdeli olarak ele alınmıştır. Bu tür sınıflandırma daha önce seramik gövdeleri için yapılmıştır. (Ökse, 2012: 113) (Şek. Lev. XXVI/b). Ayrıca yayvan ve sığ olan kaplarda tabak başlığı altında incelenmiştir.

4.1.1. Çanaklar

Çanak formunda değerlendirdiğimiz toplam 8 adet eser incelenmiştir. Bunlar belli bir derinliğe sahip kaplardır. Genellikle kalın cidarlı kaba çeperlidirler. Basit profilli ve düz diplidirler. Yapıldıkları taş malzemeden dolayı açık koyu gri ve siyah renklere sahiptirler. Bazı kaplar iyi zımparalanmışken bazıları yüzeyine fazla müdahale edilmeden bırakılmıştır. Çanaklar gövde yapılarına göre dik ve eğik olmak üzere iki grupta ele alınmıştır.

4.1.1.1. Dik Gövdeli Çanaklar

Bu grupta 1 eser yer almaktadır. (Kat. No. 1) Bu eser büyük bölümü eksik halde ele geçmiştir. Eser dik gövdeye sahiptir. Ağız kısmı 25 cm çapında düz ve hafif içe dönüktür. Yüzeyi iyi zımparalanmış olan eserin büyük bir bölümü eksik olduğundan dibi hakkında bilgi vermek mümkün değildir. Bu kabın benzer örnekleri II. Rusa tarafından kurulan Bastam ele geçmiştir (Klesis, 1979: Abb. 12; Taf. 60).

4.1.1.2. Eğik Gövdeli Çanaklar

Bu grupta 7 adet eser incelenmiştir (Kat. No: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8). Eğik gövde yapısına sahip bu kaplar geniş ağızlı, içe veya dışa dönük ağızlıdır. Düz dipli veya oyuk halka diplidirler. Kat. No. 2’teki eserin gövde kısmı eksiktir. Düz dipli ve iyi işlenmemiştir. Kat. No. 3’te sığ gövdeli, basit ağız kenarlı ve düz dipli kap yer almaktadır. Kat. No. 4, ince çeperli, dışbükey gövdeye sahip ve içe doğru kıvrılmış basit ağız kenarlıdır. Kat. No. 5 ve 6’da yer alan eserler dışbükey gövdeye sahiptir. Ayrıca içe doğru yuvarlatılmış ağız kenarlıdır. Bu kapların büyük bölümü eksiktir. Kat. No. 7’ de hafif içe doğru yuvarlatılmış ağız kenarlı, dibe doğru uzanan dışbükey gövdeye sahiptir. Dip kısmı halka şeklinde olan kap özenle zımparalanmıştır. Çavuştepe Kalesi’nde önceki yıllarda yapılan kazılarda (Güngör, 2001: Lev. XIX/1-2, XXV/1) ve Bastam Kalesi’nde (Kleiss, 1988: 72) (Şek. Lev. XXXI) bu tür taş kaplar ortaya çıkarılmıştır. Kat. No. 8’de basit ağız kenarlı olmakla beraber yuvarlak diplidir.

Bu tip çanaklar genellikle Urartu Krallığı'nın ilk dönem yerleşmelerinde görülmektedir.

4.1.2. Tabaklar

Çavuştepe'de derin çanak formlu kapların yanı sıra tabak olarak belirlediğimiz sığ kaplarda ele geçmiştir. Bunlar muhtemelen daha çok kuru gıdalar için kullanılmıştır. Bu grupta iki eser incelenmiştir. Kat. No. 9, ağız kısmı basit kenarlı ve dışa doğru düz gövdeye sahiptir. Andezit malzemeden yapılan bu tabak yüzeyi iyi zımparalanmamıştır. Kat. No. 10, hafif içe doğru yuvarlatılmış basit kenarlı ağız yapısına sahiptir. Buna benzer bir örnek Yukarı Anzaf Kalesi'nde ortaya çıkarılmıştır (Belli ve Ceylan, 2003: 37, Çiz. 5).

4.1.3. Kâse Formlu Kaplar

Dik gövdeli kaplar arasında genişliği 5 cm ile 10 cm arası olan dar kaplar kâse olarak değerlendirilmiştir. Bu grupta üç eser incelenmiştir (Kat. No. 11, 12, 13, 14). Kat. No. 11' deki eser basit ağız kenarlı, dibe doğru hafif dışbükey daralma gösteren gövdeye sahiptir. Kabın dış yüzeyi fazla deformasyona uğramıştır. Kat. No. 12'deki eser fazla derin olmayan kâse formundadır. Basit ağız kenarlı, dibe doğru hafif dışbükey gövdeye sahip ve yuvarlak diplidir. Kabın hem içi hem de dışı özenle zımparalanmıştır. Benzer örneği Çavuştepe Kalesi önceki yıllarda yapılan kazılarda ele geçmiştir. Buradaki örnekte geometrik bezeme bulunmaktadır (Güngör, 2001: 36, Lev. XIX, Çiz. 2/a-b). Ayrıca 2002 yılında Yukarı Anzaf Kalesi kazısında ele aldığımız esere benzer taş kap ele geçmiştir (Belli ve Ceylan 2003: 37, Çiz. 5). Kat. No. 13' teki kâse oldukça kaba çeperlidir. Basit ağız kenarlı, dibe doğru dışbükey gövdeye sahiptir. Erken dönemlerine ait olan bu tür kaplar muhtemelen daha çok mutfaklarda kullanılmıştır. Kâse formlu kapların günlük kullanımın dışında parfüm kutusu veya süs eşyası gibi özel amaçlar için kullandığını gösteren örnekler Karmir Blur (Piotrovskii, 1967: 69), Toprakkale (Piotrovskii, 1967: 70) ve Ayanis Kalesi'nde (Çilingiroğlu, 1996: 184) ele geçmiştir. Ayanis ele geçen süslemeli taş kaplarda daha çok Urartu sanatında yer alan motifler işlenmiştir. Karmir Blur örneklerinde ise mitolojik yaratıklar, aslan, geyik ve silahlı insanlar yer almaktadır. Urartuların güneydeki komşusu olan Assurlar'da M.Ö. 8-7. yüzyıllarda benzer örnekler ortaya çıkarılmıştır. (Searight vd., 2008: 36, Fig: 455, 458). Kat. No. 14'daki eser örnekleri genellikle Urartuların M.Ö. 7. yüzyılda kurulan yerleşimlerinde görülmektedir. Basit

ağız kenarlı, dibe doğru dışbükey ve geniş gövdeye sahiptir, dip kısmı yuvarlak halkalıdır. Benzer örnekleri Çavuştepe’de önceki yıllara ait kazılarda (Güngör, 2001: 36), Yukarı Anzaf (Belli ve Ceylan 2003: 36 Çizim 5) kazılarında ve Bastam Kalesi’nde (Kleiss 1979: Abb: 12. Fig 5) ele geçmiştir.

4.2. Öğütme Taşları

Çavuştepe’de 2014-2016 yılları arasında yapılan arkeolojik kazılarda 1 adet alt taş (Kat. No. 15) ve 14 adet üst taş (Kat. No. 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29) olmak üzere toplam 15 parça öğütme taşı ortaya çıkarılmıştır. Burada ele geçen öğütme taşları volkanik kayaç türü olan bazalt ve andezit malzemeden yapılmışlardır.

Yerleşik hayata geçilmesiyle buluntu topluluğun vazgeçilmez öğelerinden olan öğütme taşları Çavuştepe’de bol miktarda ele geçmiştir. Çavuştepe Kalesi içinde bulunduğu bereketli Gürpınar ovası ve kalede yer alan pitoslu depo odalarından dolayı bir tarım kalesi olarak nitelendirilmiştir (Erzen, 1978: 46). Bu nedenle tarımsal faaliyetlerin önemli öğesi olan öğütme taşları Çavuştepe için büyük öneme sahiptir.

Urartu yerleşmelerinde yapılan kazı ve araştırmalarda çok sayıda öğütme taşları ele geçmiştir. Bu taşların kullanım amaçları bugüne kadar çok az araştırılmıştır. Bunun yanında kazı ve yüzey araştırmalarda öğütme taş örneklerine kazı raporları ve monografilerde çok az yer verilmesi bu konudaki bilgilerimizi kısıtlı kılmıştır.

Öğütme taşları genel olarak tahılların öğütülmesinde kullanılan aletler olarak değerlendirilir. Fakat bu aletlerin in-sitü halde ele geçtiğinde üzerinde yapılacak olan kalıntı analizi bu öğütme taşlarının tarımsal faaliyetlerin yanı sıra Çatalhöyük’te (Baysal, 2005: 71) duvarlara çizilen resimlerin boyanmasında da kullanılmış olmalıdır. Ayrıca Allianoi (Korkut, 2002: 240), deki örneklerde ilaç yapımında kullanıldığı tespit edilmiştir. Çavuştepe’deki örnekler yüzeyde ele geçtikleri için kullanım amaçları ve yerleri hakkında kesin bilgi vermek mümkün değildir. Ancak Ayanis kalesi *XI No.lu* mekânın buluntuları bu problemin çözümüne dönük ipuçları sunmaktadır Batı duvarı önünde bulunan platformun üzerinde yer alan bir öğütme taşı, mekân içinde tahıl öğütme işinin yapıldığına işaret etmektedir (Çilingiroğlu ve Erdem 2009: 9) (Res. Lev. LXI/a). Buna benzer başka bir örnek Lidya yerleşmesi olan Sardes’te yapılan kazılarda in-sitü halde tezgâh üzerinde iki adet üst ve alt öğütme ortaya çıkarılmıştır (Cahill, 2010: 126).

Öğütme taşları alt taş ve üst taş olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Alt öğütme taşı tahıl ya da öğütülecek başka ürünlerin üzerine bırakıldığı yüzeyi genellikle dışbükey ya da düz ve yayvan bir taştır. Alt öğütme taşı ise kullanım yüzeyi düz sırtı ise dışbükey şeklindedir. Alt öğütme taşları üst öğütme taşlarına göre daha özenle işlenmiş olmasının yanı sıra, boyut olarak ta daha büyüktür (Güldoğan 2003: 419). Öğütme taşları daha çok gözenekli olan bazalt veya andezit taşı tercih edilmiştir. Bunun nedeni öğütme sırasında tanelerin dağılmasını önlemek olmalıdır. Ayrıca özellikle bazalt ve andezit gibi çok sert ve dayanıklı volkanik kayaların seçilmiş olması, öğütme işlemi sırasında sürtünme ile taşın ufalanıp öğütülen gıdaya karışmasını önlemektir. Çavuştepe’de ele geçen öğütme taşları form olarak diğer Urartu yerleşmelerinde ortaya çıkarılan öğütme taşlarıyla benzerlik gösterirler.

Öğütme taşları Neolitik Çağ’dan Demir Çağa kadar fazla bir değişime uğramadan kullanılmıştır. İnsanlar öğütme taşlarını genellikle bir yerde sabit olarak kullandıkları, volkanik kayaç olan bazalt ve andezit gibi dayanıklı malzemeden yapıldıkları için oldukça uzun süre kullanabilmişlerdir. Bu nedenle öğütme taşları için dönem farkı belirlemek pek mümkün değildir.

4.2.1. Alt Öğütme Taşı

Bu grupta 1 eser yer almaktadır (Kat. No. 15.). Alt öğütme taşı olarak değerlendirilen bu eser, bir platform üstüne veya yere konularak üstüne bırakılan tahıl taneleri üst taşı üzerinde ileri geri hareket ettirerek öğütme işleminin yapıldığı aletlerdir. Genellikle yayvan ve içbükey bir yapıya sahiptirler. Kullanımdan dolayı zamanla yüzeyleri aşınarak çukurlaşabilir.

Kat. No. 15, bazalt taşından yapılmış, yüzeyi iyi işlenmiştir. Eser yayvan yapıya sahip ve uç kısmı hafif kırıktır. Yayvan yapısı ve baş kısma doğru genişleyen formu sayesinde öğütme sırasında taneler sağa sola dağılmamaktadır. Yerleşim yerlerinde alt öğütme taşlarının az sayıda ele geçtiği görülmektedir. Benzer örneklerini Ayanis Kalesi (Erdem, 2015: 41, Res. 19), Bastam Kalesi (Kleiss, 1977: 72, Abb. 82) ve Yukarı Anzaf Kalesi’nde (Belli ve Ceylan, 2003: 404, Res. 6) görmekteyiz. Urartu’nun erken dönemlerde kurulan Armavir Blur da yapılan kazılarda daha halın alt öğütme taşları ele geçmiştir (Şek. Lev. XXXII/a).

4.2.2. Üst Öğütme Taşı

Bu grupta üst öğütme taşları olarak toplam 14 eser yer almaktadır (Kat. No. 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29). Üst öğütme taşları bazalt ve andezit türü malzemeden yapılmaktadır. Bu eserlerin kullanım yüzeyleri düz, sırt kısmı ise dışbükeydir. Sırt kısmının dışbükey olması öğütme sırasında elin taşı daha iyi kavranması sağlanmaktadır. Alt öğütme taşlarına göre daha kısa ve dar yapıya sahip olan üst öğütme taşları kullanım yüzeyleri geniş gözenekli ya da düz olan taşlardan seçilmiştir. Başlıca Urartu kaleleri olan Armavir Blur (Martirosyan, 1974: 154) (Şek. Lev. XXXII/c), Bastam (Kleiss, 1988:72) (Şek. Lev. XXXII/d) ve Yukarı Anzaf 'ta (Belli ve Ceylan, 2003: 404, Res. 6) gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda birçok üst öğütme taşı ele geçmiştir.

Kat. No. 16'da bazalt taşından yapılmış oval bir yapıya sahip üst taş yer almaktadır. Ayrıca eser oldukça geniş gözeneklere sahiptir. Yüzeyinin aşınmamış olması muhtemelen, fazla kullanılmadığını göstermektedir. Kat. No. 17' de andezit taşından yapılmış üst taş yer almaktadır. Düz bir yüzeye sahip olan eserin gövde yapısı ovaldır. Eserin alt kısmında derin bir yiv yer almaktadır. Muhtemelen daha önce taş kap benzeri bir eser için işlenmiştir. Bu nedenle devşirme bir malzeme olduğunu düşünüyoruz.

Kat. No. 18 ve 27'de yer alan eserler oldukça geniş gözeneklere sahiptir. Muhtemelen bu tür kullanım yüzeyinde geniş gözeneklerin olduğu taşlar daha çok iri taneli tahılları öğütmek için kullanılmıştır. Buna karşın, andezit taşından yapılmış ve yüzeyinde gözenek bulunmayan üst taşlarda yer almaktadır. Bunlarda muhtemelen daha ufak tanelerin öğütülmesinde ve un haline dönüştürülmesinde kullanılmışlardır (Kat. No. 25, 26).

Çavuştepe de ele geçen üst taş buluntu grubunun içerisinde form olarak birbirine benzeyen taşlar yer almaktadır. Bunlar yüzeyi düz, sırt kısmı dışbükey olmakla beraber oval bir yapıya sahiptirler (Kat. No. 19, 20, 21, 22, 23, 28, 29). Urartu yerleşmelerinde benzer örnekleri Armavir Blur (Martirosyan 1974: 154), Bastam (Kleiss, 1977: 72, Abb. 82), Yukarı Anzaf (Belli ve Ceylan, 2003: 404, Res. 6) kalelerinde ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca Ayanis kalesinde ele geç üst taş farklı olarak dar ve uzun yapıdadır, bununla beraber eserin üzerinde derin bir oyuk yer almaktadır (Res. Lev. LXI/a). Bu formda üst öğütme taşları Anadolu'da yer alan Çatalhöyük

(Baysal, 2005: 67) Aşıklı Höyük (Güldoğan, 2011: 42) gibi Neolitik yerleşmelerinde de ele geçmiştir.

Öğütme taşları alt ve üst öğütme taşı olarak ilk dönemlerde karşımıza çıkarken daha sonraki dönemlerde iki silindir formda taşın üst üste koyularak bir destek yardımıyla döndürüldüğü öğütme taşları kullanılmıştır. İnsan nüfusunun artması ve tarımsal faaliyetlerin yükselmesiyle beraber artık öğütme işlemi su değirmenleri ya da elektrikle çalışan öğütme makineleri haline gelmiştir. Her ne kadar modern öğütme aletlerine geçilmiş olursa da kırsal kesimlerde ve bazı bölgelerde öğütme taşlarının ilk formları hala kullanılmaktadır. Bu durum ilk dönemlerden beri süre gelen kültürün sürdürüldüğünü göstermektedir.

4.3. Bileme Taşları

Çavuştepe Kalesi'nde çeşitli formlarda toplam 19 adet bileme taşı ele geçmiştir. Bu bileme taşlarının büyük bir bölümü Çavuştepe Kalesi'nin aşağı kale bölümünde yer alan "*Kuzey sur odası*" olarak adlandırılan mekânda ortaya çıkarılmıştır. Bileme taşları genel olarak metalden yapılmış kesici aletlerin bilenmesinde kullanılmaktadır. Bu mutfaktaki bir kesici bıçak, savaşta kullanılan mızrak ve kılıç ya da tarımda kullanılan bir alet olabilir. Urartu demir ustaları metali dövduktan sonra su veya başka bir özel sıvıya batırarak sertleşmesini sağlamıştır. Böylece mızrak, hançer, kılıç, orak gibi aletlerin kesici özelliğinin daha fazla ve dayanıklı olması sağlanıyordu (Biber 2005:174). Bu aletler yapıldıktan sonra ya da kullanıldıktan sonra keskinleştirmek için bileme taşları kullanılmıştır.

Bileme taşları dikdörtgen prizma, dikdörtgen yassı ve silindirik olmak üzere çeşitli formlarda üretilmiştir. Bileme işi yapan ustalar dikdörtgen prizma formu olan bileme taşlarının dört yüzeyini kullanmış olmalıdırlar. Bu tür bileme taşları sabit tutulan kesici aletin üzerinden ileri doğru hareket ettirilerek bileme işlemi gerçekleştirilmiştir. Dikdörtgen yassı formu bileme taşları iki yüzeye sahip bunlar geniş oldukları için bir tezgâh üzerine konulduktan sonra bu sefer kesici alet taşın üzerinden ileriye doğru sürerek bileme işlemini gerçekleştirmişlerdir. Üçüncü grupta yer alan bileme taşları silindirik forma sahiptir, bu taşlar sabit tutulan kesici aletin üzerinden ileri doğru sürülerek bileme yapılmıştır. Bu üç form dışında

Bileme taşları keskinleştirilecek olan aleti aşındırmamak ve pürüzsüz bir yüzey elde etmek için kumtaşı veya steatit türü taş malzemeler tercih edilmiştir. Bununla

beraber daha iyi sonuç elde edebilmek için bileme taşının üzerine hafif yağ sürülerek sürtünme sırasında hem kolay kaymayı sağlamak hem de metalin aşınması önlenmiştir. Ayrıca yağ kullanmadan yapılan işlemde bileme taşının da aşındığı ve toz döktüğü görülmektedir. Bu nedenle yağ kullanarak bileme yapılması hem kesici aletin hem de bileme taşının aşınması önlenabilir. Yağ olarak genellikle bitkisel yağlar tercih edilmektedir. İlk çağlarda ise muhtemelen kuyruk yağı kullanılmıştır.

Bileme taşları diğer aletler gibi zaman içinde gelişim göstermiştir. İlk dönemlerde nehir yataklarında doğal olarak elde edilmiş parlak yüzeye sahip taşlar kullanılmıştır. Ayrıca doğada bulunan kumtaşı ve steatit türü taşlar işlenerek kullanılmıştır. Daha sonraki dönemlerde tekerlek şeklinde ve bir kol yardımıyla döndürülerek keskinleştirme işleminin yapıldığı bileme aletleri üretilmiştir (Gül vd, 2015: 40) (Şek. Lev. XXXIII/c). Form ve şekil olarak zamanla değişmeye uğrayan bu aletler günümüzde ürünlerin artması ve çeşitlilik kazanmasıyla birlikte kesici aletlerin sayısında artışa neden olmuştur. Bu nedenle kesici aletlerin daha seri şekilde bilenme ihtiyacı duyulmuştur. Bugün bileme taşları elektrik yardımıyla dönen çarklar şeklinde hizmet vermektedirler.

İlk dönemlerden beri kullanılan bileme taşları fazla değişime uğramadan Urartular tarafından kullanılmıştır. Günümüzde hala ilk çağlarda kullanılan formlardan farksız olarak bileme taşları kullanılmaktadır.

Bileme taşlarını Dikdörtgen Prizma, Dikdörtgen Yassı ve Silindirik olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. Dikdörtgen prizma bileme taşları 7 adet, Dikdörtgen yassı bileme taşları 9 adet ve Silindirik formlu bileme taşları da 3 adet olarak tespit edilmiştir. Ayrıca bunlardan 2 tanesinde delik tespit edilmişken 17 tanesinde delik tespit edilmemiştir.

4.3.1. Dikdörtgen Prizma Formlular

Bu başlık altında 7 eser incelenmiştir. (Kat. No. 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36) Bu grupta yer alan bileme taşları dikdörtgen prizma yapılarından dolayı dört yüzeye sahiptirler. Dolayısıyla bilemede ihtiyaca göre dört yüzeyi kullanılmıştır. Kat. No. 30, 36'daki eserler, hemen hemen tam olarak ele geçmiştir. Eserlerin herhangi bir yerinde delik bulunmamaktadır. Kat No. 31'de yer alan eser düzgün bir yapıya sahiptir, eserin uç kısmı kırıktır. Kat. No. 32'de küçük bileme taşı yer almaktadır. Bu tür bileme taşları muhtemelen daha küçük aletlerin bilenmesinde kullanılmıştır. Eser kırık halde ele

geçmiştir. Kat. No. 33, 34, 35 benzer tipte eserler olmakla beraber kırık halde ele geçmiştirlerdir.

4.3.2. Dikdörtgen Yassı Formlular

Çavuştepe Kalesi'nde dikdörtgen yassı formlu olarak 9 eser incelenmiştir (Kat. No. 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45,). Bu taşlar yassı yapılarında dolayı tezgâh üstüne konulup, kesici alet üzerinden ileriye doğru sürülerek bileme işlemi yapmak için uygundur. Bunun beraber bu tür bileme taşı ele alınıp kesici aletin üzerinden ileri doğru hareket ettirilerek te bileme işlemi yapılabilir.

Kat. No. 37'de Çavuştepe bileme taşları buluntu gurubu içinde yer alan önemli bir eser yer almaktadır. Özenle işlenmiş bu bileme taşının uç kısmının köşesinde 0,5 cm çapında bir delik yer almaktadır. Muhtemelen bu deliğe takılan metal bir halka veya ipe ya bir yerde asılı durması ya da insanların yanında taşıyabilmeleri sağlanmıştır. Benzer örneği Urartu Kalesi olan Armavir Blur'de ele geçmiştir (Martirosyan 1974: 154), (Şek. Lev. XXXIV/a). Kat. No. 38' da delikli bileme taşı olarak tespit edilmiştir. Bu bileme taşı diğer delikli bileme taşına göre daha büyük yapıya sahip ayrıca deliği uç kısmının ortasında yer almaktadır. İyi işlenmiş olan bu bileme taşı kırmızı kumtaşından yapılmıştır. Benzer örnekler Urartu Kralı II. Rusa tarafından kurulan Bastam kalesinde ele geçmiştir (Kleiss, 1988: 73) (Şek. Lev. XXXIV/b) Kat. No. 39, 40' ta yer alan eserler diğer yassı örneklerle göre daha geniş ve kısırdırlar. Kat. No. 39, kırmızı kum taşından yapılmışken, Kat. No. 40'ta gri renkte kumtaşından yapılmıştır. Eserler doğal koşullardan ve kullanımdan dolayı oldukça tahrip olmuştur.

4.3.3. Silindirik Formlular

Çavuştepe Kalesi'nde silindirik forma sahip 3 adet eser ele geçmiştir (Kat. No. 46, 47, 48). Silindirik formlu bileme taşları bilenecek alet sabit tutulup bileme taşı üzerinden hareket ettirilerek keskinleştirme işlemi yapılır.

Kat. No. 46 ve 48'deki eserler benzer forma sahiptir ve uç kısımları kırıktır. Kumtaşından yapılmış bu taşlar Kat. No. 48'deki eser kırmızı renktedir.

Silindirik formlu bileme taşları Urartu'nun diğer yerleşimlerinde de ele geçmiştir. I. Argişti (M.Ö. 785-765) tarafından kurulan Armavir Blur'da silindirik formda iki adet bileme taşı ele geçmiştir (Martirosyan 1974: 154). Her iki bileme taşı baştan dibe doğru daralan konik forma sahiptir. Bunlardan bir tanesi büyük olup baş

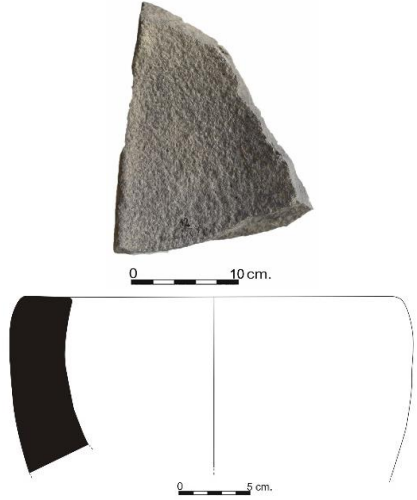
kısmı kırıktır. Diğer örnek ise ebadı küçük olup baş kısmında delik bulunmaktadır (Şek. Lev. XXXIV/c).

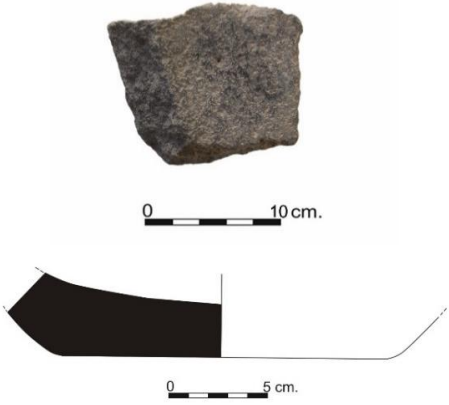
Luristan bölgesinde ele geçen bazı bileme taşları silindirik forma sahiptir, bu bileme taşları oldukça özenle işlenmiş ve genellikle kırmızı renkte kumtaşından yapılmışlardır. Baş kısmına geçirilmiş bir bronz ibeks şekil görülmektedir. İbeks şeklin boynuzları arkaya doğru kıvrılmış ve halka görevi görmüştür (Şek. Lev. LXIII/c). Bu tür bileme taşları muhtemelen savaşçılar tarafından savaşta kılıcını bilemek için kullandığı ve ibeks boynuzu ile oluşturulan halka sayesinde de bir yere astıkları düşünülebilir.

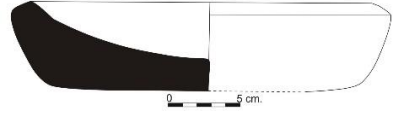
Çavuştepe Kalesi'nde ele geçmemekle beraber daha çok Neolitik dönemde ele geçen ve yivli forma sahip bileme taşları da insanlar tarafından kullanılmıştır. Anadolu'da önemli Neolitik yerleşmeleri olan Körtik Tepe (Res. Lev. LXII/c) Göbeklitepe (Res. Lev. LXIII/a), Çayönü'nde (Res. Lev. LXIII/b) yivli bileme taşları ele geçmiştir. Bu bileme taşları avuç içine yerleştirilip ya da aletlerin üzerinde ileri doğru sürülerek bileme işlemi gerçekleştirilmiştir. Bileme taşlarının genellikle metal aletlerin keskinleştirmesinden kullanıldığı düşünülürken, insanlar Neolitik dönemde ele geçen bileme taşlarını obsidyen ve çakmaktaşı gibi taşlardan yapılan ok ucu ve bıçak aletlerin keskinleştirmesinde ya da zımparalamasında kullanılmış olmalıdırlar. Yivli bileme taşları değişime uğrayarak günümüzde kullanımı hala devam etmektedir (Gül vd, 2015: 40) (Res. Lev. LXIII/d). Bu formlar dışında Aşıklı Höyük'te ele geçen dikdörtgen yassı bileme taşı ise bir yüzeyi düz diğer yüzeyinde geometrik bezemeler yer almaktadır (Res. Lev. LXII/a). Muhtemelen böylesine bir bileme taşının sadece bir yüzeyi kullanılmıştır.

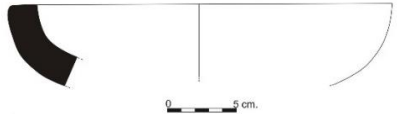
Çavuştepe'de yapılan kazıda yivli bileme taşı hariç hemen her formda bileme taşlarının ele geçtiği görülmektedir. Dolayısıyla burada kesici aletlerin ve zımparalanacak olan eserlerin yoğun olduğunu göstermektedir.

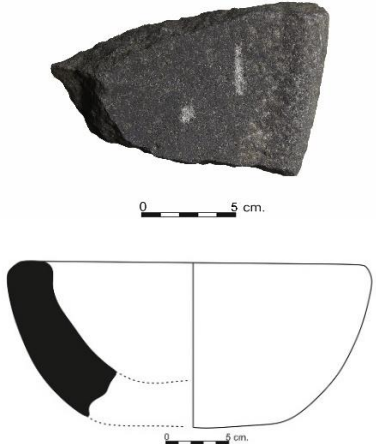
KATALOG

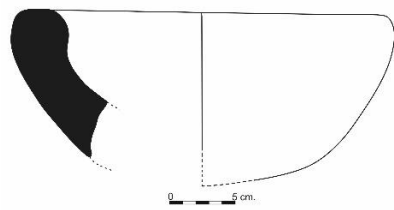
Katalog No	1	ŞEK. LEV. I/ RES. LEV. XXXV
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2014/12	
Eserin Adı	Taş Kap	
Cinsi	Andezit	
Buluntu Yılı	2014	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Ağız Çapı: 40 cm	
Tanımı-Durumu	Dik gövdeli çanak formunda olan kabın ağız kısmı içe doğru yuvarlatılmıştır. Kalın cidarlıdır, dip kısmı ele geçmemiştir. İyi işlenmiştir. Kabın büyük bir bölümü eksiktir.	
Benzerleri	-	

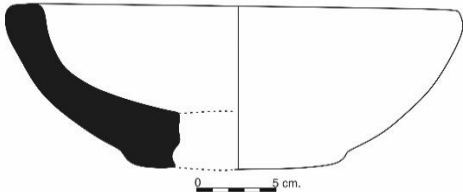
Katalog No	2	ŞEK. LEV. I/ RES. LEV. XXXV
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2014/7	
Eserin Adı	Taş Kap	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2014	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Dip Çapı: 24 cm	
Tanımı-Durumu	Çanak formunda eğik ve dış bükey gövdeye sahip olan kap çok kalın cidarlıdır. Ağız kısmı içe yuvarlatılmış, yuvarlak ve düz diplidir. Yüzeyi iyi işlenmiştir. Ayrıca geniş ve yayvan bir kap türüdür. Kabın büyük bir bölümü eksiktir.	
Benzerleri	Çavuştepe Kalesi (Erzen 1978, 45 Res. 29) Karmir-Blur (Piotrovskii, 1967, Res. 48).	

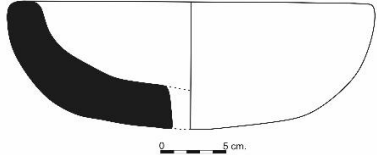
Katalog No	3	ŞEK. LEV. II/ RES. LEV. XXXVI
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2014/9	
Eserin Adı	Taş Kap	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2014	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Ağız Çapı: 30 cm	
Tanımı-Durumu	Çanak formunda eğik ve dış bükey gövdeye sahip olan kap kalın cidarlıdır. Ağız kısmı düz olan kap geniş ve düz diplidir. Yüzeyi iyi işlenmiştir. Fazla derin olmayan kap yayvan forma sahiptir. Kabın yarısı eksiktir.	
Benzerleri	Yukarı Anzaf Kalesi (Belli ve Ceylan 2004: 37, Çizim 5).	

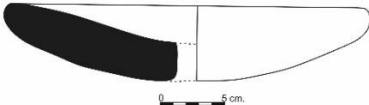
Katalog No	4	ŞEK. LEV. II / RES. LEV. XXXVI
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2014/10	
Eserin Adı	Taş Kap	
Cinsi	Andezit	
Buluntu Yılı	2014	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Ağız Çapı: 43 cm	
Tanımı-Durumu	Çanak formunda eğik ve dış bükey gövdeye sahip olan kap ince cidarlıdır. Ağız kısmı içe doğru yuvarlatılmış olan kabın dip kısmı kırıktır. Yüzeyi iyi işlenmiştir yayvan forma sahiptir. Kabın büyük bir bölümü eksiktir.	
Benzerleri	-	

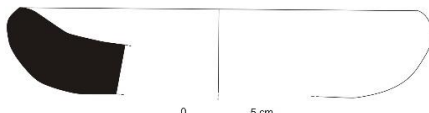
Katalog No	5	ŞEK. LEV. III/ RES. LEV. XXXVII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. I. No'lu Depo Odası. 2015/110	
Eserin Adı	Taş Kap	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale I. No'lu Depo Odası	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Ağız Çapı: 25 cm	
Tanımı- Durumu	Çanak formunda eğik ve dış bükey gövdeye sahip olan kap kalın cidarlıdır. Ağız kısmı içe doğru yuvarlatılmış olan kabın dip kısmı kırık. Yüzeyi iyi işlenmiştir yayvan ve derin forma sahiptir. Kabın büyük bir bölümü eksiktir.	
Benzerleri	Çavuştepe Kalesi, Karagündüz Höyük (Güngör 2001: Lev. XIX/1-2).	

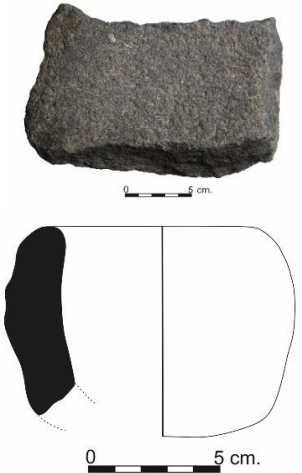
Katalog No	6	ŞEK. LEV. III/ RES. LEV. XXXVII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/108	
Eserin Adı	Taş Kap	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Ağız Çapı: 35,5 cm	
Tanımı- Durumu	Çanak formunda eğik ve dış bükey gövdeye sahip olan kap ince cidarlıdır. Ağız kısmı içe doğru yuvarlatılmış olan kabın dip kısmı yuvarlak ve düzdür. Yüzeyi iyi işlenmiştir yayvan ve derin forma sahiptir. Kabın büyük bir bölümü eksiktir.	
Benzerleri	Çavuştepe Kalesi, Karagündüz Höyük (Güngör 2001: Lev. XIX/1-2).	

Katalog No	7	ŞEK. LEV. IV/ RES. LEV. XXXVIII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/109	
Eserin Adı	Taş Kap	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Ağız Çapı: 22 cm	
Tanımı-Durumu	Çanak formunda eğik ve dış bükey gövdeye sahip olan kap kalın cidarlıdır. Ağız kısmı hafif içe doğru yuvarlatılmış olan kabın dip kısmı düzdür. Yüzeyi iyi işlenmiştir yayvan ve derin forma sahiptir. Kabın büyük bir bölümü eksiktir.	
Benzerleri	Bastam Kalesi (Kleiss 1979:72, Kroll 1972: 83 Abb 12/4).	

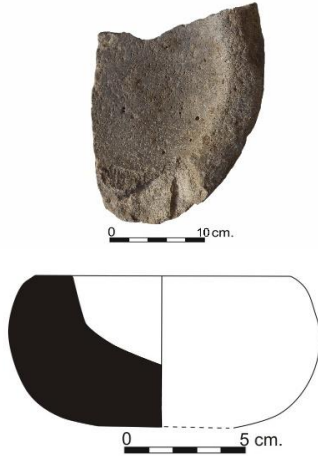
Katalog No	8	ŞEK. LEV. IV/ RES. LEV. XXXVIII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/111	
Eserin Adı	Taş Kap	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Ağız Çapı: 17 cm	
Tanımı-Durumu	Çanak formunda eğik ve dış bükey gövdeye sahip olan kap kalın cidarlıdır. Ağız kısmı hafif içe doğru yuvarlatılmış olan kabın dip kısmı düzdür. Yüzeyi iyi işlenmiştir yayvan ve derin forma sahiptir. Kabın büyük bir bölümü eksiktir.	
Benzerleri	Çavuştepe Kalesi (Erzen 1978: 45, Res. 28) Toprakkale (Lehman-Haupt 80, Res. 49).	

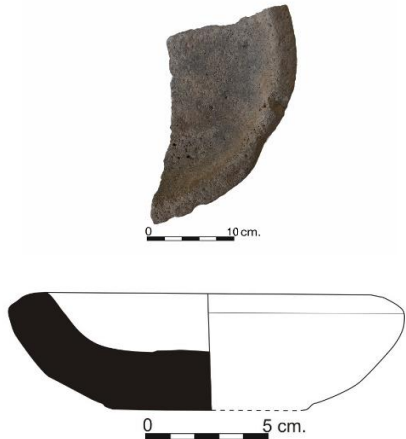
Katalog No	9	ŞEK. LEV. V/ RES. LEV. XXXIX
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/112	
Eserin Adı	Taş Kap	
Cinsi	Andezit	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Ağız Çapı: 33 cm	
Tanımı-Durumu	Sığ tabak formunda düz gövdeye sahip olan kap, kalın cidarlıdır. Düz ağızlı olan kabın dip kısmı yayvandır Yüzeyi iyi işlenmemiştir ve gözeneklidir. Yayvan ve sığ forma sahiptir. Kabın büyük bir bölümü eksiktir.	
Benzerleri	-	

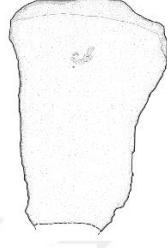
Katalog No	10	ŞEK. LEV. V/ RES. LEV. XXXIX
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2014/11	
Eserin Adı	Taş Kap	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2014	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Ağız Çapı: 36 cm	
Tanımı-Durumu	Sığ tabak formunda düz gövdeye sahip olan kap kalın cidarlıdır. Düz ağızlı olan kabın dip kısmı yayvandır Yüzeyi iyi işlenmemiştir yayvan ve sığ forma sahiptir. Kabın büyük bir bölümü eksiktir.	
Benzerleri	Bastam (Kroll 1977:87,) Yukarı Anzaf Kalesi (Belli ve Ceylan 2004: 37, Çizim 5).	

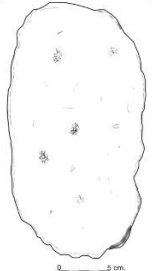
Katalog No	11	ŞEK. LEV. VI/ RES. LEV. XL
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/106	
Eserin Adı	Taş Kap	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Ağız Çapı: 8 cm	
Tanımı-Durumu	Kâse formunda olan kabın ağız kısmı yuvarlatılmış kalın cidarlı, dip kısmı ele geçmemiştir, ayrıca iyi işlenmemiştir. Dar bir kabın parçası olup yüzeyi oldukça deformasyona uğramıştır. Kabın büyük bir bölümü eksiktir.	
Benzerleri	-	

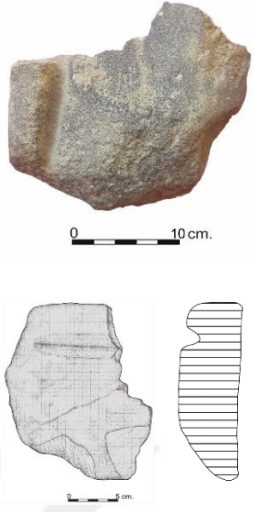
Katalog No	12	ŞEK. LEV. VI/ RES. LEV. XL
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2016/44	
Eserin Adı	Taş Kap	
Cinsi	Andezit	
Buluntu Yılı	2016	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Ağız Çapı: 12 cm	
Tanımı-Durumu	Kâse formunda olan kabın ağız kısmı kırık haldedir diğer kaplara göre ince cidarlıdır. Ayrıca dip kısmı düz olan kap çok iyi işlenmiştir. Ayrıca hem içi hem de dışı çok iyi zımparalanmıştır. Kabın az bir bölümü eksiktir.	
Benzerleri	Bastam (Kroll 1977,87, çizim 23).	

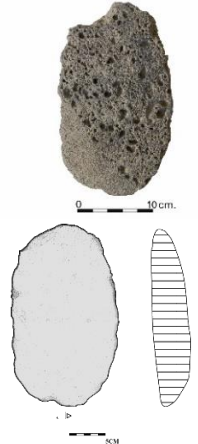
Katalog No	13	ŞEK. LEV. VII/ RES. LEV. XLI
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2014/6	
Eserin Adı	Taş Kap	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2014	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Ağız Çapı: 14 cm	
Tanımı-Durumu	Kâse formunda dik gövdeye sahip olan kap çok kalın cidarlıdır. Ağız kısmı içe yuvarlatılmış, düz diplidir. Yüzeyi iyi işlenmiştir. Kabin büyük bir bölümü eksiktir.	
Benzerleri	-	

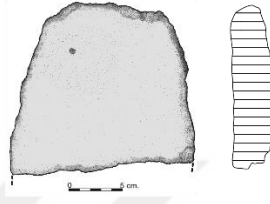
Katalog No	14	ŞEK. LEV. VII/ RES. LEV. XLI
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2014/8	
Eserin Adı	Taş Kap	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2014	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Ağız Çapı: 17 cm	
Tanımı-Durumu	Kâse formunda eğik ve dış bükey gövdeye sahip olan kap kalın cidarlıdır. Ağız kısmı hafif içe doğru yuvarlatılmıştır. Geniş ve halka diplidir. Yüzeyi iyi işlenmiştir. Kabin büyük bir bölümü eksiktir.	
Benzerleri	Çavuştepe Kalesi, Karagündüz Höyük (Güngör 2001: Lev. XIX/1-2).	

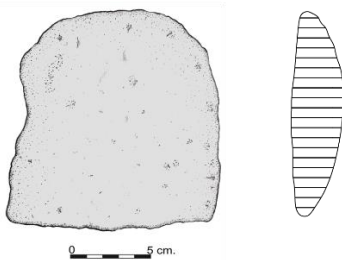
Katalog No	15	ŞEK. LEV. VIII/ RES. LEV. XLII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2014/17	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2014	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 26 cm Uzunluk: 37 cm	
Tanımı-Durumu	Alt öğütme taşı olan eser iyi işlenmiştir. Yayvan forma sahip olan öğütme taşı bir ucu dar diğer ucu geniştir. Gözenekli olan eser ünük bir yapıya sahiptir. Ucu hafif kırıktır. Kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır.	
Benzerleri	Yukarı Anzaf Kalesi (Belli ve Ceylan 2003:404), Bastam Kalesi (Kleiss, 1988: 72). Ayanis Kalesi (Erdem, 2015: 41, Res. 19).	

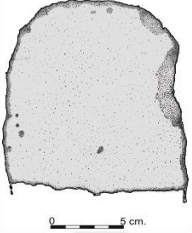
Katalog No	16	ŞEK. LEV. VIII/ RES. LEV. XLII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/129	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 15,5 cm Uzunluk: 29 cm	
Tanımı-Durumu	Üst öğütme taşı olan eser iyi işlenmiştir. Düz forma sahip olan öğütme taşı oval bir yapıya sahiptir. Gözeneklidir. Bütün olarak ele geçen eser kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır.	
Benzerleri	-	

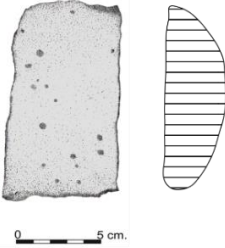
Katalog No	17	ŞEK. LEV. IX/ RES. LEV. XLIII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2016/41	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Andezit	
Buluntu Yılı	2016	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 14 cm Uzunluk: 18 cm	
Tanımı-Durumu	Üst öğütme taşı olan eser iyi işlenmiştir. Düz forma sahip olan öğütme taşı hafif yuvarlak bir yapıya sahiptir. Alt kısmında yer alan derin yivden dolayı devşirme malzeme olduğu düşünülmektedir. Yaklaşık üçte biri kırık olan eser kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır.	
Benzerleri	-	

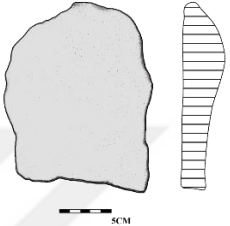
Katalog No	18	ŞEK. LEV. IX/ RES. LEV. XLIII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2014/13	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Andezit	
Buluntu Yılı	2014	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 15 cm Uzunluk: 26 cm	
Tanımı-Durumu	Üst öğütme taşı olarak kullanılan eser sırt kısmı hafif dışbükey şeklindedir. Yüzeyi oldukça gözeneklidir. Kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır. Genel itibariyle hafif deformasyona uğramıştır.	
Benzerleri	-	

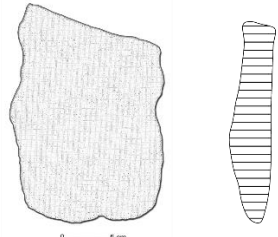
Katalog No	19	ŞEK. LEV. X / RES. LEV. XLIV
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/98	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 16 cm Uzunluk: 17 cm	
Tanımı-Durumu	Üst öğütme taşı olarak kullanılan eser sırt kısmı hafif dışbükey şeklindedir. Yüzeyi gözeneklidir. Kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır. Yarısı eksik durumdadır.	
Benzerleri	Bastam (Kleiss 1979: 72).	

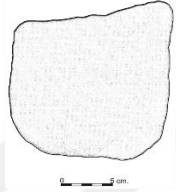
Katalog No	20	ŞEK. LEV. X / RES. LEV. XLIV
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/99	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 16 cm Uzunluk: 14 cm	
Tanımı-Durumu	Üst öğütme taşı olarak kullanılan eser sırt kısmı hafif dışbükey şeklindedir. Yüzeyi gözeneklidir. Kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır. Yarısı eksik durumdadır.	
Benzerleri	Bastam (Kleiss 1979: 72).	

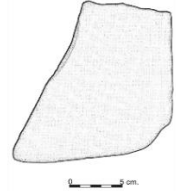
Katalog No	21	ŞEK. LEV. XI / RES. LEV. XLV
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/100	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 11,5 Uzunluk: 13,5	
Tanımı-Durumu	Üst öğütme taşı olarak kullanılan eser sırt kısmı hafif dışbükey şeklindedir. Dar ve uzun formudur. Geniş gözeneklidir. Kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır. Yarısı eksik durumdadır.	
Benzerleri	Bastam (Kleiss 1979: 72).	

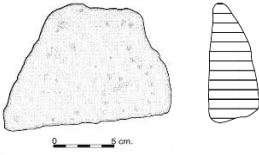
Katalog No	22	ŞEK. LEV. XI / RES. LEV. XLV
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/101	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 12, 5 cm Uzunluk: 17 cm	
Tanımı-Durumu	Üst öğütme taşı olarak kullanılan eser sırt kısmı hafif dışbükey şeklindedir. Geniş gözeneklidir. Kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır. Dar ve uzun yapıya sahiptir. Yaklaşık üçte biri eksik durumdadır.	
Benzerleri	Bastam (Kleiss 1979: 72).	

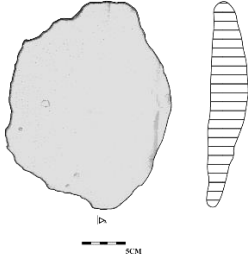
Katalog No	23	ŞEK. LEV. XII/ RES. LEV. XLVI
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2014/14	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2014	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 14 cm Uzunluk: 18 cm	
Tanımı-Durumu	Üst öğütme taşı olarak kullanılan eser sırt kısmı dışbükey şeklindedir. Yüzeyi hafif gözeneklidir. Kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır. Uç kısmı eksik durumdadır.	
Benzerleri	Bastam (Kleiss 1979: 72).	

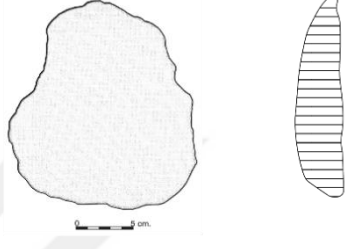
Katalog No	24	ŞEK. LEV. XII/ RES. LEV. XLVI
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2016/34	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2016	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 18 cm Uzunluk: 23 cm	
Tanımı-Durumu	Üst öğütme taşı olarak kullanılan eser sırt kısmı dışbükey şeklindedir. Dar uzun formudur Yüzeyi hafif gözeneklidir. Kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır. Uç kısmı eksik durumdadır.	
Benzerleri	-	

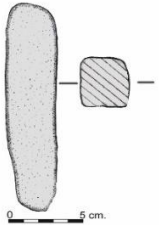
Katalog No	25	ŞEK. LEV. XIII/ RES. LEV. XLVII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2016/35	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Andezit	
Buluntu Yılı	2016	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 15 cm Uzunluk: 14 cm	
Tanımı-Durumu	Üst öğütme taşı olarak kullanılan eser sırt kısmı dışbükey şeklindedir. Geniş ve kısa formludur. Yüzeyi gözeneksizdir. Kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır. Uç kısmı eksik durumdadır.	
Benzerleri	-	

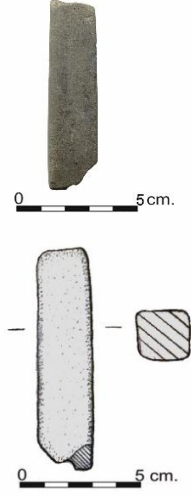
Katalog No	26	ŞEK. LEV. XIII/ RES. LEV. XLVII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2016/39	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Andezit	
Buluntu Yılı	2016	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 12 cm Uzunluk: 14 cm	
Tanımı-Durumu	Üst öğütme taşı olarak kullanılan eser sırt kısmı dışbükey şeklindedir. Geniş ve kısa formludur. Yüzeyi gözeneksizdir. Kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır. Uç kısmı eksik durumdadır.	
Benzerleri	-	

Katalog No	27	ŞEK. LEV. XIV/ RES. LEV. XLVIII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2016/40	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2016	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 9,5 cm Uzunluk: 12 cm	
Tanımı-Durumu	Üst öğütme taşı olarak kullanılan eser sırt kısmı dışbükey şeklindedir. Dar ve kısa formudur. Yüzeyi oldukça geniş gözeneklidir. Kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır. Büyük bir bölümü eksik durumdadır.	
Benzerleri	-	

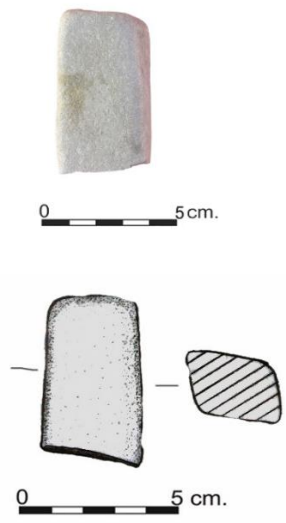
Katalog No	28	ŞEK. LEV. XIV/ RES. LEV. XLVIII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2014/15	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2014	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 18 cm Uzunluk: 23 cm	
Tanımı-Durumu	Üst öğütme taşı olarak kullanılan eser sırt kısmı dışbükey şeklindedir. Geniş ve yuvarlak formudur. Yüzeyi hafif gözeneklidir. Kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır. Hafif deformasyona uğramış durumdadır.	
Benzerleri	Bastam (Kleiss 1979: 72).	

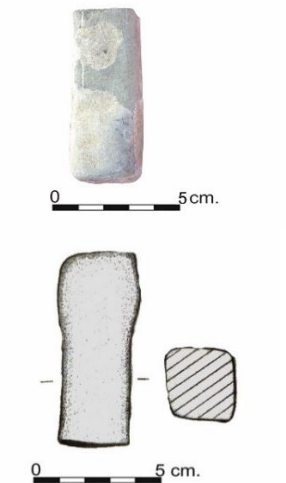
Katalog No	29	ŞEK. LEV. XV/ RES. LEV. XLIX
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2016/42	
Eserin Adı	Öğütme Taşı	
Cinsi	Bazalt	
Buluntu Yılı	2016	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 16 cm Uzunluk: 17,5 cm	
Tanımı-Durumu	Üst öğütme taşı olarak kullanılan eser sırt kısmı dışbükey şeklindedir. Geniş ve yuvarlak formudur. Yüzeyi hafif gözeneklidir. Kullanımdan dolayı yüzeyi aşınmıştır. Hafif deformasyona uğramış durumdadır.	
Benzerleri	Bastam (Kleiss 1979: 72).	

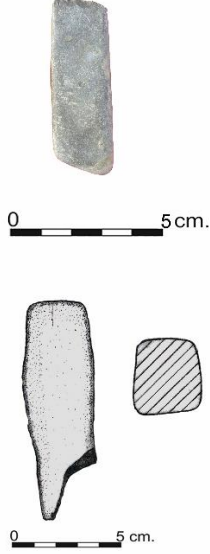
Katalog No	30	ŞEK. LEV. XV/ RES. LEV. XLIX
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/21	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 3 cm Uzunluk: 13 cm	
Tanımı-Durumu	Kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen prizma formudur. Hafif deformasyona uğramıştır.	
Benzerleri	Armavir Blur (Martirosyan 1974:154).	

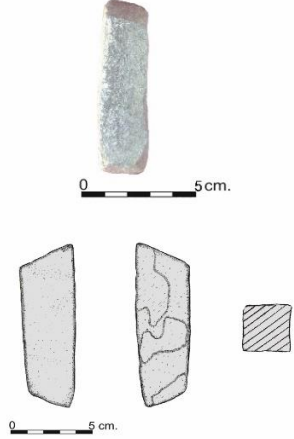
Katalog No	31	ŞEK. LEV. XVI/ RES. LEV. L
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/20	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 2 cm Uzunluk: 8 cm	
Tanımı-Durumu	Kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen prizma formudur. Hafif deformasyona uğramıştır. Ayrıca uç kısmı kırıktır.	
Benzerleri	-	

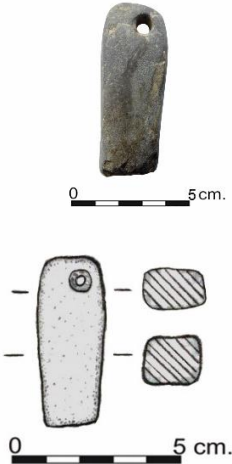
Katalog No	32	ŞEK. LEV. XVI/ RES. LEV. L
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2016/29	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2016	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 3 cm Uzunluk: 6 cm	
Tanımı-Durumu	Kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen prizma formudur. Kısa ve dardır. Eserin bir ucu kırıktır.	
Benzerleri	-	

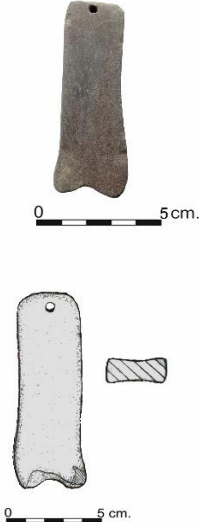
Katalog No	33	ŞEK. LEV. XVII/ RES. LEV. LI
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/94	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 3 cm Uzunluk: 5,5 cm	
Tanımı-Durumu	Kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen prizma formudur. Geniş ve uzun yapıya sahiptir. Eserin bir ucu kırıktır.	
Benzerleri	-	

Katalog No	34	ŞEK. LEV. XVII/ RES. LEV. LI
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/96	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 2,7 cm Uzunluk: 8 cm	
Tanımı-Durumu	Kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen prizma formudur. Bir ucu şişkin halde yapılmıştır. Geniş ve uzun yapıya sahiptir. Eserin bir ucu kırıktır.	
Benzerleri	-	

Katalog No	35	ŞEK. LEV. XVIII/ RES. LEV. LII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/97	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 3,3 cm Uzunluk: 10 cm	
Tanımı-Durumu	Kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen prizma formudur. Geniş ve uzun yapıya sahiptir. Eserin bir ucu kırıktır.	
Benzerleri	-	

Katalog No	36	ŞEK. LEV. XVIII / RES. LEV. LII
Kazı Env. No	ÇAV.AK. KSDO. 2015/128	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 2,5 cm Uzunluk: 8,5 cm	
Tanımı-Durumu	Kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen prizma formudur. Geniş ve uzun yapıya sahiptir. Eser oldukça fazla deformasyona uğramıştır. Eserin bir ucu kırıktır.	
Benzerleri	-	

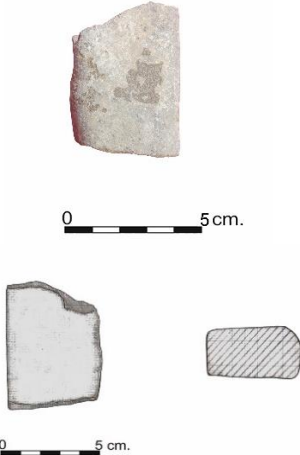
Katalog No	37	ŞEK. LEV. XIX/ RES. LEV. LIII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/19	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 1,5 cm Uzunluk: 4,5 cm	
Tanımı- Durumu	Kenarları yuvarlatılmış hafif dikdörtgen prizma formudur. Uç kısmının köşesinde 0,5 mm çapında delik yer almaktadır. Hafif deformasyona uğramıştır.	
Benzerleri	Armavir-Blur (Martirosyan 1974:154), Bastam (Kleiss 1979: 73).	

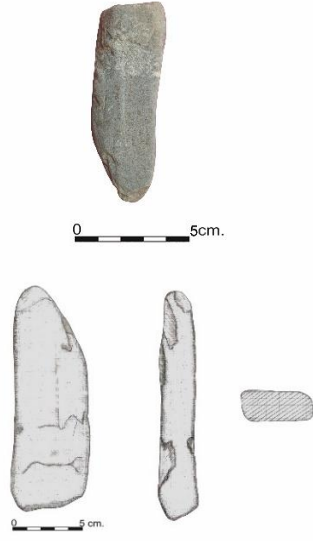
Katalog No	38	ŞEK. LEV. XIX/ RES. LEV. LIII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/22	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 3 cm Uzunluk: 10 cm	
Tanımı- Durumu	Kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen yassı formudur. Uç kısmının köşesinde 0,5 mm çapında delik yer almaktadır. Diğer uç kısmı iki çıkıntılıdır. Hafif deformasyona uğramıştır.	
Benzerleri	Armavir-Blur (Martirosyan 1974:154) Bastam (Kleiss 1979: 73).	

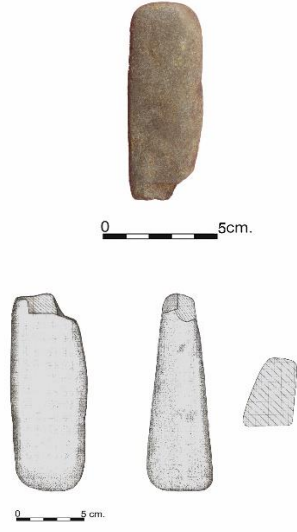
Katalog No	39	ŞEK. LEV. XX/ RES. LEV. LIV
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/23	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 4 cm Uzunluk: 6,5 cm	
Tanımı-Durumu	Kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen yassı formudur. Kısa ve geniştir. Ayrıca yassı bir yapıya sahiptir. Hafif deformasyona uğramıştır. Ayrıca uç kısmı kırıktır.	
Benzerleri	-	

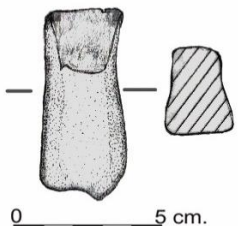
Katalog No	40	ŞEK. LEV. XX/ RES. LEV. LIV
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/24	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 4,5 cm Uzunluk: 7 cm	
Tanımı-Durumu	Kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen yassı formudur. Kısa ve geniştir. Ayrıca yassı bir yapıya sahiptir. Hafif deformasyona uğramıştır. Ayrıca uç kısmı çok az kırıktır.	
Benzerleri	-	

Katalog No	41	ŞEK. LEV. XXI/ RES. LEV. LV
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/25	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 4 cm Uzunluk: 3 cm	
Tanımı-Durumu	Kenarları yuvarlatılmış yaklaşık kare prizma formudur. Kısa ve geniştir. Hafif deformasyona uğramıştır. Bütün haldedir.	
Benzerleri	-	

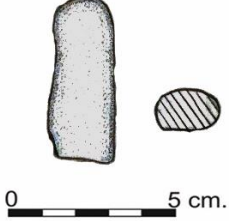
Katalog No	42	ŞEK. LEV. XXI/ RES. LEV. LV	
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2016/28		
Eserin Adı	Bileme Taşı		
Cinsi	Kumtaşı		
Buluntu Yılı	2016		
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey		
Dönemi	Urartu		
Ölçüleri	Genişlik: 4 cm Uzunluk: 5 cm		
Tanımı-Durumu	Kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen yassı formudur. Kısa ve dardır. Eserin her iki ucu kırık.		
Benzerleri	-		

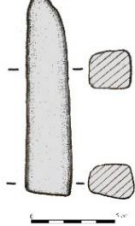
Katalog No	43	ŞEK. LEV. XXII / RES. LEV. LVI
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2016/37	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2016	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 3 cm Uzunluk: 8,5 cm	
Tanımı-Durumu	Dikdörtgen yassı forma sahiptir. Uzun ve geniştir. Eser deformasyona uğramıştır.	
Benzerleri	-	

Katalog No	44	ŞEK. LEV. XXII / RES. LEV. LVI
Kazı Env. No	ÇAV. AK. 2016/38	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2016	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 3,5 Uzunluk: 8,5	
Tanımı-Durumu	Dikdörtgen yassı forma sahiptir. Uzun ve geniştir. Eserin bir ucu kırıktır.	
Benzerleri	-	

Katalog No	45	ŞEK. LEV. XXIII/ RES. LEV. LVII
Kazı Env. No	ÇAV. KSDO. 2015/92	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 2,7 cm Uzunluk: 6,7 cm	
Tanımı-Durumu	Dikdörtgen yassı forma sahiptir. Uzun ve geniştir. Eserin bir ucu kırıktır.	
Benzerleri	-	

Katalog No	46	ŞEK. LEV. XXIII / RES. LEV. LVII
Kazı Env. No	ÇAV.KSDO. 2015/91	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 2 cm Uzunluk: 12 cm	
Tanımı-Durumu	Silindirik bir yapıya sahiptir. Uzun ve dardır. Eserin bir ucu kırıktır.	
Benzerleri	-	

Katalog No	47	ŞEK. LEV. XXIV/ RES. LEV. LVIII
Kazı Env. No	ÇAV.AK. KSDO. 2015/93	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 2 cm Uzunluk: 5 cm	
Tanımı- Durumu	Silindirik bir yapıya sahiptir kısa ve dardır. Eserin bir ucu kırıktır.	
Benzerleri	-	

Katalog No	48	ŞEK. LEV. XXIV/ RES. LEV. LVIII
Kazı Env. No	ÇAV. AK. KSDO. 2015/95	
Eserin Adı	Bileme Taşı	
Cinsi	Kumtaşı	
Buluntu Yılı	2015	
Buluntu Yeri	Aşağı Kale Yüzey	
Dönemi	Urartu	
Ölçüleri	Genişlik: 2,5 cm Uzunluk: 12,2 cm	
Tanımı- Durumu	Silindirik formudur. Bir ucu hafif sivriltilmiştir. Dar ve uzun yapıya sahiptir. Eserin bir ucu kırıktır. Kırmızı kumtaşından yapılmıştır.	
Benzerleri	Armavir-Blur (Martirosyan 1974:154).	

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Taş, ilk çağlardan beri insanoğlunun alet üretiminde kullandığı malzemelerin başında gelmektedir. Paleolitik Çağ'da basit taş aletler yapılırken, Neolitik Çağ ile beraber gıdaları saklamak ve taşımak için taş kaplar üreilmeye başlanmıştır. Tarımsal faaliyetin başlamasıyla üretici konuma geçen insanoğlu elde ettiği tahılları işlemek için öğütme taşlarını kullanmıştır. Maden çağlarına girilmesiyle beraber metalden kesici aletler yapılmaya başlanmıştır. Bu aletleri keskinleştirmek için yine taştan yapılmış bileme taşları kullanılmıştır. Buda ilk çağlardan itibaren taş malzemenin hayatımızda ne kadar önemli bir yer teşkil ettiğini göstermesi açısından önemlidir.

Anadolu coğrafyası taş çeşitliliği bakımından oldukça zengindir. Taştan üretilen eserler birçok arkeolojik kazı ve araştırmalarla ortaya çıkarılmıştır. Bu araştırmalara göre taş kaplar başlıca bazalt, mermer, klorit, kumtaşı ve porfir olmak üzere çeşitli malzemeden yapılmışlardır. Farklı boyutlarda olabilen söz konusu kaplar ihtiyaca göre derin ve sığ olarak karşımıza çıkmaktadır. Urartu yerleşmelerinde çok sayıda taş kap ele geçmiştir. Günlük kullanımın dışında taş kapların statü ve estetik kaygıyla da yapıldığı anlaşılmaktadır. Saray bölümünde soyluların kullandığı taş kapların daha ince işçilikli ve süslemeli olduğu tespit edilmiştir (Çilingiroğlu, 1996: 184-188). Buna ek olarak mezar ve kült mekânlarda iyi işlenmiş taş kaplarda ele geçmiştir. Farklı olarak mutfak bölümünde ve atölyelerde kullanılan kaplar kaba çeperli ve yüzeyleri iyi işlenmemiştir (Özkaya vd., 2008: 357).

Taş kaplar Akeramik evrede yoğun olarak üretilmiştir. Neolitik dönemde kap kacağa olan ihtiyaç artmıştır. Olumlu yönde gelişen şartlarla birlikte seramik üretimi daha kolay ve ekonomik olmaya başlanmış ve eş zamanlı olarak taş kap oranında bir düşüş gözlemlenmiştir. Kalkolitik ve Tunç Çağlarıyla beraber metal kapların üretimi de başlamış artık taş kapların üretimi giderek azalmıştır. Fakat hiçbir dönemde taş kap üretiminden vazgeçilmemiştir. Taş kaplar çok zor işlenebilmesi ve kaba hantal olmasına rağmen, üretimine devam edilmiştir. Taş kap üretiminde ısrarcı olmasının nedeni bu kapların dayanıklı olmasıdır. Ayrıca bu kaplar gıdaları tutmak, saklamak ve taşımının yanında besinleri öğütme içinde uygundur. Buna ek olarak bu kapların üretiminde büyük emek ve ustalık gerektirmesi de değerli kılabilmektedir.

Taş işçiliği Urartu da önemli bir yere sahiptir. Özellikle mimarisine baktığımızda bunu açıkça görebilmekteyiz. İhtişamlı kaleler, kayaya oyulmuş

mezarlar, su kanalları ve açık hava tapınım alanları bunu açıkça göstermektedir. Mimari yapıların yanı sıra küçük taş eserlerin yapımında da ustalıklı taş malzeme kullanılmıştır.

Urartu merkezlerinde yapılan kazılarda birçok taş kap ortaya çıkarılmıştır. Bunların en güzel örnekleri bezemeli taş kaplardır (Çilingiroğlu, 1996: 183-188). Bezemeli kapların daha çok üst düzey kişiler tarafından kullanıldığını söylenebilir. Urartu merkezlerinde bezemesiz kaplara da rastlanmıştır. Bu tür kaplar daha çok arka planda, mutfak ve atölyelerde günlük ihtiyaçlara yönelik olarak kullanılmış olmalıdır.

Urartu Krallığı'na ait taş kapları II. Rusa (M.Ö. 685-645) öncesi ve sonrası olarak sınıflandırabiliriz. Çünkü II. Rusa döneminden önceki kurulan yerleşimlerde daha çok kaba çeperli ve hantal örnekleri görmekteyiz (Erzen, 1978: 43). Buna karşın II. Rusa'nın kurduğu Ayanis ve Karmir Blur kalelerinde ele geçen örnekler ince çeperli iyi işlenmiş ve üzerlerine Urartu sanatından bildiğimiz motiflerin işlendiğini görmekteyiz (Çilingiroğlu, 1996: 183-188). Bu eserleri M. Ö. 8-7 yüzyıllarda Yeni Assur yerleşmelerinde (Searight vd, 2008), Anadolu'da Demir Çağ dönemine ait Deve Höyük I Mezarlığı (Moorey, 1980: Fig.8: 133), Boğazköy'de (Bittel, 1938: 13-47) ve Karkamış'ta (Lloyd: 1954: Pl. VIII:6, 7) bu tür kaplar ortaya çıkarılmıştır. Buna göre bu tür kapların Urartu sanatına dışardan gelen etkiyle üretildiği ileri sürülmüştür (Piotrovskii, 1967: 70). Bunun dışında Urartu taş ustaları çevre kültürlerden etkilenecek kapları kendi sanat anlayışına göre bezeyerek üretmiş olmalıdırlar.

Çavuştepe Kalesi'nde yapılan kazılarda çok sayıda taş kap ele geçmiştir. Bunların büyük bir bölümü bazalt malzemeden yapılmıştır. Çalışmamızın kapsadığı dönem içerisinde tamamı kırık toplam 14 taş kap parçası ele geçmiştir. Bunların 8 tanesi çanak formunda 2 tanesinde tabak formunda ve 4 tanesi de kâse formunda değerlendirilmiştir. Çanak formundaki kapların 1 tanesi dik gövdeli 7 tanesi de eğik gövdelidir. Kataloğumuzdaki taş kaplar içerisinde bezemeli örnek bulunmamaktadır. Ancak önceki dönem Çavuştepe kazılarında 1 adet geometrik bezemeli örnek ele geçmiştir (Güngör 2001: 36, Lev. XIX Çiz: 2 a-b).

Taş kapların tamamı Çavuştepe Kalesi'nde yüzeyde bulunduğundan kullanım amaçlarını ve mekân içindeki işlevi hakkında bilgi vermek mümkün değildir. Ele geçen taş kaplar genellikle kaba çeperli ve bezemesizdir. Bu kaplar Urartu Krallığı'nın II. Sarduri döneminde üretilip mutfak, atölye gibi mekânlarda kullanılmış olmalıdır.

Çavuştepe’de ele geçen bezemeli bir taş kap örneği ise muhtemelen, II. Rusa döneminde üretilmiştir.

Çalışmamızın diğer bir taş grubu öğütme taşlarıdır. Taş kaplar gibi ilk çağlardan itibaren hemen her dönemde üretilmişlerdir. Daha çok tahıl ve benzeri yiyecekleri ezmek veya öğütmek için kullanılmışlardır. Ayrıca mağara duvarlarında kullanılan boyaların yapımı için kayalık şeklindeki ham boyaların öğütülmesinde de kullanıldıkları bilinmektedir (Baysal 2005: 71). Bunun yanı sıra öğütme taşları ile bitkiler öğütülerek ilaç yapımında kullanıldığı da bilinmektedir (Türkmen 2009: 7). Yerleşik hayatla birlikte tarımsal faaliyetlerin başladığı ve öğütme taşlarının yoğun olarak kullanıma girdiği bilinmektedir. Anadolu’nun birçok merkezinde çok sayıda öğütme taşı ele geçmiştir. Öğütme taşlarında, genellikle ağır, sert, dayanıklı ve gözenekli volkanik taş olan bazalt tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra sert yapıya sahip andezitten yapılan örneklerde ele geçmiştir. Bu türden taşlar öğütme sırasında daha az ufalanmaktadır. Ayrıca ağır ve gözenekli olmaları da tahılların daha iyi öğütmesine ve tanelerin dağılmasını da önlemektedir.

Neolitik Çağdan sonraki dönemlerde artan nüfus ve tahıl miktarına bağlı olarak kullanımları artmaya başlamıştır. Bu artış ile öğütme taşları değişik şekil ve tekniklerde üretildiği gözlemlenmektedir. Alt ve üst taştan oluşan arkaik form, el değirmeni formu en sık kullanılan şekilleri olmuştur. Neolitik Çağ’da Anadolu’nun hemen her bölgesinde aynı tür öğütme taşları üretilip kullanılmıştır. Bu aletlerin volkanik kayalar olan bazalt ve andezit türü taş malzemeden yapıldığı ve her bölgede bu tür taş yataklarının olmaması bölgeler arası etkileşim olduğunu göstermektedir.

Öğütme taşlarının kullanımı sosyolojik açıdan da değerlendirilmiştir. Öğütme işleminin erkeklerden çok kadınlar tarafından yapıldığına dair görüşler bulunmaktadır. Ain Mallaha ve Wadii Fallah gibi bazı yerleşmelerde kadınlara ait mezarlarda öğütme taşları ele geçmiştir (Mellaart 1975 ve Baysal 2005). Anadolu’da buna benzer örnek Neolitik yerleşmesi olan Çayönü’nde olduğu söylenmektedir (Baysal, 2005: 69 ve Özdoğan 1993: 103-122). Bu da öğütme taşlarının cinsiyet ve sembolizm konusuyla yakından ilgili olduğu görüşü ileri sürülmüştür.

Öğütme taşları daha çok tarımsal faaliyetler sonucu elde edilen tahılların öğütülmesinde kullanılan aletler olduğu belirtilmiştir. Kale ve yerleşim alanlarında tespit edilen çok sayıda ki öğütme taşı örnekleri, tarımsal faaliyetlerle doğrudan ilişkili

olan bu aletlerin Urartularda da fazlasıyla önemsendiğini göstermektedir. Büyük pitosların bulunduğu depo odalarına sahip Çavuştepe Kalesi'nde çok sayıda öğütme taşına rastlanılmıştır. Gürpınar ovasından elde edilen tarım ürünlerinin depolandığı Çavuştepe Kalesi'nin önemli tarım kalelerinden biri olduğu düşünülmektedir.

Çalışmamızın kapsadığı dönemlere ait 1 alt taş ve 14' üst taş olmak üzere toplam 15 adet öğütme taşı ele geçmiştir. Alt öğütme taşı daha büyük ve daha iyi işlenmiştir. Hafif yayvan olarak yapılan alt öğütme taşı, öğütme sırasında tahılların dağılmasını önlenmiştir.

Daha küçük olan üst öğütme taşları, alt taşlara göre daha kaba bir işçilik göstermektedir. Alt kısmı düz üst kısmı ise hafif dışbükey şeklindedir. Bu şekliyle elin taşı daha iyi kavraması sağlanmıştır ve öğütme işlemi de daha kolay yapılabilmiştir. Ayrıca Kat. No. 25 ve 26, diğer üst öğütme taşlarına göre gözeneksiz olduğu görülmektedir. Bu tür üst öğütme taşlarının muhtemelen daha küçük taneleri ezmek ve un haline getirmek için kullanılmıştır. Çavuştepe'de in-sitü olarak öğütme taşları ele geçmemiştir. Bu da öğütme taşlarının kullanım alanları ve mekân içindeki kullanıma dair bilgilerimizi kısıtlı kılmıştır. Fakat, Ayanis XI' *nolu* oda buluntusu öğütme taşlarının mekân içi kullanımına dair bilgi vermektedir (Res. Lev. LXI/a). Dolayısıyla, kolay taşınabilecek öğütme taşları, mekânlar içinde kullanılmış olduğuna işaret etmektedir.

Çavuştepe Kalesi'nde ele geçen öğütme taşları andezit ve bazalt türü malzemeden yapılmıştır. Öğütme sırasında taşın ufalanıp gıdalara karışmasını önlemek için bu malzeme kullanılmış olmalıdır. Öğütme taşları buluntu gurubu içinde hem büyük hem de küçük üst öğütme taşları ele geçmiştir. Büyüklerin daha çok iki elle, kullanıldığı küçüklerin ise tek elle kullanıldığı söylenebilir. Bazalt ve andezit türü malzemenin ilk dönem öğütme taşlarında olduğu gibi daha sonra ki dönemlerde kullanıma giren el değirmenlerinde de kullanılması, Urartulardan beri süre gelen kültürün bölgede devamlılığını göstermektedir.

Bir diğer taş buluntu gurubu da bileme taşlarıdır. Çavuştepe Kalesi'nde çalışmamız kapsamında 19 eser ele geçmiştir. Bunlardan 7 tanesi dikdörtgen prizma, 9 tanesi dikdörtgen yassı ve 3 tanesi ise silindirik formudur. Eserlerin tamamı kumtaşından yapılmıştır. Yumuşak ve kolay işlenebilir olan bu taş, bileme esnasında kesici aletlere zarar vermemektedir. Bu nedenle keskin ve pürüzsüz bir yüzey elde

etmek için bu taş tercih edilmiştir. Farklı formlarda üretilen bileme taşları çeşitli tekniklerde kullanılmıştır. Bileme taşları boyut olarak farklılık göstermektedir. Muhtemelen büyük bileme taşları mızrak, kılıç ve hançer gibi kesici silahlar ile orak benzeri tarım aletlerinin bilenmesinde kullanırken, küçük boyutlu olanların ise takı gibi küçük eserlerin zımparalanmasında kullanmış olmalıdır.

Urartular madeni kullanarak kılıç hançer kalkan ve miğfer gibi savaş aletleri (Biber, 2011: 235), kemer, kolye, küpe, iğne, bilezik gibi takıları (Çavuşoğlu, 2014: 22) ve at koşum takımlarıyla (Çavuşoğlu, 2009: 399-408) birlikte çeşitli süsleme elemanlarını üretmişlerdir Bunları üretirken yüzeyde çapak ve pürüzlü bir yüzey oluşur. Bu nedenle ustalar yüzeyi daha pürüzsüz ve parlak yapabilmek için bileme taşlarını kullanmış olmalıdırlar.

Bileme taşlarının kullanım alanlarına baktığımızda basit yapılı olmalarına rağmen, çok farklı işlerde kullanıldığını görmekteyiz. Bir merkezde bileme taşlarının yoğun olarak ele geçmesi, bu merkezde önemli atölyelerin olabileceğine işaret etmektedir.

Urartu yerleşmelerinde yapılan arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarında ele geçen taş eserlerin büyük benzerlik içerisinde olduğu görülmektedir. Bu nedenle Urartular taş eserleri yapmak için devlete bağlı atölyeler kurduğu ve buralardan diğer merkezlere dağıtıldığı ihtimali vardır. Bunun dışında öncesinde de değindiğimiz gibi Urartularla çağdaş olan Yeni Assur ve Kuzey Suriye yerleşmelerinde ele geçen taş kapların büyük benzerlik gösterdiğini görmekteyiz. Bu da Urartu dışında bir merkezde üretilen taş eserlerin ticaret veya diğer yollara Urartulara ulaştığı ihtimalini göstermektedir.

Ele aldığımız eserler insanların genellikle günlük hayatta sıkça kullanıldığı aletlerdir. Bu aletlerin mutfak ve atölye gibi sürekli üretimin olduğu mekânların sabit elemanları olduğunu söyleyebiliriz (Şek. Lev. XXVIII).

Çavuştepe Kalesi'nde taş kaplar, öğütme ve bileme taşları yoğun olarak ortaya çıkarılması, bu yerleşim alanının ürün hacmi yüksek olduğu, yoğun tarımsal faaliyetlerin yapıldığı ve burada bir atölyenin var olduğuna işaret etmektedir. Hemen her yerleşim alanında ele geçen bu eserlerin kullanım alanlarını belirleyebilmek için öncelikle ortaya çıktıkları mekân içinde değerlendirilmelidir. Buna ek olarak bu

eserlerin laboratuvar ortamında üzerinde bulunan kalıntıların ve taşın analizleri yapılması kullanıldığı dönem hakkında bize daha somut bilgiler verebilir.

Çavuştepe buluntu topluluğu içinde yer alan öğütme taşları ve bileme taşları Anadolu'nun kırsal bölgeleri dahil olmak üzere dünyanın farklı coğrafyalarında günümüzde hala kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu eserlerin etnoarkeolojisi yapılması, kültür aktarımının önemini ortaya koymaktadır.

7. KAYNAKLAR

- Abay, E., Dedeoğlu, F. (2011). “Beycesultan 2007-2010 Yılları Kazı Çalışmaları Raporu” **KST**, Malatya, 2011, 314.
- Arsebük, G., (1987). “İki Milyon Yıl Öncesinin Taş Aletleri”, Tarih ve Toplum 45: 37-41.
- Baykal, L. A. (1980). Demirci Höyük Sürmetaş Buluntu Topluluğu. Yayımlanmamış Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Prehistorya Anabilim Dalı.
- Baysal, A. (2005). “Çatalhöyük’te Öğütme Taşları ve Duvar Resimleri”, Aylık Tarih ve Kültür Dergisi, İstanbul, 2005. S. 66.
- (2000). Arkeolojide Öğütme Taşları ve Taşın Sosyal ve Kültürel Önemi Açısından Bir Değerlendirme, “Çatalhöyük’ten Günümüze Çumra”, Konya, 2000.
- Belli, O. (2000). “Urartu Krallığı Döneminde Van Bölgesinde İşletilen Taş Ocakları ve Atölyeleri”, Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi, 2000, s.416.
- Bıçakçı, E., Faydalı, E. (2001). “Tepecik – Çiftlik 2000 Yılı Çalışmaları” **KST**, 2001, Ankara, 31.
- Biber, H. (2005). “Urartu Silahları: Kılıç, Hançer ve Bıçaklar”, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış doktora tezi), Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Biber, H. (2011). “Urartu Silahları” **Urartu Doğu’da Değişim**, Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- Bilgen, A. N., Coşkun, G., Bilgen, Z. (2009). “Seyitömer Höyüğü 2008 Yılı Kazısı”, **KST**, 31/1, Denizli, 2009, 346.
- Bilgi, Ö. (1998). “İkiztepe Kazısı 1997 Dönemi Sonuçları” **KST**, XX/I, Tarsus, 1998, 489.
- Bilgi, Ö. (2011). “İkiztepe Kazısı 2010 Dönemi Sonuçları”, **KST**, 33/1 Malatya, 2009, 93.
- Bittel, K. (1938). “Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Boğazköy in den Jahren 1937”. Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft zu Berlin 76: 13-47
- Boehmer, R.M, (1972). Die Kleinfunde Von Boğazköy, Aus Den Grabungskampagnen 1931–1939 und 1952–1969.Berlin 1972.

- Cahill., N. D., (2010). **Lidyalılar ve Dünyaları** Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Çavuşoğlu, R. (2009). “Bir Grup Urartu At Koşum Parçası”, 27. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, Denizli 2009.
- Çavuşoğlu, R. (2014). **Urartu Kemerleri** (Uartians Belts), Rezan Has Müzesi, 2014
- Çavuşoğlu, R., Gökçe, B., Uslu, E. (2015). “Van/Çavuştepe Kalesi Arkeolojik Kazıları, 2014”, **KST** 37/1 (2015), 358.
- Çelik, M. (1993). Özel Mineraloji, Konya 1993
- Çevik, Ö. (2012). “Ulucak Höyük 2009-2011 Yılı Kazı Çalışmaları”, **KST**, 34/1, Çorum, 2012, 144.
- Çilingiroğlu, A. (1996). “Urartu’da Az Bilinen Bir Sana Dalı- Bezemeli Taş Kaplar”, **Anadolu Araştırmaları**, XIV, Prof. Dr. Afif Erzen’e Armağan, s. 184-188
- Çilingiroğlu, A. (1997). **Urartu Krallığı Tarihi ve Sanatı**, İzmir YEKVY, 1997, s.44.
- (2009). “Ayanis Kazıları 2006-2008” **KST**, 41/1, Denizli 2009, 9.
- Davis, M. (1982). "Çayönü Ground Stone, Prehistoric Village Archaeology in South Eastern Turkey", R. J. Braidwood ve L. S. Braidwood (yay.) Prehistoric Village Archaeology in South Eastern Turkey. 73-168. BAR International Series 138.
- Derin, Z. (2009). “İzmir’in Prehistorik Yerleşimi Yeşilova Höyüğü 2008 Yılı Çalışmaları”, **KST**, 31/1, Denizli, 2009, 479
- Duru, R., Umurtak, G., (2005). “Höyücek. 1988-1992 Yılları Arasında Yapılan Kazıların Sonuçları”, Ankara 2005.
- Erdem, Ü. A. (2015). “Doğu Anadolu’daki Tarımsal Etkinliklerin Etnoarkeolojik Değerlendirmesi: Van-Ayanis Örneği” Arkeoloji ve Sanat, 2015.
- Erzen, A. (1978). **Çavuştepe I: M.Ö. 7-6 Yüzyıl Urartu Mimarlık Anıtları ve Orta Çağ Nekropolü**, Ankara, **TTKY**.
- Esin, U. (1991). “Aşıklı Höyük (Aksaray İli Kızılkaya Köyü) Kurtarma Kazısı”, **KST**, XIV/I, Ankara, 1992, 132
- Esin, U. (1978). "Tarihöncesi Çağlarda Anadolu'da Üretimcilik Aşaması", Toplum ve Bilim, 6-7: 3-8.

- Frangipane, F. (2004). "Alle origine del potere. Arslantepe, la collina dei leoni", Milano 2004.
- Gebauer, A.B., and T.D. Price (1992), "Foragers to Farmers: An Introduction", in *The Transition to Agriculture in Prehistory*, edited by A.B. Gebauer and T.D. Price, Prehistory Press, Madison, Wisconsin, pp. 2-10.
- Gülçur, S., Endoğlu, M. (2000). "Güversinkayası 1999 Kazısı", **KST**, 22/1, İzmir, 2000, 48-50
- Gül, S., Kıvrak, B., Şaffak, N. (2015). "Ekmeğini Taştan Çıkaranların Zanaatı: Kösüre Üretimi" Samsun, 2015
- Güldoğan, E. (2003). "Aşıklı Höyük Sürümetaş Endüstrisi Buluntularından Bir Grup: Öğütücü ve Ezici Aletler", M. Özdoğan, H. Hauptmann ve N. Başgelen (yay.) *Ufuk Esin'e Armağan. Köyden Kente Yakınoğu'da İlk Yerleşimler*. 415-428. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Güngör, P. (2001). "Urartu Taş Kapları", (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Hodges, H. (1976). *Artifacts, An Introduction to Early Materials and Technology*, London 1976.
- İzbrak, R. (1961). *Coğrafyacılara İçin Pratik Olarak Taşları Tanıma Bilgisi*, Ankara, 1961, s.34.
- Koşay, H.Z., Vary, H. (1964). "Pulur Kazısı" (1964).
- Koşay, H.Z., Ünal, A., Çizgen, A. (1967) "1964 Alaca Höyük Kazısı Raporu" Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1967.
- Kleiss, W., (1979). "Zendan-ı Suleiman die Bauwerke Deutsche Archäologisches Institut Beitrage zur Archäologie und Geologie des Zendan-i Suleiman Teil", Wiesbaden, 1971. P. 56.
- Kleiss, W., (1979). "Steinfunde aus Bastam", **Bastam II**, Ausgrabungen in den Urartaischen Anlagen, Teheraner Forschungen Deutschen Archäologischen Institut Abteilung Teheran, Band V, 1977-78, 69-71.
- Korkut, T. (2002). "Steineme Mörserschalen aus Patara", *Archäologische Anzeiger* 2002/1, s. 233- 245.

- Kozłowski, S. K., Kempisty, A. (1990). "Architecture of the Pre-Pottery Neolithic Settlement in Nemrik, Iraq", *World Archaeology* 21/3: 348-362
- Kroll, S., (1977). "Urartaische Platze in Iran-Livari" *Archaeologische Mitteilungen aus Iran*, Berlin, 1977, 53-119.
- Lehman-Haupt, C. F., (1907). *Materialien zur älteren Geschichte Armeniens und Mesopotamiens*, in: *Abhh. der kgl. Ges. der Wiss. zu Göttingen, Philologisch-historische Klasse, Neue Folge Band IX*, 1907.
- Kozłowski, S.K., Aurenche, O. (2005). "Territories, Boundaries and Cultures in the Neolithic Near East", *BAR IS 1362*, 2005.
- Lloyd, S. Mellaart, J. (1962). **Beycesultan I**, London 1962.
- Mellaart, J. (1975). "The Neolithic of the Near East", (London: Thames & Hudson, 1975).
- Moorey, P., R., S., 1980, *Cemeteries of the First Millennium B.C. at Deve Hüyük, Near Carchemish, Salvaged by T. E. Lawrence and C. L. Woolley in 1913 (with a Catalogue Raisonné of the Objects in Berlin, Cambridge, Liverpool, London and Oxford)*, *BAR international series*, 87, Oxford.
- Ökse, T. (2012). **Önasya Arkeolojisiinde Çanak Çömlek**, *Arkeoloji Sanat Yayınları* (2012), 113.
- Ökse, T., Görmüş, A., Bilici, A. A. (2009). "İlisu Barajı-Salat Tepe 2008 Yılı Kazısı", **KST**, 31/1, Denizli, 2009.
- Özdoğan, M., Özdoğan, A. (1993). "Pre Halafian Pottery of Southeastern Anatolia With Special Reference to the Çayönü Sequence", *Between the Rivers and Over the Mountains Festschrift for A. Palmieri*, (1993), pp. 87-103
- Özdoğan, M., Özdoğan, A., Vosef, D.B., Von Zeist, W. (1993). "Çayönü Kazısı ve Güneydoğu Anadolu Karma Projesi 30 Yıllık Genel Bir Değerlendirme", **KST** XV/I, AMGM, (1993), s. 103-122
- Özdoğan, M. (1999). "Çayönü" **Neolithic in Turkey the Cradle of Civilization New Discoveries** (Eds. M. Özdoğan- N. Başgelen) (1999) 35-64.
- Özdoğan, M. (2007). "Mezraa-Teleilat" *Anadolu'da Uygarlığın Doğusu ve Avrupa'ya Yayılımı, Türkiye'de Neolitik Dönem, Yeni Kazılar, Yeni Bulgular* (Edt. M. Özdoğan ve N. Başgelen), (2007), 189-202.

- Özgen, E., Engin, A., Uysal, B., Enser, H.K., Şafak, A. A. (1992). “Oylum Höyük 2010 Kazısı”, **KST** 33/1 Malatya, 2011, 499.
- Özgüç, T. (1955). “Kültepe Hafriyatı 1954 İb Katı Eserleri”, **Belleten** XIX, 73, (1955), 55-63.
- Özgüç, T. (1986). Kültepe- Kaniş II, Eski Yakındoğu’nun Ticaret Merkezinde Yeni Araştırmalar, **TTKY-V-41**, 1986.
- Özgüç, T. (1988). İnandıktepe Eski Hitit çağında önemli Bir Kült Merkezi, **TTKY V/43**, Ankara 1988.
- Özkaya, V., San, Ö. Yıldızhan, H. (2002). “Körtik Tepe 2000 Kazıları”, Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2000 Yılı Çalışmaları, (Edt. N. Tuna ve diğerleri), ODT. / METU, (2002), 739-743.
- Özkaya, V. (2006). Körtik Tepe 2005 Yılı Kazısı, **KST**, 28/1 Çanakale 2006, 37
- Özkaya, V., Çosşkun, A. (2007). “Körtik Tepe” **12000 Yıl önce Anadolu’dan Avrupa’ya Yolculuğunun Başlangıcı, Neolitik Dönem** (Edt. N. Başgelen), Yapı Kredi Yayınları, (2007), 86-88.
- Özkaya, V., Çosşkun, A., San, O., Şahin, F.S., Barın, G., Kartal, M., Erdal, Y.S. (2009). “Körtik Tepe 2008 Yılı Kazısı”, **KST**, 31/1 Denizli, 2009, 515.
- Özkaya, V., Benz, M., Coskun, A., Aksoy, M., Sahin, F.S.L. Atıcı, Erdal, Y. S. (2011). “Körtik Tepe 2010 Kazısı” **KST** 33/1, (2011), s. 317.
- Özkaya, V., Çoskun, A. (2011). “Körtik Tepe”, **The Neolithic in Turkey**, Archaeology & Art Publications, İstanbul, 2011.
- Öztan, A. (1988). “Acemhöyük Taş Kapları” **Belleten** Cilt I-II, TTK (1988), 393–437.
- Öztan, S., Faydalı, E., Öztan, A. (2001). “Köşk Höyük 2000 Yılı Kazıları” **KST**, 23/2, Ankara, 2001, 338.
- Öztan, S., Faydalı, E., Öztan, A. (2003). “Köşk Höyük’den Erken Kalkolitik Çağ’a Ait Bir Yapı”, **Belleten** Cilt: LXVII/248, **TTKY** (2003), 45-76.
- Piotrovskii, B. B., (1967). **Urartu: The Kingdom of Van and its Art**, London, 1967.
- Schmidt, K. (2007). “Göbekli Tepe” CLEMENS, L. GÜN, S(Ed.) Vor 12000 Jahren in Anatolien Die Altesten Monumente Der Menschheit, 12000 Yıl Önce Anadolu

İnsanlığın En Eski Anıtları, Badisches Landesmuseum Karlsruhe, Stuttgart, Germany 2007.

Rosenberg, M., Togul, H. (1991). “The Batman River Archaeological Site Survey 1990”, **Anatolica** 17, (1991), 241-254)

Rosenberg, M. – İnal, N. (1992.) “Excavations at Hallan Çemi Tepesi, 1992”, **KST** XV, 1994, 122-130.

Rosenberg, M., Davis, M. (1992). “Hallan Çemi Tepesi, An early Aceramic Site in Eastern Anatolia: Some Preliminary Observations Concerning Material Culture”, **Anatolica** 18, (1992), 1-18.

(2009). “Göbeklitepe Kazısı 2008 Yılı Raporu” **KST**, 31/1, Denizli, 2009, 250.

Sevin, V. (2003). **Eski Anadolu ve Trakya**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, 47.

Searight, A., Finkel, I., Reade, J. (2008). Assyrian stone vessels and related material in the British Museum, Oxford, 2008

Temur, S. (1998). Endüstriyel Hammaddeler, Konya, 1998.

Türkcan, A, U., (2010). “Paleolitik Dönem ve Anadolu’da İlk İnsan İzleri”, **Anadolu Arkeolojisi**, Eskişehir, 2010

Türkmen, B. (2009). “Allianoi’da Bulunan Ezme ve Öğütme Taş Aletleri ile Taş Kaplar”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Edirne, 2009

Watson, P.J., Leblanc, S.A. (1990). *Grikiyacian: A Halafian Site in Southeastern Turkey*. Institute of Archaeology University of California.

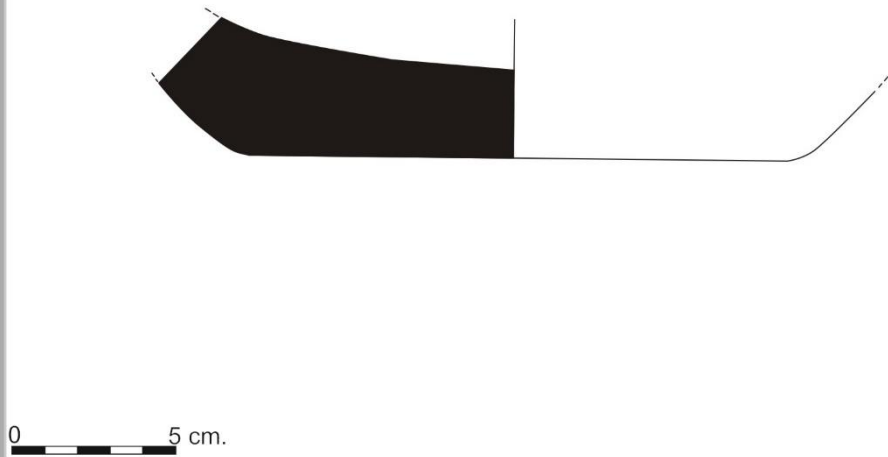
İnternet: Luristan Silindirik- İbeks Başlıklı Bileme Taşı:
<https://www.harvardartmuseums.org/collections/object/312118> Son Erişim Tarihi:
10.10. 2017.

LEVHALAR

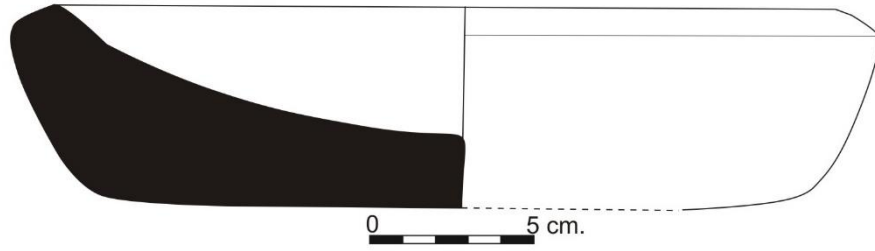
Katalog No. 1 : Taş Kap

Katalog No. 2 : Taş Kap

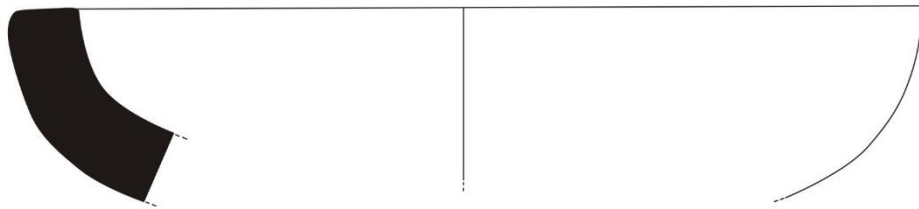

Katalog No. 3 : Taş Kap

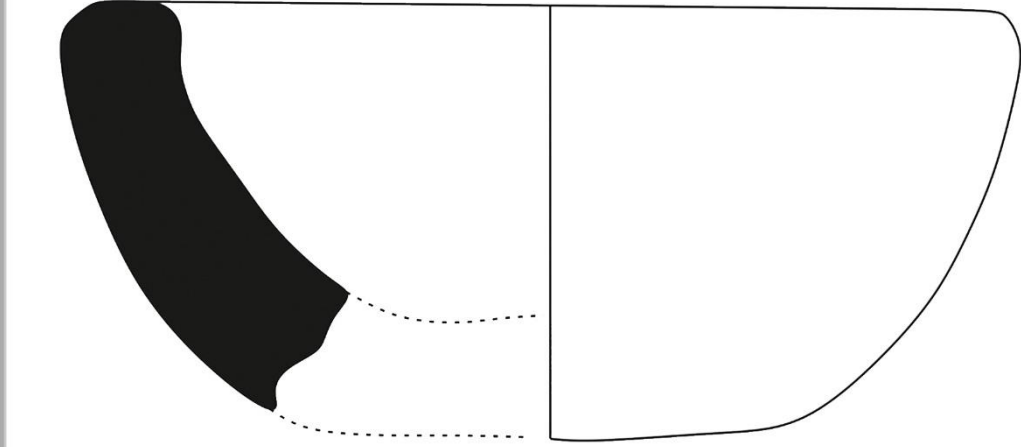
0 5 cm.

Katalog No. 4: Taş Kap

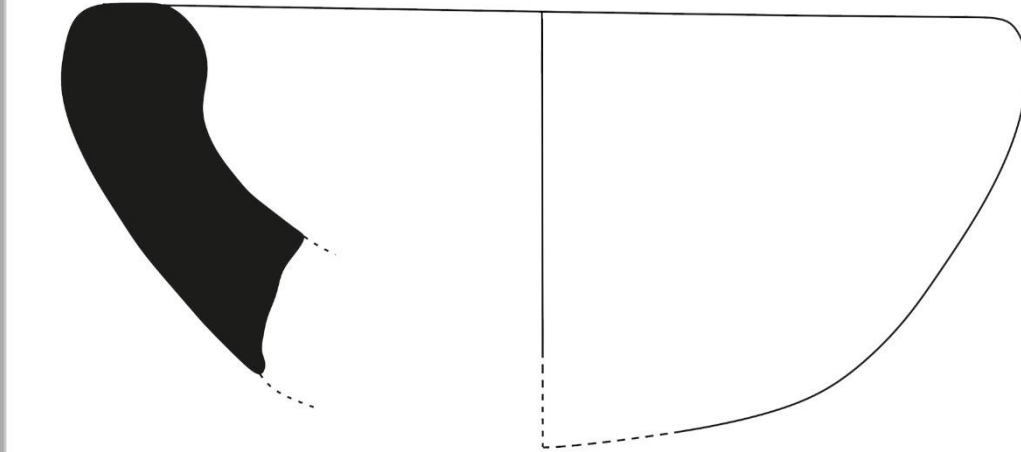
0 5 cm.

Katalog No. 5 : Taş Kap

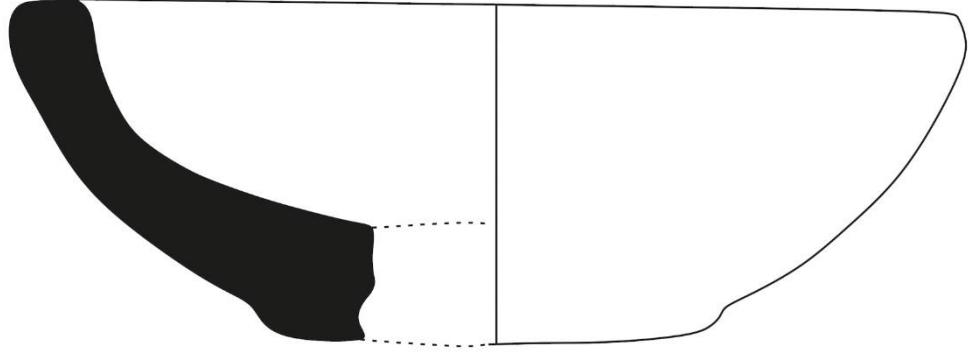
0 5 cm.

Katalog No. 6: Taş Kap

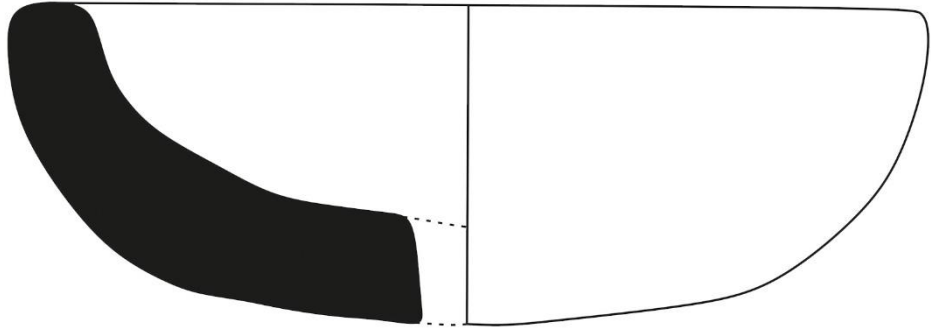
0 5 cm.

Katalog No. 7 : Taş Kap

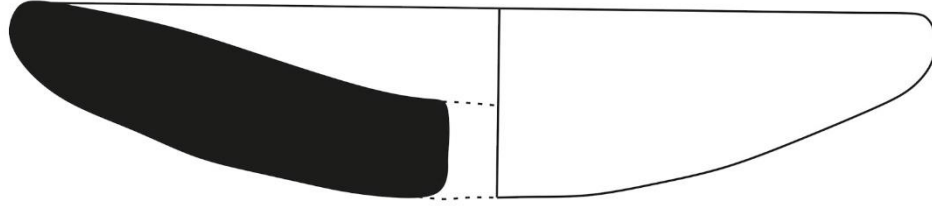
0 5 cm.

Katalog No. 8 : Taş Kap

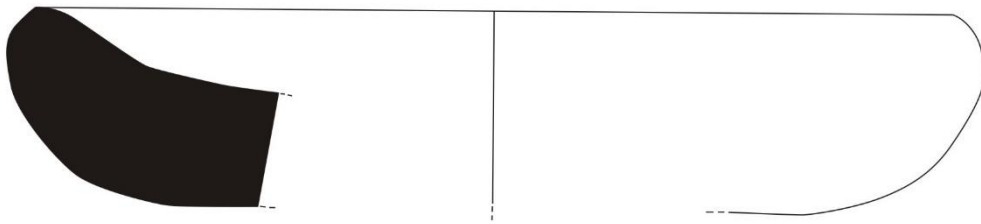
0 5 cm.

Katalog No. 9: Taş Kap

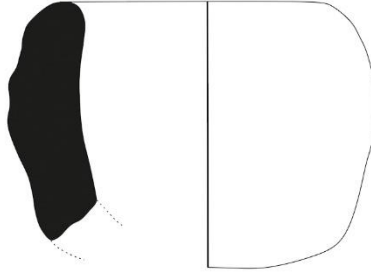
0 5 cm.

Katalog No. 10: Taş Kap

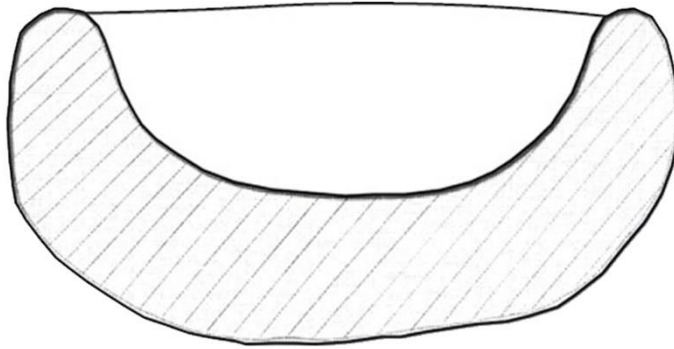
0 5 cm.

Katalog No. 11: Taş Kap

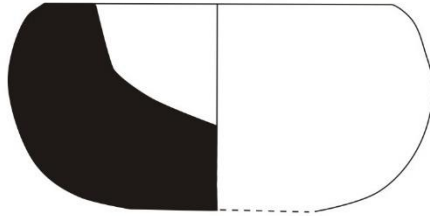
0 5 cm.

Katalog No. 12: Taş Kap

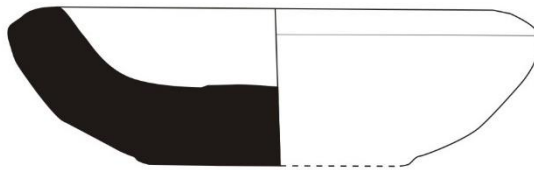
0 5 cm.

Katalog No. 13: Taş Kap

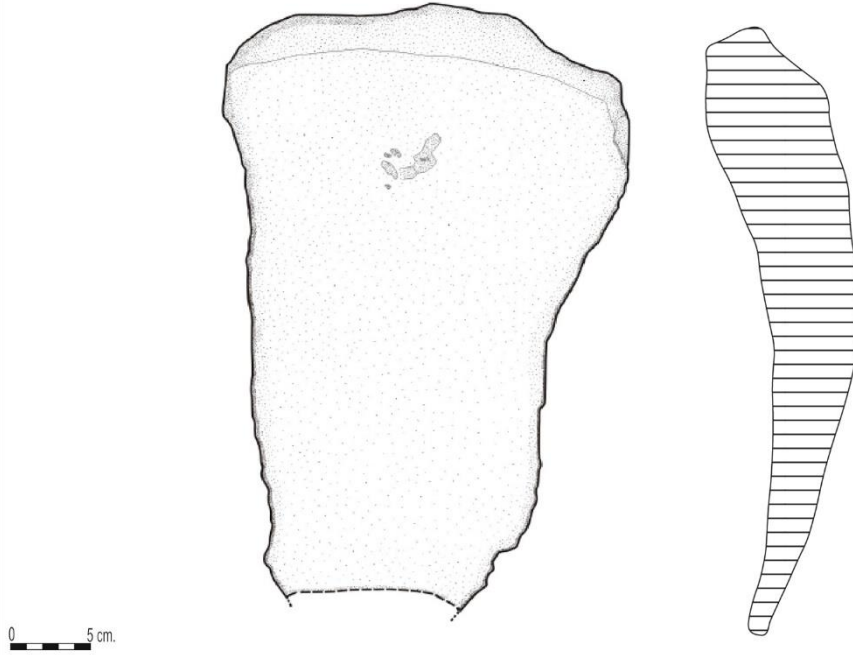
0 5 cm.

Katalog No. 14: Taş Kap

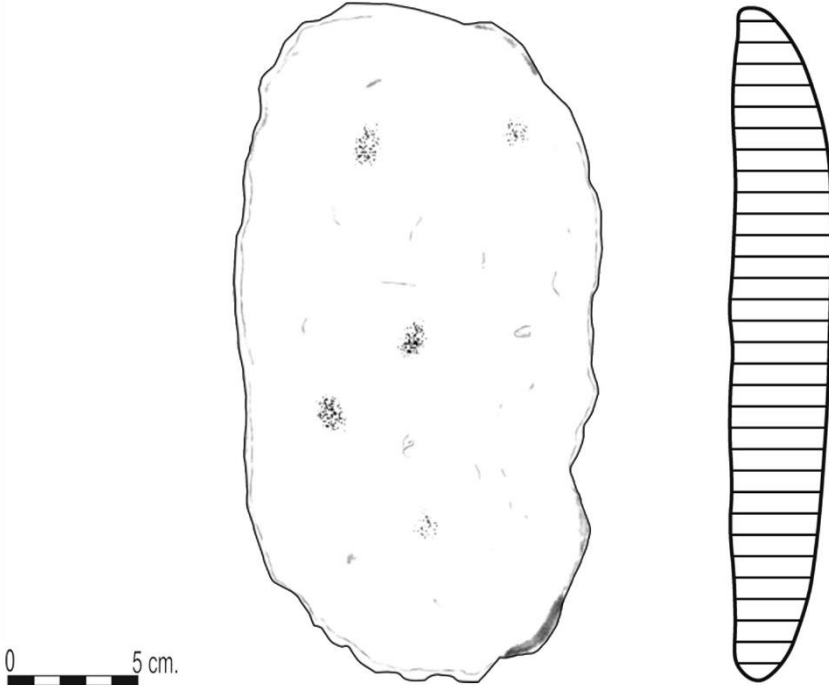

0 5 cm.

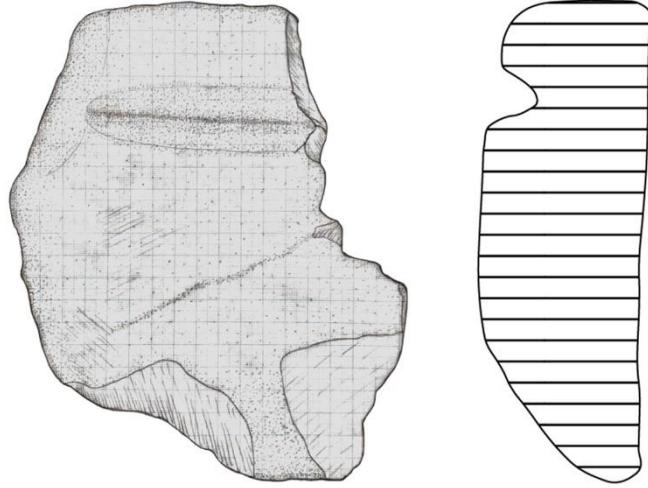
Katalog No. 15: Öğütme Taşı

Katalog No. 16: Öğütme Taşı

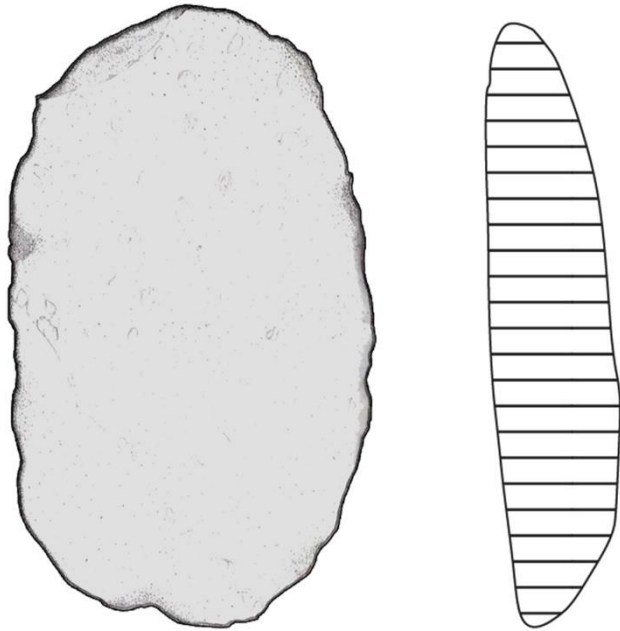

Katalog No. 17: Öğütme Taşı

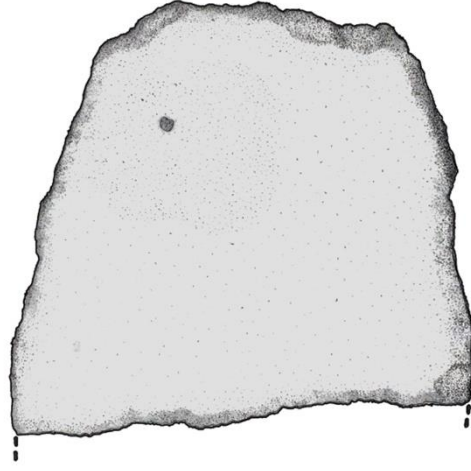
0 5 cm.

Katalog No. 18: Öğütme Taşı

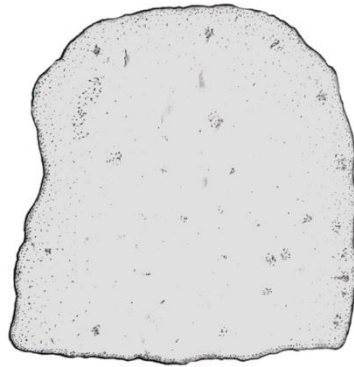
0 5 cm.

Katalog No. 19: Öğütme Taşı

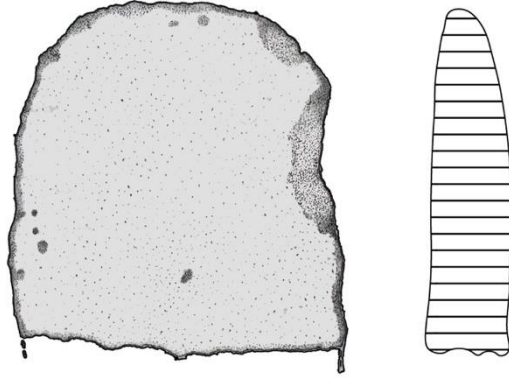
0 5 cm.

Katalog No. 20: Öğütme Taşı

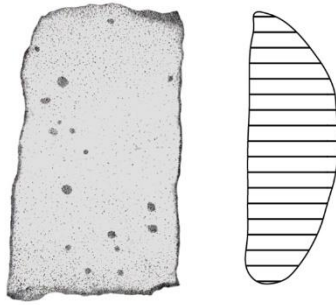
0 5 cm.

Katalog No. 21: Öğütme Taşı

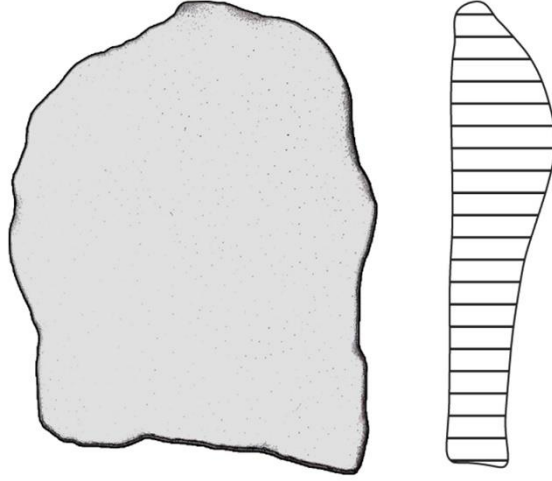
0 5 cm.

Katalog No. 22: Öğütme Taşı

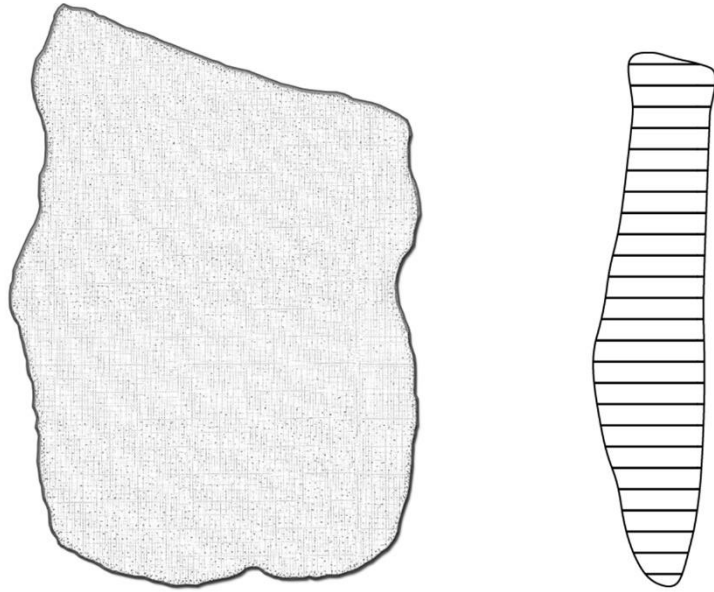
0 5 cm.

Katalog No. 23: Öğütme Taşı

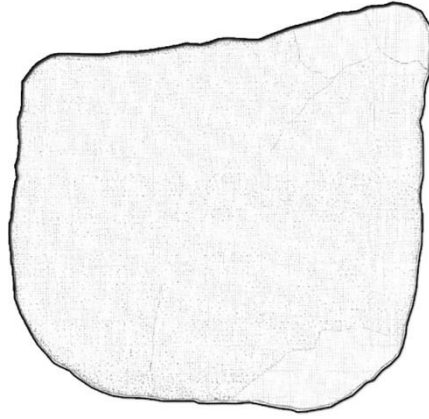
0 5 cm.

Katalog No. 24: Öğütme Taşı

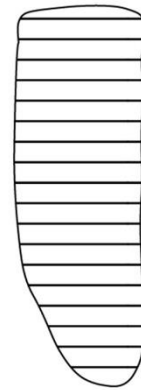
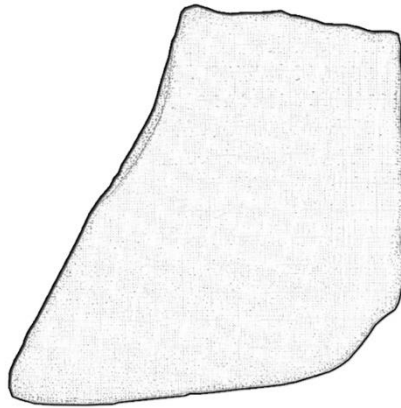
0 5 cm.

Katalog No. 25: Öğütme Taşı

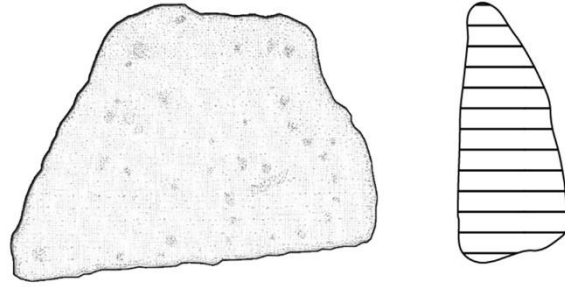
0 5 cm.

Katalog No. 26: Öğütme Taşı

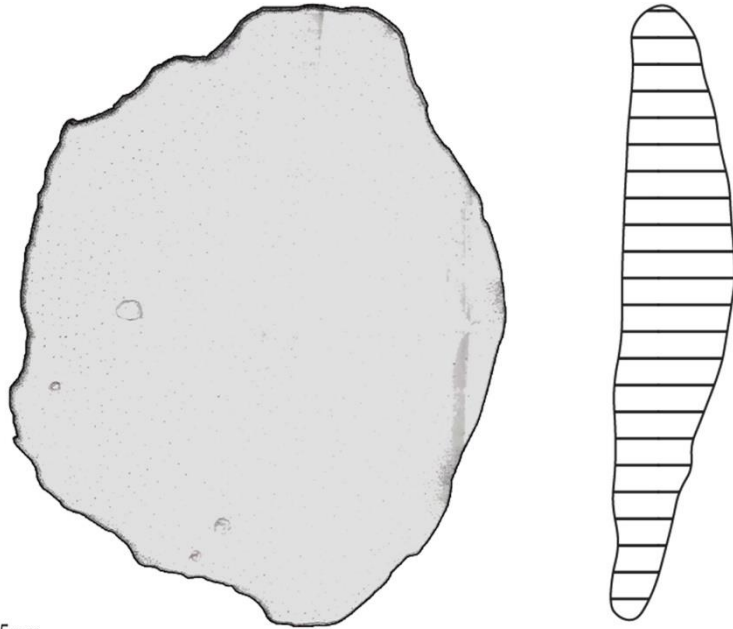
0 5 cm.

Katalog No. 27: Öğütme Taşı

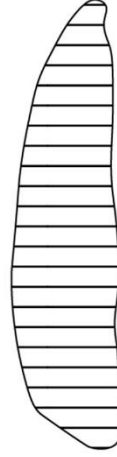
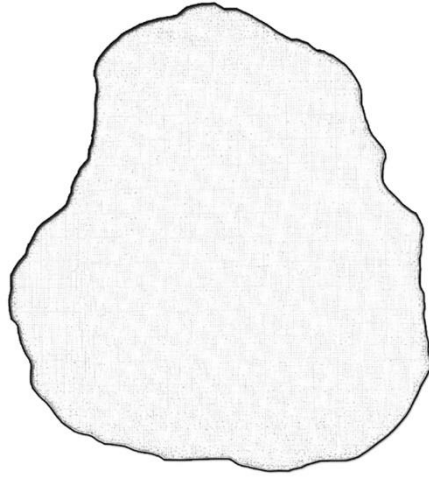
0 5 cm.

Katalog No. 28: Öğütme Taşı

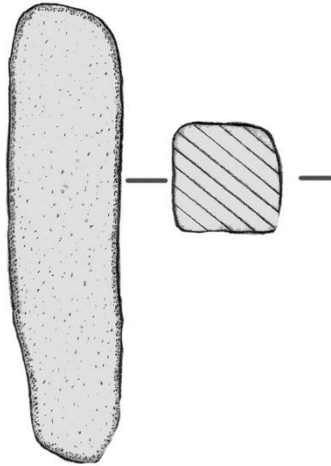
0 5 cm.

Katalog No. 29: Öğütme Taşı

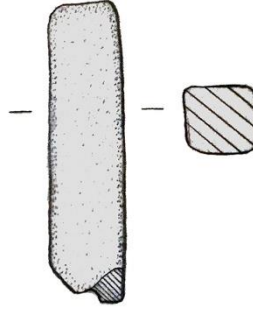
0 5 cm.

Katalog No. 30: Bileme Taşı

0 5 cm.

Katalog No. 31: Bileme Taşı

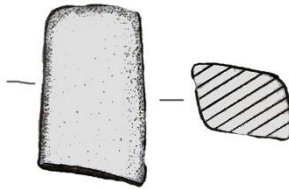
0 5 cm.

Katalog No. 32: Bileme Taşı

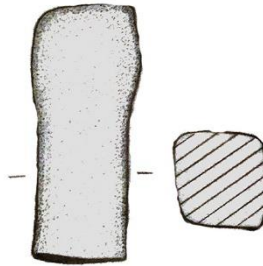
0 5 cm.

Katalog No. 33: Bileme Taşı

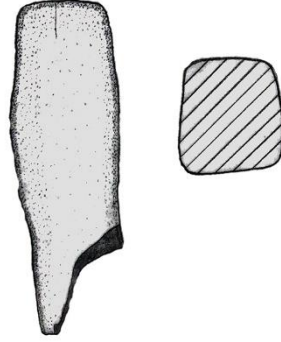
0 5 cm.

Katalog No. 34: Bileme Taşı

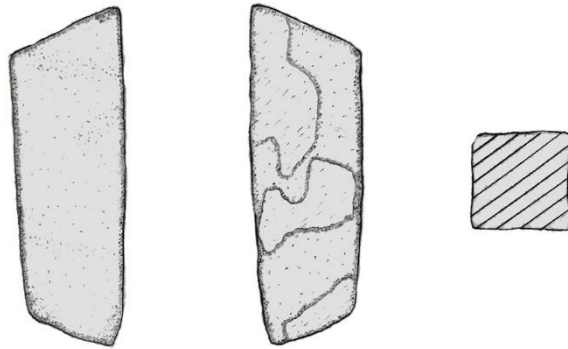
0 5 cm.

Katalog No. 35: Bileme Taşı

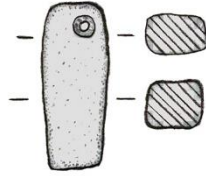
0 5 cm.

Katalog No. 36: Bileme Taşı

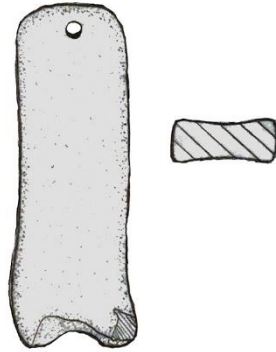
0 5 cm.

Katalog No. 37: Bileme Taşı

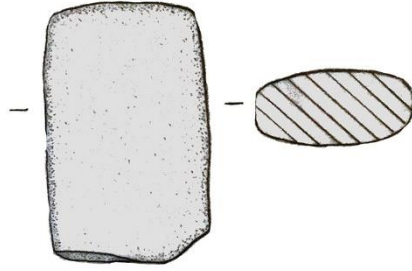
0 5 cm.

Katalog No. 38: Bileme Taşı

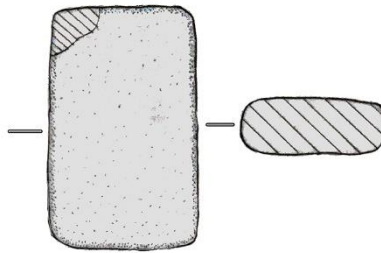
0 5 cm.

Katalog No. 39: Bileme Taşı

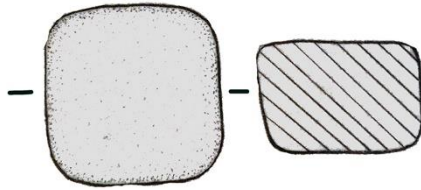
0 5 cm.

Katalog No. 40: Bileme Taşı

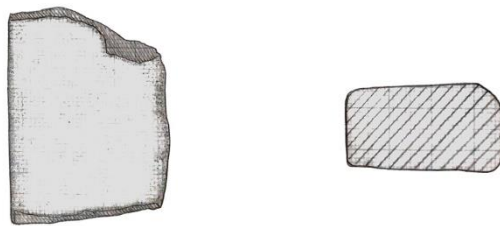
0 5 cm.

Katalog No. 41: Bileme Taşı

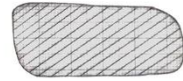
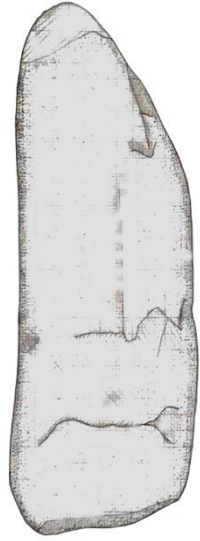
0 5 cm.

Katalog No. 42: Bileme Taşı

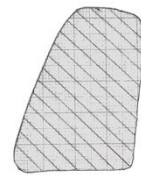
0 5 cm.

Katalog No. 43: Bileme Taşı

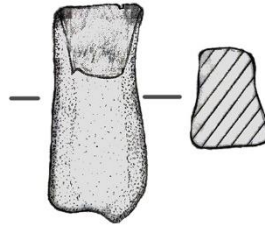
0 5 cm.

Katalog No. 44: Bileme Taşı

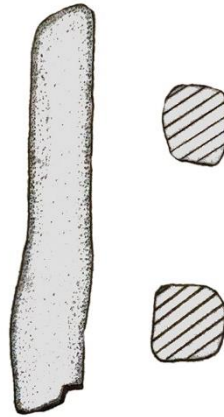
0 5 cm.

Katalog No. 45: Bileme Taşı

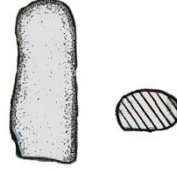
0 5 cm.

Katalog No. 46: Bileme Taşı

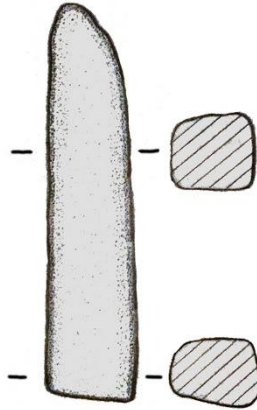
0 5 cm.

Katalog No. 47: Bileme Taşı

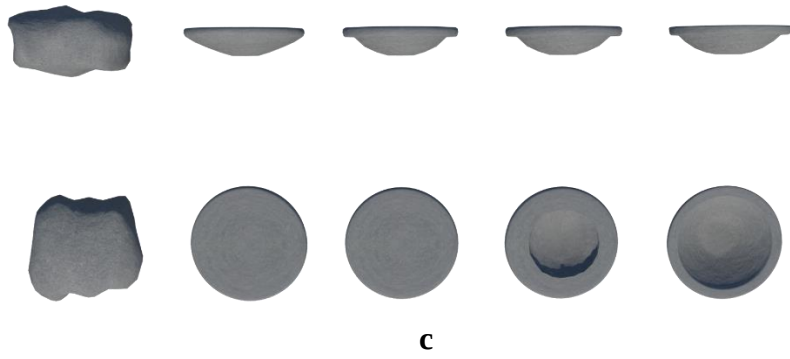
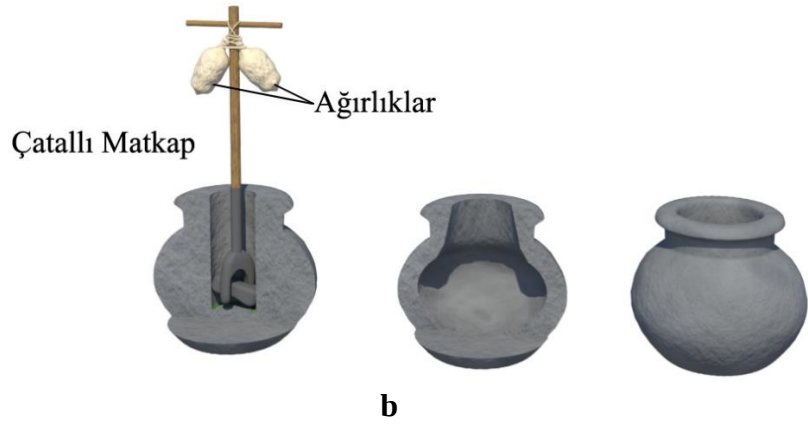
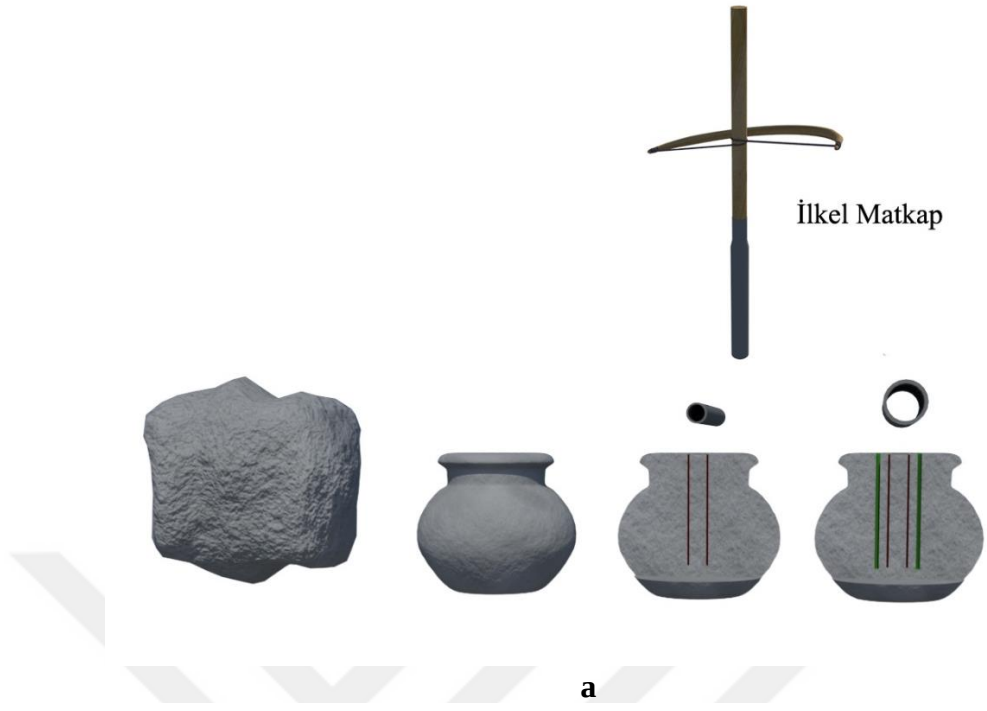

0 5 cm.

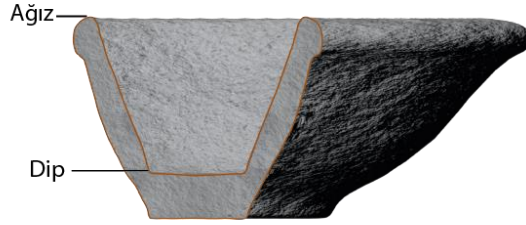
Katalog No. 48: Bileme Taşı

0 5 cm.

Taş kapların tanımlanmasında kullanılan açıklamaların şekil üzerinde gösterimi

ÇANAK

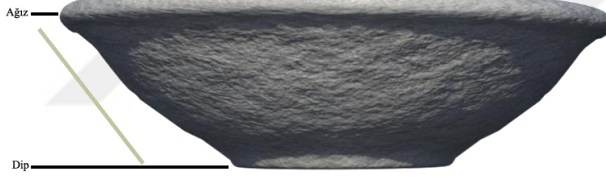
Derin kase formundaki kaplar çanak olarak değerlendirilmiştir.

TABAK

Düz ve sığ kaplar tabak olarak değerlendirilmiştir.

a

Eğik Gövdeli Çanak

Dip çapının değeri ağız çapının değerinden az ise "Eğik Gövdeli Çanak" olarak değerlendirilmiştir.

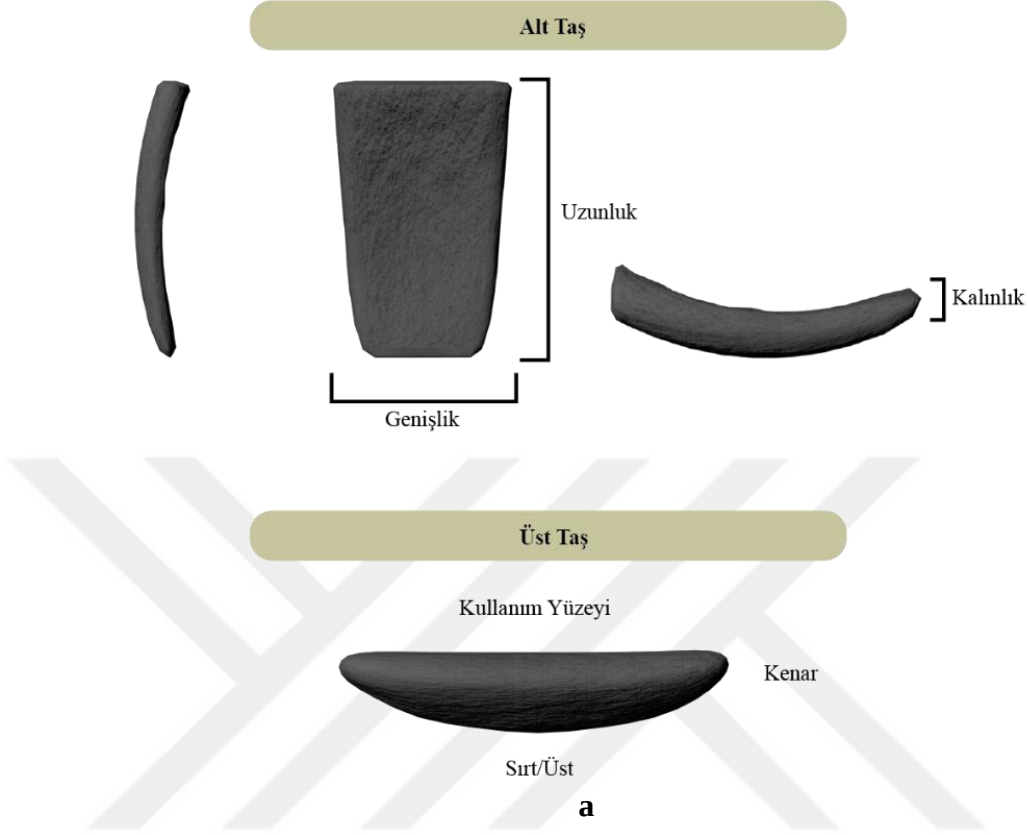

Dik Gövdeli Çanak

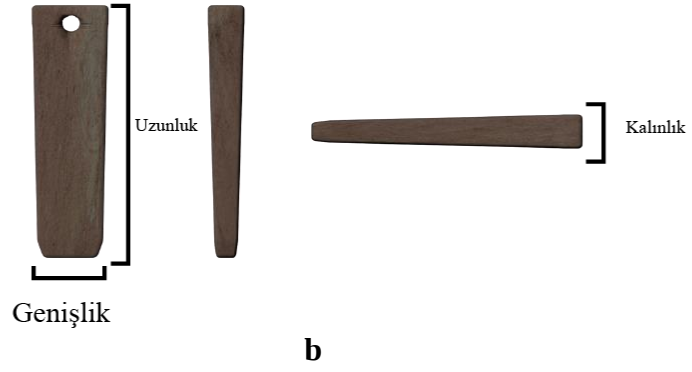
Dip Çapının değeri Ağız çapın seğerine yakın ise "Düz Gövdeli Çanak" olarak değerlendirilmiştir.

b

Öğütme taşlarının tanımlamasında kullanılan açıklamaların şekil üzerindeki gösterimi

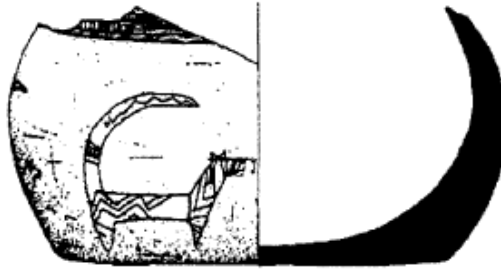

Bileme taşlarının tanımlamasında kullanılan açıklamaların şekil üzerindeki gösterimi

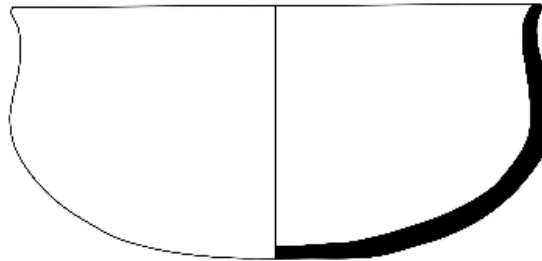

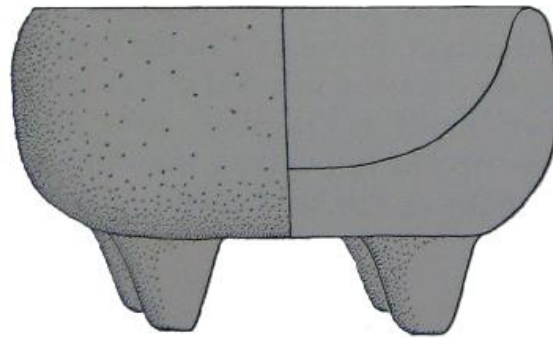
Urartu mutfağında taş eserlerin kullanımını gösteren canlandırma

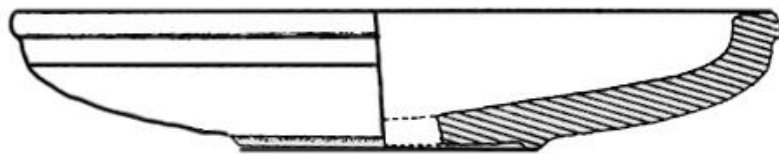
a

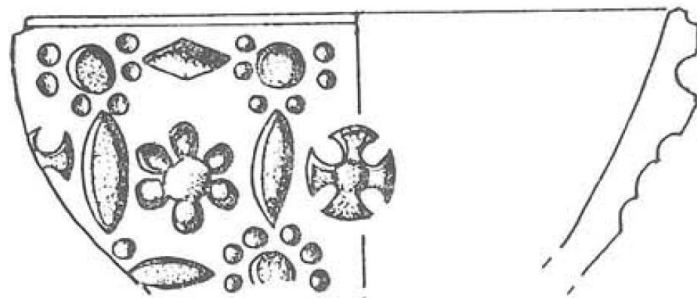
b

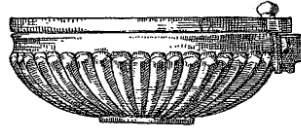
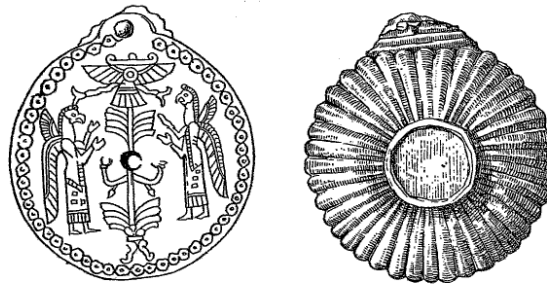
c

d

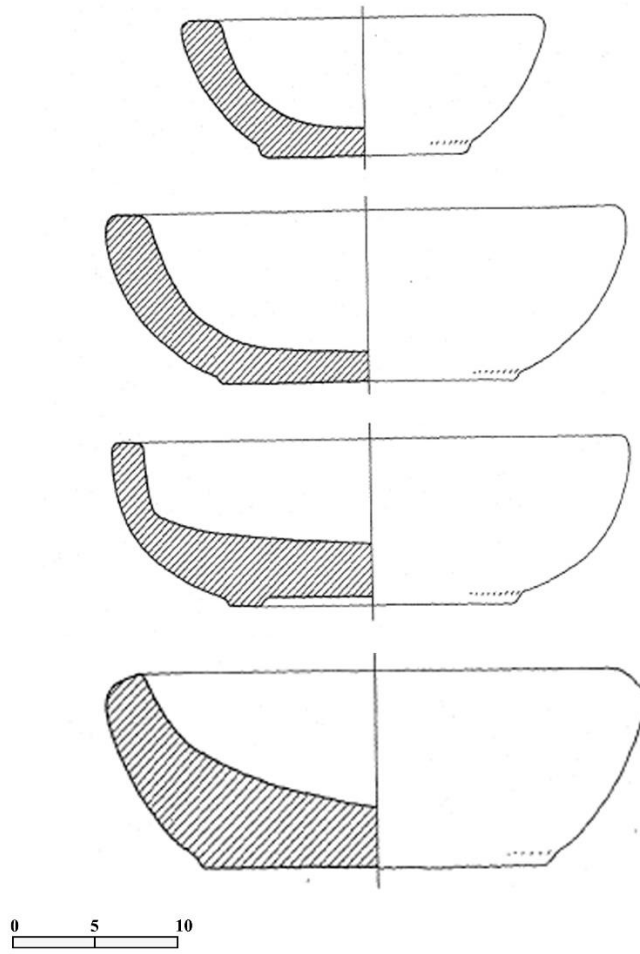
e

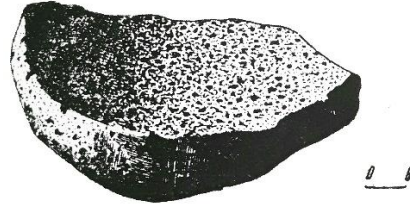
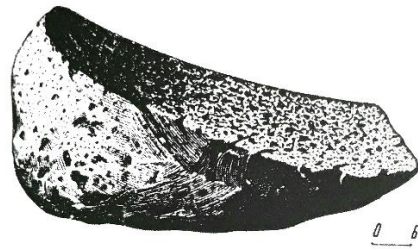

a

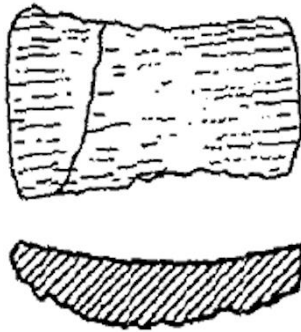

b

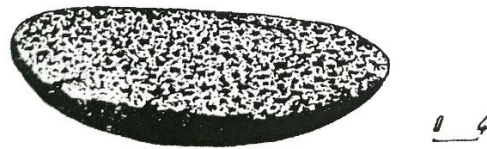

a

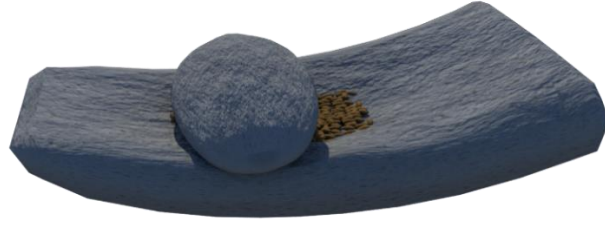
b

c

d

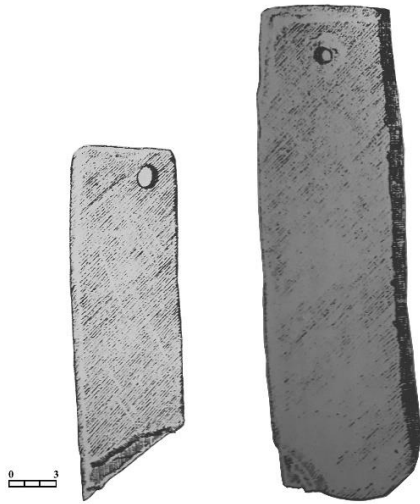
a

b

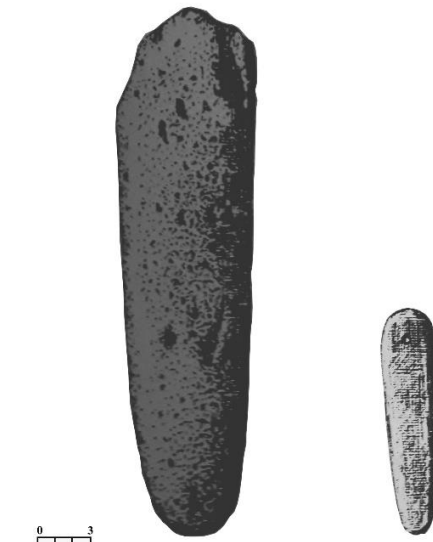
c

a

b

c

Katalog No. 1: Taş Kap

Katalog No. 2: Taş Kap

Katalog No. 3: Taş Kap

Katalog No. 4: Taş Kap

Katalog No. 5: Taş Kap

Katalog No. 6: Taş Kap

Katalog No. 7: Taş Kap

Katalog No. 8: Taş Kap

Katalog No. 9: Taş Kap

Katalog No. 10: Taş Kap

Katalog No. 11: Taş Kap

Katalog No. 12: Taş Kap

Katalog No. 13: Taş Kap

Katalog No. 14: Taş Kap

Katalog No: 15: Öğütme Taşları

Katalog No: 16: Öğütme Taşları

Katalog No: 17: Öğütme Taşları

Katalog No: 18: Öğütme Taşları

Katalog No: 19: Öğütme Taşları

Katalog No: 20: Öğütme Taşları

Katalog No: 21: Öğütme Taşları

Katalog No: 22: Öğütme Taşları

Katalog No: 23: Öğütme Taşları

Katalog No: 24: Öğütme Taşları

Katalog No: 25: Öğütme Taşları

Katalog No: 26: Öğütme Taşları

Katalog No: 27: Öğütme Taşları

Katalog No: 28: Öğütme Taşları

Katalog No: 29: Öğütme Taşları

Katalog No: 30: Bileme Taşları

Katalog No: 31: Bileme Taşları

Katalog No: 32: Bileme Taşları

Katalog No: 33: Bileme Taşları

Katalog No: 34: Bileme Taşları

Katalog No: 35: Bileme Taşları

Katalog No: 36: Bileme Taşları

Katalog No: 37: Bileme Taşları

Katalog No: 38: Bileme Taşları

Katalog No: 39: Bileme Taşları

Katalog No: 40: Bileme Taşları

Katalog No: 41: Bileme Taşları

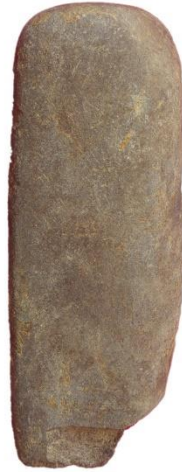
Katalog No: 42: Bileme Taşları

Katalog No: 43: Bileme Taşları

Katalog No: 44: Bileme Taşları

Katalog No: 45: Bileme Taşları

Katalog No: 46: Bileme Taşları

Katalog No: 47: Bileme Taşları

Katalog No: 48: Bileme Taşları

a

b

c

a

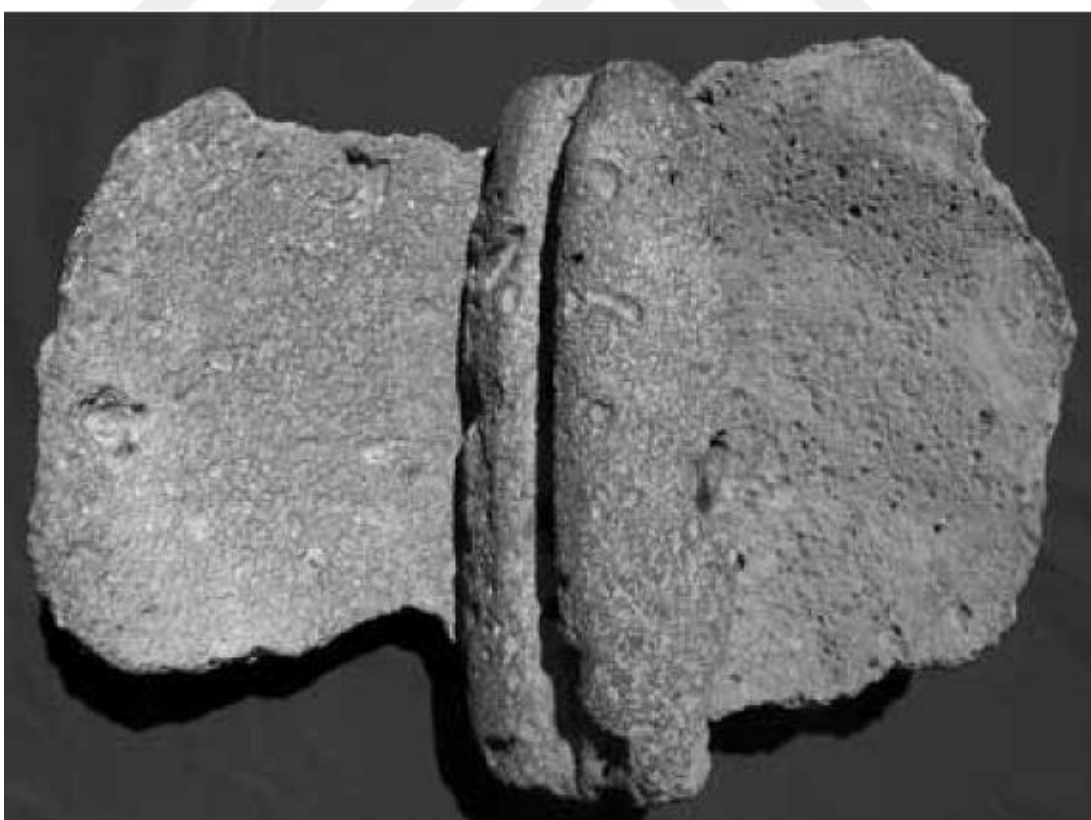
b

c

a

b

a

b

c

a

b

c

d

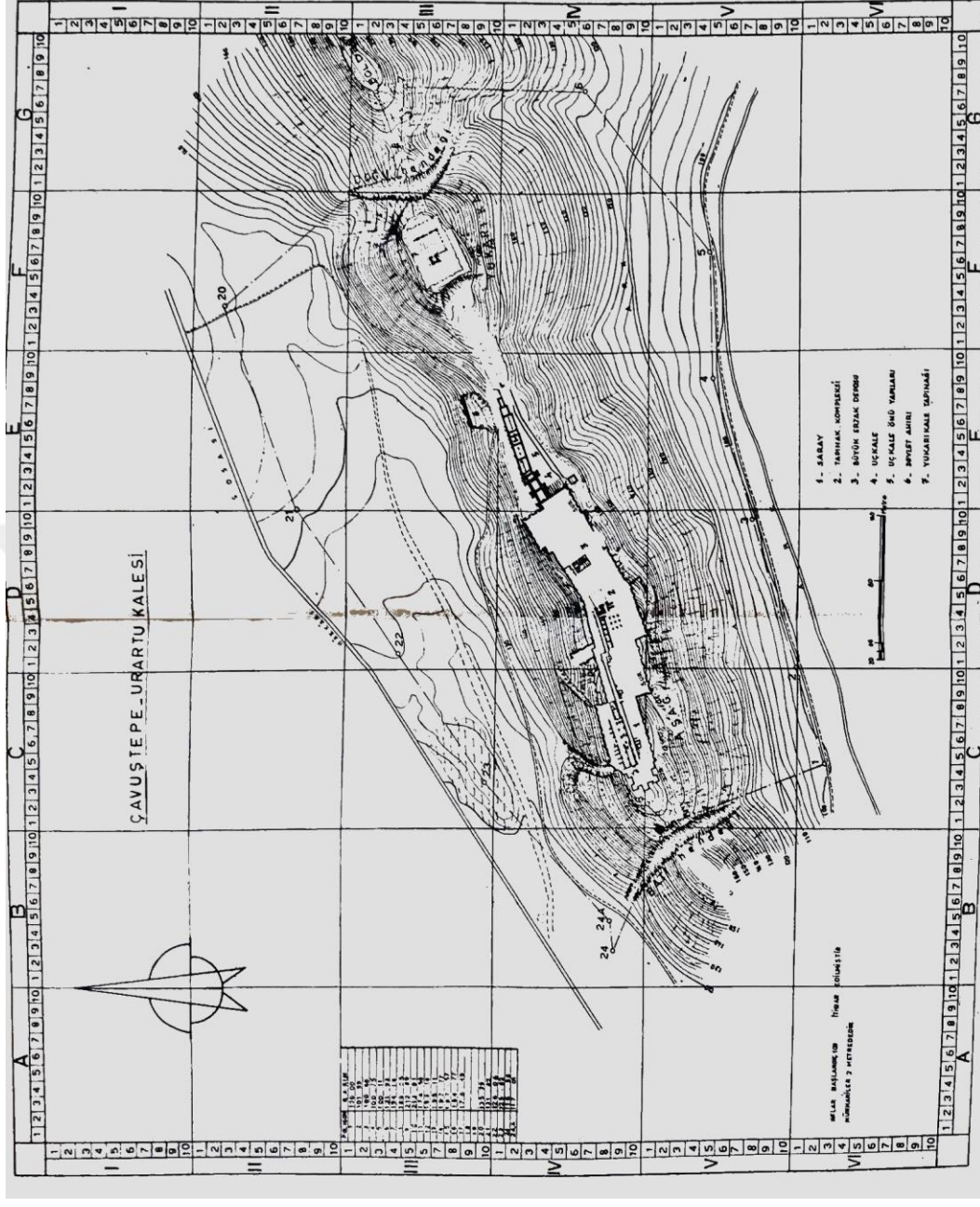
HARİTALAR

Harita 1: Türkiye Haritası

Harita 2: Çavuştepe Kalesi Coğrafi Konumu

Plan 1: Van/Çavuştepe Kalesi planı

Van/Çavuştepe Kalesi batıdan görünümü

Van/Çavuştepe Kalesi kuzeyden görünümü

